

Erfaringer med
**DIGITALE
KRENKELSER**
i Norge

KUN-rapport 2016: 1

KUN

norway
grants

**STØP
CYBER VIOLENSE**

 OPEN SOCIETY FUND
PRAGUE

Helga Eggebø, Lindis Sloan og Mari Helenedatter Aarbakke

© Forlaget Nora 2016
ISBN: 978-82-92038-05-5
Omslag: V design AS
Foto: Shutterstock.com
Finansiering: EEA Grants/Norwegian Financial Mechanism

KUN
8286 Nordfold
www.kun.nl.no

Innhold

Forord.....	6
Summary	7
1. Innledning.....	11
Mediebruk og medievaner.....	12
Den offentlige debatten	13
Rapportens innhold	14
2. Tidligere forskning	18
Digitale krenkelsers og ytringsfrihet	19
Hvem utsettes for digitale krenkelsers?	20
Digitale krenkelsers blant barn og unge	22
Digital vold og trakassering	24
Oppsummering	26
3. Metode	28
Rekruttering.....	28
Utvalg	29
Gjennomføring av intervjuene	30
Analyse.....	31
Metodiske styrker og begrensninger	32
Etikk	33
4. Lov og rett	35
Straffeloven.....	35
Diskrimineringslovverket.....	37
Anmeldelsers	37
Rettspraksis	38
Oppsummering	41

5. I hvilke sammenhenger forekommer digitale krenkelser?	42
Meningsytring	42
Digital mobbing.....	46
Vold i nære relasjoner	48
Oppsummering	49
6. Hva er digitale krenkelser?	51
Direkte og indirekte trusler	51
Personangrep	53
Misbruk av bilder	56
Summen av alt.....	58
Oppsummering	60
7. Konsekvenser.....	61
Oppsummering	65
8. Selvbilde og fiendebilde	66
Nettrollene	66
«Helt vanlige folk, viste det seg»	68
«Jeg vil gjøre verden bedre enn da jeg kom til den»	70
«Jeg svarte ham med samme mynt».....	72
Oppsummering	74
9. Strategier.....	75
Konfrontasjon.....	75
Tilbaketrekning	77
Blokkering.....	78
Mentalitetsendring.....	79
Søke hjelp.....	80

Oppsummering	83
10. Diskusjon	85
11. Tiltak	88
Våre forslag	90
Referanser	93
Vedlegg 1: Intervjuguide.	99
Vedlegg 2: Invitasjon til å delta	101

Forord

Denne forskningsrapporten er utarbeidet av KUN. Vi er en privat stiftelse som arbeider for likestilling og ikke-diskriminering, lokalisert i Steigen i Nordland. Rapporten er et resultat av prosjektet «Stop Gender-based Cyber Violence», utført i samarbeid med vår tsjekkiske partner *Gender Studies*.¹ Prosjektet er finansiert av Norwegian Financial Mechanism – EEA Grants, innenfor programområdet PA 29 Domestic og Gender-based Violence.² Rapporten *Genderová analýza. Výsledku výzkumu kybernásilí na ženách a mužích* (Dlouhá 2015) utgjør den andre leveransen fra prosjektet, og omhandler erfaringer med digitale krenkelser i Tsjekkia. Denne norske rapporten vil bli oversatt til tsjekkisk, og begge rapportene skal presenteres på en felles konferanse i Praha våren 2016.

Formålet med prosjektet har vært å fremskaffe systematisk kunnskap om digitale krenkelser og vold. Videre har det vært et mål med prosjektet å utvikle forslag til tiltak for hvordan digitale krenkelser og vold kan håndteres og forhindres. Ved et bilateralt samarbeid ønsker vi å sørge for kunnskapsoverføring på tvers av landegrensene, og bidra til utviklingen av gode tiltak som kan benyttes i ulike nasjonale kontekster.

Vi takker Gender Studies for å ha tatt initiativ til prosjektet og invitert oss med. Videre ønsker vi å rette en stor takk til alle som har latt seg intervjuet i forbindelse med dette prosjektet. Takk for at dere har delt deres erfaringer med oss. Uten dere ville det ikke ha vært mulig å skrive denne rapporten. Videre vil vi takke Idar Ree, Krisesentersekretariatet, Mira-senteret, avisen Utrop og en rekke kollegaer, personlige kontakter og bekjente for å ha hjulpet oss med å spre informasjon om prosjektet. Takk til Caroline Engvall for nyttige kommentarer til utkast av rapporten.

¹ Mer informasjon om Gender Studies på deres nettsted: <http://www.en.genderstudies.cz/>

² Mer om programområdet: <http://eeagrants.org/What-we-do/Programme-areas/Justice-and-home-affairs/Domestic-and-gender-based-violence>

Summary

This report investigates experiences with digital harassment in Norway. It is based on 18 qualitative interviews with people subjected to digital harassment. The report is a part of the project “Stop Gender-based Cyber Violence”. This is a joint project between KUN (Norway) and Gender Studies (Czech Republic). The project is financed by the Norwegian Financial Mechanism/EEA-grants, as a part of program area 29 “Domestic and Gender-based Violence”. This report is based on research conducted in Norway. Findings from the Czech Republic are presented in another report, published by Gender Studies (Dlouhá 2015).

Digital harassment is an issue that has been widely discussed in the Norwegian public debate throughout the past few years. Many high-profile individuals, mainly women, have gone public with their stories of massive and serious offending messages and threats they receive due to their participation in the public debate. Offences are often linked to gender, their bodies and sexuality, or to ethnicity or skin colour. There is an emerging field of research focusing on digital harassment and freedom of speech. Moreover, there is a growing literature, predominantly from the U.S. context, on cyber bullying between children and adolescences. Also, there is some research on cyber violence against women and on intimate partner violence.

In this research project, we have decided to take a broad approach to digital harassment. Most informants are not highly profiled persons, but ordinary people who have experienced different forms of digital harassment. What are their experiences with digital harassment? What are the consequences, and what strategies do they employ in order to cope with digital harassment? These are among the questions we investigate in this project. The informants consist of 4 men and 15 women between 17 and 60 years of age. 15 are ethnic Norwegians, and 3 have ethnic minority background or mixed heritage. The invitation to participate in the research project was spread through a Facebook page made by the project group,³ as well as through organisations, colleagues and contacts in our network. The recruitment turned out to be more difficult

³ <https://www.facebook.com/netthets/>

than we had anticipated; it was particularly difficult to recruit men and persons with ethnic minority background.

The 18 interviews cover a broad range of experiences. Many of our informants have shared their stories of being the target of digital harassment after engaging in public debate. They have stated their opinions on for instance the conflict in the Middle East, feminism and gender equality, obesity and body image, sexuality and gender issues, sexual orientation or Muslims in Norway. Our informants agreed that these were “trigger topics”, and other research also indicate that these are issues associated with digital harassment and hate speech. Consequently, we argue that equality legislation, including gender, ethnicity, sexual orientation and disability, is relevant in order to understand as well as to combat digital harassment and violence.

Other informants share their stories of what they refer to as cyber bullying. As shown in general research on bullying, our informants suggest that “homo” is a common slur. This term is used in a derogative way against men and boys perceived as feminine. Other informants share stories of threats of violence and death in computer gaming and manipulation of private photos. One example is a picture of one informants’ son, published on a suicide memorial page, as though he were dead. As to intimate partner violence, our informants share stories of how their cell phones, Facebook, spyware, GPS tracking and hacking have become part of their abuse history. These facilitate control and surveillance, and give the perpetrator access to violating or threatening them in a range of media at any given time.

Some of our informants describe digital harassment as “bothersome”, that they have restricted their online or public activities to some extent, but that they generally do not feel restricted. Others experience that digital harassment has had more profound negative effects. They talk about negative consequences for their self-image and describe high levels of discomfort. Some have closed their blog, have stopped playing online games and report that they see their freedom of speech and freedom of movement being limited. For some, these are serious consequences for their quality of life and freedom.

Our informants recount very different reactions to their experiences with online offenses. Some have received very graphic death threats, but regard them as non-substantial and are not particularly frightened. Others have had their personal details made public online, and under certain circumstances see this as a direct threat and are very much afraid. Overall, what is seen as a “personal attack” is perceived as most offensive. This includes negative characterisations based on their body, looks, sexual orientation, being female or their ethnic identity. Many also recount accusations of being insane, mentally ill and unstable as a personal attack.

In public discourse on digital harassment, the perpetrators are commonly referred to as “trolls” or “internet trolls”. The language summons up the trolls from Norwegian fairytales, the antagonist. The trolls are dangerous and stupid, and fit the portrayal of their internet counterparts: uneducated, inarticulate, non-talented men, who vent their frustration with their own low social status by terrorizing others. This image of the “trolls” keeps appearing in our informants’ narratives, particularly when they discuss the perpetrators in general terms. When they go into more detail on their own adversary, some express their astonishment on learning that it was a woman, or a highly educated, resourceful and well-articulated person. In the same manner, they often represent themselves as the factual, knowledgeable and innocent advocate for the cause of good. Some, however, admit that they do sometimes set out to provoke, that they may have wondered at times whether others might not perceive them as the real troll.

Among our main questions was how the informants responded to digital harassment. We have found that they employ five main strategies: 1. Confrontation. This can be counter-arguments, or letting the harasser know they are offended or hurt by the comments. 2. Withdrawal. Some choose to stop blogging, stop publishing, leaving a certain online forum, or be more restrictive with stating their opinions in speech or writing. 3. Blocking. This can be restricting a specific user (as on Facebook) or removing personal information from online information services. 4. Rallying support. Some talk to and seek advice from friends and family, or contact the online forum directly in order to get them to take action, or contact institutions such as the police or

women's shelters. 5. Change perception. This is trying not to care, not take the offence personal or stop thinking about it.

While much attention has been drawn to the fact that digital harassment may limit freedom of speech, policy initiatives are so far very limited. In a recent governmental investigation on bullying, it is stressed that we need to focus on cyber bullying. However, the investigation has so far not been developed into policy proposals. Even though Norwegian policy on intimate partner violence and domestic violence is extensive and well developed, there is no mentioning of digital harassment and violence. Recently, the Minister of Children, Equality and Social Inclusion has announced that the government plans to develop a strategy against hate speech, but there is no specific focus on digital hate speech. However, the governmental action plan for combating radicalization and violent extremism includes measures to prevent online hate speech.

We argue that there is a need for developing policy addressing digital harassment. Policy should take a broad approach and include different forms of digital harassment, including bullying, intimate partner violence, stalking, sexual violence, freedom of speech, hate speech, radical extremism etc. We propose an overall policy initiative, for instance an action plan, in order to develop a coherent policy on this topical issue. Such a policy initiative should include legal measures, development of statistics and law enforcement measures. Such a plan should have a broad focus, including various forms of digital harassment such as bullying, intimate partner violence, stalking, hate speech etc. Moreover, we propose to include gender into the hate speech paragraph in the Norwegian penal code, and to strengthen law enforcement with regard to harassment on the basis of sexuality, gender, ethnicity, sexual orientation and disability.

1. Innledning

De siste årene har digitale krenkelser, gjerne omtalt som «netthets», fått stor oppmerksomhet i den norske offentlige debatten. Mange høyt profilerte personer har stått fram og fortalt om krenkelser de blir utsatt for i kommentarfeltet til nettavisene, på sosiale media, på e-post og så videre. I den offentlige debatten har det vært fokusert på hvordan særlig kvinner utsettes for et stort omfang av kjønnete og seksualiserte krenkelser, og personer med etnisk minoritetsbakgrunn utsettes for krenkelser knyttet til hudfarge, landbakgrunn og religion. I den offentlige debatten uttrykkes det bekymring over hvilke konsekvenser digitale krenkelser har for ytringsfriheten.

Denne forskningsrapporten handler om erfaringer med digitale krenkelser i Norge. Prosjektet er et samarbeid med den tsjekkiske organisasjonen *Gender Studies*, og er finansiert av Norwegian Financial Mechanism (EØS-midlene). Det primære datamaterialet som ligger til grunn for rapporten er 18 kvalitative intervjuer. I tillegg har vi innhentet noe supplerende datamateriale i form av bakgrunnsamtaler med ansatte i politiet og på krisesenter, samt noe statistikk og relevante rettsavgjørelser. I dette forskningsprosjektet har vi valgt å intervju personer som stort sett ikke er høyt profilerte i den offentlige debatten, men som kan karakteriseres som mer vanlige brukere av digitale kommunikasjonsmidler og medier. Hvilke erfaringer har folk med digitale krenkelser, hvordan opplever de dette, og hvilke strategier benytter de for å håndtere situasjonen? Dette er spørsmål vi ønsker å kaste lys over i denne rapporten.

«Netthets» synes å være den mest brukte norske betegnelsen når man omtaler digitale krenkelser mot personer som ytrer seg i offentligheten. Når man omtaler digitale krenkelser blant barn og unge, brukes gjerne betegnelsen «digital mobbing». Innenfor den eksisterende engelskspråklige forskningen på feltet brukes en rekke forskjellige begreper og betegnelser, for eksempel «cyber aggression», «cyber violence», «cyber victimization», «cyber bullying», «cyber abuse», «cyber harassment», «cyber sexual violence», «electronic forms of violence», «online victimization» eller «cyber stalking». Feltet preges av begrepsmessig inkonsistens og mangel på klare definisjoner (Hanewald 2009; Patton med flere 2014). I dette prosjektet har vi valgt å bruke

betegnelsen «digitale krenkelser», fordi dette er et bredt begrep som kan sies å være dekkende for en rekke ulike erfaringer: Vi har ønsket å inkludere alt fra erfaringer med digitale krenkelser som følge av meningsytring i en digital offentlighet og digital mobbing mellom barn og unge, til digitale krenkelser som inngår som et ledd i kontrollerende og voldelige parrelasjoner.

Mediebruk og medievaner

Statistikken viser at nordmenn er storforbrukere av nettbaserte medier.⁴ TNS Gallup utgir «Social media tracker» som viser at i 2014, i en befolkning på vel 5 millioner, var mer enn 3 millioner norske kontoer registrert på Facebook, og 2,4 millioner av disse er i daglig bruk. 1,9 millioner bruker Facebook-app for mobil og 70% av Facebook-brukere i Norge er aktive minst én gang i måneden. Videre har Instagram omtrent 1,1 millioner norske brukere, flest i alderssegmentet 18-29 år, og Twitter brukes daglig av 28% av den norske befolkningen. Snapchat har 1,1 millioner norske brukerkontoer, og 30% flere kvinnelige enn mannlige brukere.

Sentrale nettsted for digital meningsutveksling er nettstedet til Norges største avis, VG. VG.no har mer enn 1 million unike brukere i uken.⁵ Andre mye brukte debattsider på nett er Dagbladet og Aftenpostens nettsider, samt nettaviser som SOL.no og Nettavisen. På det nåværende tidspunktet er det bare ett av de ti mest besøkte nettstedene som ikke har åpnet for nettdebatt mellom brukerne. Felles for alle foraene er at man må registrere seg og logge inn før man kan kommentere artikler og diskusjoner. Noen medier avkrever profiler med fullt navn, noen kobler profilen til din Facebook eller Twitter-konto, mens andre tillater brukere å skrive under pseudonym som ikke kan spores til andre sosiale medier.

⁴ For forskning på utviklingen i digitale medier og medievaner i Norge, se blant annet Liestøl og Rasmussen (2007), Lüders med flere (2007), Staude og Marthinsen (2013) og Østerud og Skogseth (Skogseth 2008).

⁵ Uke 15, 2015.

Den offentlige debatten

Datoen 22. juli 2011 representerer et vannskille i den norske offentlige debatten om krenkelser og hatytringer på nett. Den høyreekstreme soloterroristen Anders Behring Breivik gjennomførte to angrep rettet mot henholdsvis regjeringskvartalet og den politiske sommerleiren til Arbeiderpartiets ungdomsorganisasjon AUF. 77 mennesker ble drept i angrepene. Terroristens egen begrunnelse for angrepene var basert på høyreekstreme konspirasjonsteorier og motstand mot innvandring og et flerkulturelt Norge. 22. juli viste med all tydelighet at ekstreme og voldelige ytringer på nett også omsettes til handlinger. I etterkant av 22. juli var det en sterk folkelig oppslutning rundt et liberalt, åpent og inkluderende Norge. Mange har framholdt at terroristen ikke skulle få rokke ved idealet om et fritt og åpent samfunn. Samtidig har hendelsene også utløst økt kontroll i form av terrorlovgivning, sikkerhetstiltak og redigering av meningsytring (Akkök 2012; Andenæs 2012; Bangstad 2012, 2013; Ihlebæk med flere 2013; Jupskås og Bostad 2013; Østerud 2012).

Før 22. juli var det en generell oppfatning av at nettet var et sted hvor ekstreme meninger ble hevdet, men at det i trygge Norge aldri ville bli alvor av trusler og voldsforherligelse. I etterkant av 22. juli 2011 har den offentlige debatten til dels endret tone. Etter at det ble kjent at Breivik hadde vært svært aktiv i ulike nettfora ble det stor oppmerksomhet rundt temaet debatt på nett. Aftenposten, hvor Breivik hadde vært en ivrig nettdebattant i kommentarfeltene til ulike artikler, valgte å slette alle kommentarer og debatter fra tiden før 22. juli 2011. I tillegg stengte de avisens eget nettdebattforum «Debattcentralen». Flere medier tillater ikke lenger anonyme brukere, innfører redigering av kommentarfeltene og noen stenger dem om natta. Det synes å være en vanlig oppfatning blant både medieeiere og brukere av sosiale media, at anonyme nettdebatter er mer usaklige enn når man signerer med fullt navn. Empiriske undersøkelser understøtter denne antakelsen (Santana 2013).

De fleste av dem som har stått fram og fortalt om at de utsettes for digitale krenkelser er høyt profilerte kvinner, gjerne politikere, journalister eller kommentatorer. Det berettes om grove krenkelser som gjerne er knyttet til kjønn og har en voldelig og

seksualisert retorikk. Antakelsen er at særlig kvinner med muslimsk bakgrunn får gjennomgå, og da både fordi de er kvinner og fordi de er muslimer. Dette bildet av hvem som utsettes støttes til dels av den eksisterende forskningen. På den ene siden viser omfangsundersøkelser at kvinner og minoriteter ikke er mer utsatt enn menn og personer med majoritetsbakgrunn, men på den andre siden utsettes kvinner og minoriteter oftere for krenkelser rettet mot dem som person i stedet for deres meninger (Enjolras med flere 2014).

I diskursen rundt netthets i dagens Norge finnes en sterk fortelling om at de som utøver digitale krenkelser er «menn uten utdanning som henvender seg til kvinner med mye av den», som forfatter Torgrim Eggen formulerte det i en kronikk i VG 2. oktober 2011.⁶ Disse utøverne omtales gjerne som «netttroll». Ordet netttroll har to opprinnelser. Det engelske verbet «to troll» er å benytte fiskemetoden dorging, og refererer her til det å fremsette provoserende påstander for at noen skal «bite på kroken» og la seg provosere. Det norske ordet troll på den andre siden, betegner mytologiske skapninger fra folkediktningen. Trollene er menneskelignende vesener som er både farlige og dumme, og figurerer som heltens antagonist. Begrepet netttroll bygger dermed opp under fremstillingen av de som utøver digitale krenkelser som dumme, farlige motstandere av de heltmodige forkjemperne for fri meningsytring og saklig debatt. Oppfordringene om å bekjempe og ta avstand fra digitale krenkelser har blitt formulert som at «trollene sprekker i sola». Igjen er dette en referanse til folkediktningen; trollene tåler ikke dagens lys. Budskapet blir dermed at synliggjøring og motargumenter vil stoppe hetsen, og at de som blir avslørt som «troll» slutter å hetse.

Rapportens innhold

I kapittel 2 gjøres det rede for tidligere forskning på feltet. Vi har ikke hatt ambisjoner om å foreta noen helhetlig gjennomgang av alle relevant forskning, men beskriver tre hovedområder innenfor forskningen: 1) Forskning om digitale krenkelser og

⁶ <http://www.vg.no/nyheter/meninger/kronikk-menn-som-hater-kvinner/a/10039602/>

ytringsfrihet, 2) digitale krenkelser blant barn og unge og 3) digital vold og trakassering. I kapittel 3 beskriver vi valg av metode, herunder rekruttering, utvalg, analysestrategier og etiske betraktninger. Rapportens kapittel 4 gir en kortfattet oversikt over norsk lovverk og rettspraksis. Det gjøres kort rede for de lovforbudene som digitale krenkelser kan være rammet av. I tillegg gis en oversikt over antallet anmeldelser de siste år, og det gjøres rede for et utvalg relevante rettsavgjørelser.

I kapittel 5 beskriver vi hva som er bakgrunnen for de krenkelsene informantene opplever. Mange av informantene forteller om digitale krenkelser i etterkant av meningsytring i offentligheten. De har for eksempel uttalt seg om konflikten i Midtøsten, feminisme og likestilling, overvekt og kropp, seksualitet og kjønn, seksuell orientering og muslimer i Norge. Også annen forskning viser at dette er særlig brennbare temaer, og det er stor enighet blant våre informanter om at det å ytre seg om slike saker er som å «vifte med en rød klut». Andre informanter har erfaringer med digitale krenkelser som omtales som mobbing. I likhet med forskningen på mobbing og krenkelser ellers, forteller informantene at «homo» er et vanlig skjellsord og at de blir sanksjonert for å blogge om hverdagslige hendelser fordi dette blir oppfatta som «jentete». Andre informanter forteller om krenkelser og trusler i forbindelse med nettbaserte dataspill eller misbruk av bilder.

Tre av de 18 informantene forteller om digitale krenkelser som et ledd i kontrollerende og voldelige par- og familierelasjoner. De forteller om overvåkning gjennom teknologi og sosiale media, misbruk av kontoer, og trusler og krenkelser på Facebook, sms og telefon. Dette kommer i tillegg til kontroll, forfølgelse, krenkelser og psykisk og fysisk vold som utøves ansikt til ansikt. Teknologi, elektronisk kommunikasjon og sosiale media gjør at voldsutøver har flere kanaler og redskaper til rådighet. Én forteller om hvordan hun opplever at det blir umulig å slippe unna, og at det heller ikke fungerer å klare seg uten sosiale medier og telefon. Samlet sett inneholder datamaterialet et bredt spekter av erfaringer med digitale krenkelser som forekommer i en rekke ulike kontekster.

I kapittel 6 gir vi en nærmere beskrivelse av *hva* det er som oppleves som krenkende. For det første oppleves direkte og indirekte trusler som krenkende. For det andre beskriver informantene nedsettende kommentarer knyttet til kjønn, kropp, seksuell orientering, hudfarge og religion som personangrep. Videre forteller flere informanter om misbruk av bilder som oppleves som både truende og krenkende. Sist men ikke minst vektlegger mange informanter at det gjerne er summen av en mengde mer eller mindre negative kommentarer formidlet gjennom en rekke ulike kanaler, som gir en sterk opplevelse av krenkelse.

I kapittel 7 beskriver vi hvilke konsekvenser informantene forteller at krenkelsene har for deres livskvalitet. Noen forteller at de opplever digitale krenkelser som plagsomt, uten at dette begrenser dem i hverdagen. Andre forteller om hvordan digitale krenkelser begrenser deres handlingsrom, ytringsfrihet og bevegelsesfrihet. For noen er det dessuten snakk om svært alvorlige negative helsekonsekvenser. De mest alvorlige konsekvensene beskrives av de som utsettes for digitale krenkelser som et ledd i vold i nære relasjoner.

I kapittel 8 beskriver vi hvordan informantene ser på dem som utøver digitale krenkelser, og hvordan de ser på seg selv og sin egen rolle når det gjelder mediebruk og offentlig debatt. Vi finner at den overordnede fortellingen om «netthets», både i offentligheten og blant våre informanter, er preget av svart/hvitt- framstillinger, der «nettrollene» er ubegavede og slemme menn. Selv om dette er en del av bildet, stemmer ikke alltid de konkrete erfaringene overens med slike stereotype framstillinger. Flere av dem som har erfaringer med digitale krenkelser forteller at de blir overrasket når de finner ut at de som krenker er «vanlige folk», som ikke så lett passer inn i det etablerte bildet av nettrollene. Flere reflekterer dessuten rundt sin egen rolle i den digitale offentligheten, og påpeker at de noen ganger selv går inn for å provosere, eller ikke alltid er like saklige. Dermed er situasjonen rundt krenkelsene i noen tilfeller mer tvetydige og mindre svart/hvitt enn det den overordnede framstillingen gir inntrykk av.

I kapittel 9 beskriver vi hvordan informantene forholder seg til de digitale krenkelsene de har opplevd. Vi finner at de benytter seg av fem ulike strategier: Den første er konfrontasjon. Dette kan handle om å argumentere mot eller appellere til «trollenes» samvittighet ved å gi en tydelig tilbakemelding om at man føler seg krenket og såret av kommentarene. Den andre strategien er tilbaketrekning. Det kan handle om å slette bloggen, slutte å skriva i offentligheten, trekke seg bort fra bestemte nettforum eller være mer tilbakeholden med hva man sier og skriver. Den tredje strategien betegner vi som blokkering. Det kan dreie seg om å blokke de brukerne som krenker, for eksempel på Facebook, eller sperre tilgangen til personopplysninger, for eksempel på Gulesider. Den fjerde strategien går ut på å søke støtte. Det kan være å få råd av venner og familie, kontakte medieeier eller offentlige instanser som krisesenter og politi. Den femte strategien er mentalitetsendring. Dette framstår som den vanligste tilnærmingen, og handler om at man prøver å ikke bry seg, heve seg over kommentarene, prøver å ikke ta seg nær av det og ikke tenke på det. Kapittel 10 er en kortfattet oppsummerende diskusjon om hovedfunnene i rapporten. I det ellefte og siste kapittelet presenterer vi forslag til tiltak.

2. Tidligere forskning

I dette kapitlet vil vi presentere og diskutere noen sentrale innsikter fra den eksisterende forskningen på digitale krenkelser. Vi tar ikke mål av oss om å gjøre noen fullstendig litteraturgjennomgang, men tar for oss noe sentral forskningslitteratur som handler om 1) ytringsfrihet 2) mobbing blant barn og unge og 3) kjønnsbasert vold og trakassering. I 2014 publiserte stiftelsen Fritt Ord rapporten *Status for ytringsfriheten i Norge* (Enjolras med flere 2014). Dette er et omfattende forskningsarbeid som kartlegger omfanget og konsekvensene av trusler og ubehagelige eller nedlatende kommentarer i den digitale offentligheten i Norge. Rapportens hovedtema er ytringsfrihet, og det fokuseres derfor på digitale krenkelser som følge av meningsytringer. Den norske offentlige debatten om digitale krenkelser har hatt hovedfokus på hvilke utfordringer og dilemmaer dette innebærer for ytringsfriheten. Det finnes en voksende forskningslitteratur som tar for seg sammenhengene mellom utviklingen av digitale offentligheter, ytringsfrihet og digitale krenkelser. Denne forskningen forholder seg gjerne til teoretiske perspektiver på demokrati, offentlighet og kommunikasjon (se blant annet Andersson unpublished; Bangstad 2013; Berg 2011; Bing 2008; Enjolras 2013; Hagen 2015; Hall 2014; Hansen 2013; Herring 1999, 2002; Herring med flere 2002; Ihlebæk og Krumsvik 2015; Libæk 2009; Nilsen 2014; Skoglund 2014; Staksrud med flere 2014).

Digitale krenkelser er imidlertid ikke nødvendigvis knyttet til meningsytring og offentlig debatt. Det finnes også en omfattende internasjonal forskningslitteratur om digital mobbing blant barn og unge (se blant annet Agatston med flere ; Berne med flere 2013; Blumenfeld og Cooper 2010; Finn 2004; Hanewald 2009; Hinduja og Patchin 2013; Hopkins med flere 2013; Kowalski og Limber 2007; Lindsay og Krysik 2012; Menesini med flere 2011; Menesini med flere 2012; Nocentini med flere 2010; Perren 2012; Perren med flere 2010; Smith og Steffgen 2013; Wang og Kraft 2010). I nyere norske undersøkelser av mobbing blant barn og unge spørres det også gjennomgående etter mobbing via nett og mobiltelefon (Bendixen og Kennair 2014; Roland og Auestad 2009; Wendelborg med flere 2014), og noen studier fokuserer spesielt på digital mobbing (Brandtzæg med flere 2009). I likhet med

mobbeforskningen ellers, benyttes det i denne forskningslitteraturen gjerne teoretiske perspektiver fra psykologien.

I tillegg til forskning på digitale krenkelser i offentlig debatt og digital mobbing blant barn og unge, finnes det også forskning som omhandler, trakassering, stalking, kontroll, trakassering og vold ved hjelp av teknologi (Ask og Svendsen 2014; Dunlap 2012; Herring 1999; Hodgson og Kelley 2002; Reyns med flere 2011; Rothman med flere 2009; Schnurr med flere 2013; Southworth med flere 2007; Thompson og Morrison 2013; Wang og Kraft 2010). Denne forskningen har gjerne et tydelig kjønnsperspektiv, og fokuserer ofte på kvinners erfaringer med digitale krenkelser i nære relasjoner, dataspill, på online diskusjonsforum og fra fremmede stalkere. Men det finnes også studier av digital vold i nære relasjoner som inkluderer både menn og kvinners erfaringer. Fellesnevneren er at disse studiene benytter teorier og perspektiver fra forskningen på trakassering og vold i nære relasjoner.

Digitale krenkelser og ytringsfrihet

Den digitale utviklingen har store konsekvenser for kommunikasjon mellom mennesker og for ytringsfrihetens betingelser. Det finnes to hovedfortellinger om denne utviklingen. På den ene siden finnes den optimistiske fortellingen om hvordan internett og sosiale medier bidrar til en demokratisering av offentlig debatt og store muligheter for mellommenneskelig kommunikasjon og relasjoner på tvers av tid og sted. Sosiale media blir gjerne omtalt som en lavterskelarena for meningsytring, som gjør at flere har anledning til å ytre seg. Mens mindre enn 20% av befolkningen har erfaring med å skrive kronikker eller innlegg i aviser, har halvparten ytret seg gjennom sosiale media (Enjolras med flere 2014; Ihlebæk og Krumsvik 2015).

Teknologiutviklingen kan derfor sies å ha et demokratiserende potensiale, fordi den gir rom for nye og flere stemmer.

På den andre siden finnes den pessimistiske fortellingen: For det første innebærer den teknologiske utviklingen nye muligheter for omfattende overvåkning og kontroll. For det andre observerer man et stort omfang av digitale krenkelser i form av verbal

trakassering, trusler og misbruk av bilder og personopplysninger (Enjolras 2013; Enjolras med flere 2014; Herring 2002; Ihlebæk og Krumsvik 2015). Blant den halvparten som ikke har ytret seg i sosiale media, oppgir en betydelig andel at dette henger sammen med at de opplever debattkulturen i sosiale medier som usaklig og ubehagelig (Enjolras med flere 2014: 170-173). Studier har dessuten vist at internettkommunikasjon er preget av eksisterende sosiale maktstrukturer knyttet til kjønn, etnisitet, seksuell orientering etc. Individuer med høy status og makt off-line tenderer også til å dominere online-diskusjoner, og man kan derfor stille spørsmåltegn ved nettes demokratiserende potensiale (Herring 2001, 2002).

Hvem utsettes for digitale krenkelser?

I den norske offentlige debatten om digitale krenkelser har der vært et sterkt fokus på hvordan kvinner og etniske minoriteter utsettes for grov hets og sjikane knyttet til kjønn, religion, landbakgrunn og utseende. Boken *Meningers mot: netthat og ytringsfrihet i Norge* (Hagen 2015) peker i samme retning. Basert på intervjuer med norske journalister og redaktører finner Aina Landsverk Hagen at unge kvinner med minoritetsbakgrunn framstår som mest utsatt, og at de fleste nettmobberne er menn mellom 35 og 50 år. Spørreundersøkelsen fra Monitor-prosjektet (Enjolras med flere 2014) viser imidlertid et litt annet bilde. Her oppgir 31% av respondentene at de har deltatt i den offentlige debatten og opplevd nedlatende eller ubehagelige kommentarer på nett. Andelen er omtrent den samme for menn og kvinner, og for majoritets- og minoritetsbefolkningen (Enjolras og Steen- Johnsen 2014).

Selv om personer med minoritetsbakgrunn rapporterer omtrent samme omfang av negative tilbakemeldinger som majoriteten, så er det likevel en del viktige forskjeller i utsatthet. Når det gjelder konkrete trusler rapporterer 17% av majoritetsbefolkningen at de har opplevd dette, mot 26% av minoritetsbefolkningen. Mens hele 36% av minoritetsutvalget rapporterer at negative erfaringer har gjort dem mer forsiktige med å ytre seg i offentligheten, rapporterer bare 19% av majoritetsutvalget om det samme (Enjolras og Steen- Johnsen 2014). Rapporten omfatter dessuten en kvalitativ studie av erfaringene til offentlige meningsyttere med minoritetsbakgrunn, som viser

betydningen av etnisk bakgrunn for meningsytring (Midtbøen og Steen-Johnsen 2014). På den ene siden opplever de fleste informantene at de har stor grad av ytringsfrihet, og noen forteller at de aldri har vært utsatt for krenkelser på grunn av sine meningsytringer. På den andre sidene forteller flere informanter om alvorlige angrep på deres ytringsfrihet i form av konkrete trusler, fysisk vold og nedsettende kommentarer på telefon, sms eller i sosiale medier. Som en følge av dette har noen informanter trukket seg tilbake fra offentligheten, mens andre forteller at de tenker seg nøye om før de ytrer seg og gjerne unngår kontroversielle temaer. Andre mener at negative tilbakemeldinger er en del av det å delta i den offentlige debatten, og derfor er noe man må forvente og til en viss grad tåle (Midtbøen og Steen-Johnsen 2014).

Informantene med etnisk minoritetsbakgrunn opplever gjerne å bli en representant for hele gruppen, og det kan gjøre det vanskelig å få ytre seg som individ, eller om «generelle» tema som ikke er knyttet spesifikt til etniske minoriteter. Informantene rapporterer også om å bli «angrepet fra begge sider», det vil si både venstresiden og høyresiden. Kvinner med minoritetsbakgrunn utsettes dessuten gjerne for både seksualisert sjikane og nedsettende kommentarer knyttet til religion eller etnisitet. Forfatterne konkluderer med at det å være kvinne og religiøs minoritet ser ut til å generere mye negativ oppmerksomhet i offentligheten. Omfanget og alvorlighetsgraden av negative kommentarer varierer mye mellom informantene, og reaksjonene de mottar er koblet til hva de uttaler seg om, og dessuten personens kjønn, religion og politiske posisjon (Midtbøen og Steen-Johnsen 2014).

Selv om menn og kvinner i Norge rapporterer om lag samme forekomst av negative tilbakemeldinger etter meningsytring, opplever kvinner i langt større grad at negative kommentarer er rettet mot dem som person, og da gjerne deres kjønn eller utseende (Enjolras med flere 2014). Hedda F. Espelis (2014) har undersøkt den offentlige debattens kjønnete karakter, med utgangspunkt i ti kvalitative intervjuer med kvinner som er aktive i den offentlige debatten. De fleste informantene har opplevd krenkelser i forbindelse med deres ytringer i digitale offentligheter. Dette dreier seg om sjikane knyttet til kropp og utseende, krasse reaksjoner fra lesere og motdebattanter, og konkrete trusler. Espeli viser hvordan krenkelsene er tydelig kjønnet og seksualiserte.

Stereotype forestillinger om kvinner blir aktivt brukt for å ugyldiggjøre og angripe kvinnelige meningsyttere (Enjolras med flere 2014: 175; Espeli 2014).

Den amerikanske forskeren Susan Herring har forsket på kjønn og digital meningsytring siden 1990-tallet. Herring er kritisk til den optimistiske fortellingen om at teknologiutvikling fungerer demokratiserende. Forskningen hennes dokumenterer hvordan menn utøver verbal aggresjon mot kvinner, og at dette kan resultere i at kvinnelige debattanter trekker seg tilbake fra diskusjonen (Herring 2001: 4). Videre tyder forskningen på at trakassering på nett i hovedsak utøves av menn, og at menn uttrykker større toleranse for hets enn kvinner (Herring 2002: 136). I språklige analyser av konkrete nettdebatter viser Herring hvilke retoriske strategier som brukes for å dominere over meningsmotstandere, og hvordan disse strategiene og kommunikasjonsmønstrene er relatert til kjønn og makt (Herring 2001; Herring med flere 2002). En sentral retorisk strategi er at mannlige debattanter beskylder kvinner som problematiserer seksuell trakassering for å være autoritære tilhengere av sensur, og at de forsøker å begrense ytringsfriheten og andre liberale verdier (Herring med flere 2002).

Digitale krenkelser blant barn og unge

Det finnes en voksende forskningslitteratur som omhandler digitale krenkelser og mobbing blant barn og unge. Denne forskningen fokuserer på digitale krenkelser mellom barn og unge i skolealder, men der er også studier av eldre ungdommer og studenter (se blant annet Agatston med flere ; Berne med flere 2013; Blumenfeld og Cooper 2010; Brandtzæg med flere 2009; Finn 2004; Hanewald 2009; Helsper med flere ; Hinduja og Patchin 2013; Hopkins med flere 2013; Kowalski med flere 2014; Kowalski og Limber 2007; Lindsay og Krysik 2012; Menesini med flere 2011; Menesini med flere 2012; Nocentini med flere 2010; NOU 2015: 2 2015; Perren 2012; Perren med flere 2010; Smith og Steffgen 2013; Staksrud 2013; Wang og Kraft 2010). Mesteparten av denne forskningen er så langt gjort i USA, men det finnes også en god del nordisk og europeiske forskning (se for eksempel kunnskapsoppsummeringene Hellevik 2013; NOU 2015: 2, kapittel 6). På engelsk brukes vanligvis betegnelsen

«cyber bullying». I likhet med mobbeforskningen ellers er det stor faglig uenighet om hvordan digital mobbing bør defineres og operasjonaliseres, og omfanget varierer betydelig ut fra definisjon og kontekst (Patton med flere 2014: 549).

Selv om ansikt-til-ansikt mobbing fremdeles er mer vanlig enn digital mobbing, ser omfanget ut til å være sterkt økende (Patton med flere 2014). Et komparativt europeisk forskningsprosjekt om digital mobbing mellom barn og unge fra 9-18 år viser at 16% av respondentene oppgir å være utsatt for digital mobbing (Brandtzæg med flere 2009). I denne studien plasseres Norge i midtsjiktet når det gjelder omfang, mellom Sverige med 6,3% og Litauen med 41,4%. Studien viser at jenter er mer utsatte enn gutter, eldre mer utsatte enn yngre barn og de som benytter seg mest av elektronisk kommunikasjon er mest utsatte for digital mobbing. Videre er det 24% av respondentene som oppgir å ha vært utsatt for digitale seksuelle krenkelser. De fleste utøverne er gutter og de fleste utsatte er jenter. Barna opplever at e-post er den vanligste kanalen for digitale krenkelser, mens krenkelser via tekstmeldinger og telefon forekommer i mindre grad. Avsenderne er ofte anonyme, og de voksne er gjerne ikke kjent med den digitale mobbingen. En klar majoritet av de som er utsatt for digital mobbing oppgir at dette er en grunn til at de tilbringer mindre tid på sosiale media (Brandtzæg med flere 2009).

Et annet komparativt europeisk forskningsprosjekt, «Stir it up», fokuserer på digital kjærestevold blant unge i alderen 14-17 år. England, Italia, Kypros, Bulgaria og Norge inngår i studien, og Nasjonalt kompetansesenter for vold og traumatisk stress står for den norske delen av studien (NKVTS). Foreløpige funn fra Norge viser at 38 prosent av jentene og 20 prosent av guttene har opplevd digital kjærestevold.⁷ Prosjektet viser at det er en tydelig sammenheng mellom det å selv sende seksualiserte bilder av seg selv på mobiltelefon og på nett, og det å være utsatt for digital kjærestevold. Prosjektet viser dessuten at konsekvensene av digital kjærestevold er svært forskjellige for gutter og jenter. I denne studien rapporterte flertallet av jentene om negative konsekvenser, mens flertallet av guttene ikke gjorde det (Safeguarding Teenage Intimate

⁷ Noen av resultatene i studien er offentliggjort i media og «briefing papers», men de vitenskapelige publikasjonene i den norske delen av prosjektet er under utgivelse. Prosjektets nettside: <http://stiritup.eu/>

Relationships (STIR) 2015). Forskning på digital mobbing peker også i retning av at de negative konsekvensene er mer utbredt blant jenter enn blant gutter (Feinstein med flere 2014). De negative konsekvensene man har funnet dreier seg om høyere forekomst av depressive symptomer, angst, selvmord og ensomhet (Feinstein med flere 2014; Hopkins med flere 2013; pkt. 4.3.5 NOU 2015: 2 2015; Patton med flere 2014: 549; Sjursø med flere 2015). Både forskningen på forekomst og konsekvenser er i stor grad deskriptiv og kvantitativ. Det etterlyses dybdestudier som utforsker unges erfaringer med digital mobbing, og videreutvikling av teoretiske begreper og analytiske perspektiver (Brandtzæg med flere 2009: 552; Patton med flere 2014). Det etterlyses også et tydelig fokus på hvordan digitale krenkelser er knyttet til diskrimineringsgrunnlagene kjønn, seksuell orientering, etnisitet og nedsatt funksjonsevne (NOU 2015: 2 2015).

Digital vold og trakassering

Det siste tiåret har krisesentre og andre hjelpeorganisasjoner for voldsutsatte rapportert om trakassering, stalking, kontroll og vold ved bruk av teknologi og elektronisk kommunikasjon (se blant annet Southworth med flere 2007; West 2014). Journalister, jurister og aktivister har dessuten satt fokus på hvordan unge jenter og kvinner utsettes for grove krenkelser ved at seksualiserte bilder spres uten samtykke (se blant annet Citron og Franks 2014; Engvall 2015; Levendowski 2014). Det at ekskjæresten sprer ekte eller manipulererte bilder av seksuelle handlinger, såkalt hevnporno, ser ut til å være et økende og svært alvorlig problem.

Juristen Justine A. Dunlap (2012) drøfter forholdet mellom teknologi og vold i nære relasjoner, og viser hvordan teknologi kan inngå som et ledd i voldsutøvelse på en rekke ulike måter: Ved hjelp av sosiale media kan voldsutøvere spre skadelig og usann informasjon om den utsatte, eller skaffe seg informasjon om hvor den utsatte befinner seg og hva han eller hun gjør. Såkalt «spyware» er programvare som voldsutøvere kan misbruke til å overvåke den utsattes kommunikasjon og bevegelser. Det finnes også maskinvare som kan utplasseres for samme formål. GPS-systemer, som for eksempel festes på bilen, kan dessuten misbrukes for å overvåke og forfølge den voldsutsatte. På

denne måten kan teknologi benyttes som et ledd i utøvelse av vold og kontroll, og vil i mange tilfeller gjøre det vanskeligere for de utsatte å bryte ut og slippe unna volden. Slik overvåkning og forfølgelse forekommer både mellom personer som har en relasjon, og mellom fremmede (Dunlap 2012).

Det finnes, etter hva vi har kjennskap til, fremdeles lite empirisk forskning på omfang, dynamikker og konsekvenser av digital vold i nære relasjoner. En amerikansk studie undersøkte sammenhengen mellom digital, fysisk og psykisk vold i nære relasjoner blant unge par over 18 år (Schnurr med flere 2013). De finner at bruken av digital vold er korrelert med høyere utøvelse av fysisk og psykisk vold, og at dette i særlig grad gjelder for kvinners voldsutøvelse. Kvinner som utsettes for digital vold fra kjæresten er mer tilbøyelige til selv å utøve fysisk vold, mens menn som utsettes for digital vold er mindre tilbøyelige til selv å utøve fysisk vold. Forfatterne konkluderer med at tiltak for å hindre digital vold mellom unge par vil kunne ha en forebyggende effekt på fysisk og psykisk vold i parforholdet (Schnurr med flere 2013).⁸

Det finnes også noen studier som undersøker forekomst og effekt av stalking, både i nære relasjoner og fra fremmede (Haron og Yusof 2010; Reyns med flere 2011; Southworth med flere 2007; Wang og Kraft 2010). I en amerikansk studie blant universitetsstudenter rapporterer hele 40% av utvalget at de har vært utsatt for digital stalking (Reyns med flere 2011). En malaysisk studie dokumenterer alvorlige konsekvenser for ofre for digital stalking, slik som angst, fysisk skade, stress, redsel, endring av jobb og bosted, samt ekstrem forsiktighet og årvåkenhet. Ofrene opplevde også følelse av skyld og skam. Når det gjelder håndteringsstrategier rapporterte noen om at de ignorerte stalkeren, mens andre konfronterte og de fleste søkte hjelp og støtte hos venner og familie. Svært få anmeldte saken (Haron og Yusof 2010).

Grensene mellom digital mobbing, trakassering og vold er flytende. De ovenfor nevnte forskningsprosjektene har det til felles at de i hovedsak forholder seg til teorier og tidligere forskning om vold i nære relasjoner og seksualisert vold mot kvinner. Men de

⁸ «Stir it up»-prosjektet er også et empirisk forskningsprosjekt som fokuserer på digital vold i nære relasjoner, men denne studien fokuserer på barn under 18. Felles for begge disse to prosjektene er at de står i et skjæringsfelt mellom mobbeforskningen og forskningen på partnervold.

studiene som omhandler unge par, forholder seg også til forskningen om digital mobbing og trakassering blant barn og unge. Et gjennomgående funn er at det er tydelige kjønnsforskjeller i hvilke krenkelser og hvilke konsekvenser dette har for henholdsvis menn og kvinner. De studiene vi har identifisert, vektlegger alle behovet for mer forskningsbasert kunnskap om omfanget av digital vold og hvordan digital vold og annen vold og kontroll samvirker (Dunlap 2012; Melander 2010; Schnurr med flere 2013; Southworth med flere 2007).

Oppsummering

I dette kapittelet har vi beskrevet tre ulike forskningsfelt som på ulikt vis tematiserer digitale krenkelser. For det første finnes det forskning som omhandler ytringsfrihet, offentlighet og kommunikasjon. Her drøfter man hvilke konsekvenser den digitale utviklingen har for demokrati og offentlig debatt. Det finnes én norsk omfangsundersøkelse basert på et representativt utvalg av befolkningen, men de fleste studiene på dette feltet fokuserer på grupper av befolkningen som i særlig grad ytrer seg offentlig. Forskningen viser at forekomsten av digitale krenkelser ser ut til å være økende, og at kvinner og menn, og minoritet og majoritet rammes på ulike måter og til dels i ulik grad.

For det andre finnes det en forskningslitteratur som omhandler digitale krenkelser blant barn og unge. Her sees digitale krenkelser på som en form for mobbing, og analyseres i lys av tidligere forskning på ansikt til ansikt mobbing og krenkelser. For det tredje finnes det noe forskning om forholdet mellom teknologi og vold i nære relasjoner. Denne forskningen ser foreløpig ut til å være begrenset, og det er et behov for empiriske undersøkelser av forekomsten av digital vold (i nære relasjoner) og hvordan dette samvirker med annen vold og kontroll. Det finnes også noen studier i skjæringsfeltet mellom mobbeforskningen og voldsforskningen, som fokuserer på barn og unges bruk av digitale krenkelser i nære relasjoner.

Forskningen innenfor disse tre feltene omfatter gjerne ulike aldersgrupper, det benyttes ulike begreper og man forholder seg til ulike teoritradisjoner. Fellesnevneren er at all

den ovenfor nevnte forskningen omhandler en eller annen form for krenkelse, trussel eller vold som utøves ved hjelp av elektroniske kommunikasjonsmidler eller teknologi. Begrepsbruk og definisjoner varierer imidlertid mellom de ulike forskningsfeltene, og begrepsbruken er derfor tidvis både inkonsistent og forvirrende (Brandtzæg med flere 2009) Den eksisterende forskningen er dessuten i stor grad deskriptiv og der er et behov for teoriutvikling slik at man bedre kan forstå og beskrive ulike former for digitale krenkelser (Patton med flere 2014: 552).

3. Metode

Denne forskningsrapporten handler om erfaringer med digitale krenkelser i Norge, og er i hovedsak basert på 18 kvalitative intervjuer med menn og kvinner i ulike aldre, som i ulike sammenhenger har gjort seg erfaringer med digitale krenkelser. Vi har undersøkt erfaringer med digitale krenkelser, med utgangspunkt i informantenes egne forståelser av hva som oppleves som plagsomt og krenkende. Formålet med denne rapporten har vært å fremskaffe systematisk informasjon om i hvilke sammenhenger digitale krenkelser forekommer, hvordan det oppleves av de som utsettes for det, og hvordan de håndterer og reflekterer rundt situasjonen. Til dette formålet har kvalitative intervjuer vært en egnet metode. Det primære datamaterialet er de 18 kvalitative intervjuene, men i tillegg har vi fremskaffet noe relevant statistikk fra politiets straffesaksregister, og hatt samtaler med noen eksperter i politiet, ansatte ved krisesentre og andre som har vært i kontakt med personer utsatt for digitale krenkelser.

Rekruttering

Rekruttering av de 18 informantene er gjort gjennom annonsering, personlige nettverk og ved å ta direkte kontakt med noen aktuelle personer som har ytret seg i offentligheten om digitale krenkelser. Invitasjon til å delta i prosjektet ble i første rekke publisert på KUNs nettsider, på Facebooksiden «Netthets»⁹ som vi opprettet i forbindelse med prosjektet, og på Twitter. Vi betalte dessuten en liten sum for annonsering på Facebook. Flere organisasjoner, kolleger, venner og bekjente har dessuten hjulpet oss å spre invitasjonen.

Rekruttering av informanter viste seg å være relativt utfordrende, og det tok oss godt over tre måneder å få rekruttert 18 informanter. Selv om vi nokså raskt var oppe i flere hundre «likes» på Facebooksiden, var det bare en liten håndfull informanter som meldte seg. De fleste som har kontaktet oss for å delta i prosjektet er kvinner med

⁹ <https://www.facebook.com/netthets/>

etnisk majoritetsbakgrunn. Etter hvert gjorde vi derfor en særlig innsats for å rekruttere menn og personer med etnisk minoritetsbakgrunn, og lyktes i noen grad med dette.

På bakgrunn av all omtalen temaet har fått i media den siste tiden og det omfanget som er dokumentert (Enjolras med flere 2014), hadde vi sett for oss at det ville være lettere å rekruttere informanter enn det viste seg å være. Vi er usikre på hva som har gjort rekrutteringen såpass utfordrende. Det kan handle om hvordan vi formulerte oss i invitasjonen, vedrørende hvilke erfaringer vi var ute etter:

Har du opplevd hets eller krenkelser på nett eller via mobiltelefon? I så fall vil vi gjerne snakke med deg! Vi ønsker å snakke med både menn og kvinner i alle aldre, som har erfart en eller annen form for krenkelse via elektronisk kommunikasjon, som Facebook, nettdatingsider, avisenes kommentarfelt på nett, mobiltelefon. Det kan være for eksempel trusler, seksuell trakassering, rasisme, stalking, stygge eller nedsettende kommentarer, at noen sprer bilder av eller rykter om deg eller at kjæresten overvåker e-posten din (se vedlegg for hele invitasjonsskrivet).

Selv om vi prøvde å formulere en bred invitasjon hvor en lang rekke alvorlige og mindre alvorlige hendelser kunne inngå, er det mulig at noen har tenkt at deres opplevelse ikke var alvorlig nok. En potensiell informant som kontaktet oss formidlet at hun var usikker på om det hun hadde opplevd var alvorlig nok til å være relevant. En annen årsak kan være at opplevelser av trakassering og krenkelser er noe mange ikke ønsker å snakke om. På den andre siden er det mange av dem som faktisk tok kontakt som var svært opptatt av at de ønsket å snakke om dette, både for sin egen del og for å sette fokus på spørsmålet. Det var vanskelig å drive målrettet spredning av invitasjonen ettersom vi i utgangspunktet søkte etter personer av alle aldre, bakgrunner og historier. Ingen spesielle kanaler eller organisasjoner pekte seg av den grunn ut som mer relevante enn andre.

Utvalg

De 18 informantene som er intervjuet om deres erfaring med digitale krenkelser, representerer et bredt spekter av ulike erfaringer, opplevelser og refleksjoner. Blant informantene er det 14 kvinner og 4 menn, 15 med etnisk majoritetsbakgrunn og 3

med minoritetsbakgrunn. De fleste informantene er mellom 25 og 45 år (10 personer). Fire av informantene er under 25 år og 4 er over 45 år. 5 av informantene er bloggere, 2 forteller om krenkelser knyttet til online dataspill, 3 forteller om billedmanipulasjon eller spredning av bilder uten samtykke, og 3 har vært utsatt for digitale krenkelser i forbindelse med vold i nære relasjoner. Ellers forteller informantene om digitale krenkelser i forbindelse med en eller annen form for offentlig meningsytring på Facebook, i avisene, på sosiale media eller i andre sammenhenger.

Med unntak av én person er ingen av informantene høyt profilerte politikere, journalister og eller kommentatorer. Dette er grupper som allerede har vært intervjuet i noen norske studier av digitale krenkelser. Vi har heller valgt å snakke med personer som har vært profilerte i mer begrenset grad knyttet til en bestemt ytring, hendelse eller blogg, eller ikke profilert i det hele tatt. Utvalget representerer muligens i større grad det brede lag av befolkningen enn de kvalitative studiene som har vært utført tidligere.

Gjennomføring av intervjuene

De fleste intervjuene ble gjort via telefon eller Skype, men en del intervjuer ble gjort ansikt til ansikt og ett intervju ble gjennomført ved skriftlige svar på spørsmål gjennom e-post. I forkant av intervjuet fikk alle informantene både skriftlig og muntlig informasjon om formålet med prosjektet, anonymitet, frivillighet og oppbevaring av personopplysninger. Intervjuene varte mellom 40 minutter og to timer. Det ble gjort lydopptak og skrevet grundige notater underveis. Vi har fordelt intervjuene mellom oss med henholdsvis 9, 3 og 6 intervjuer hver.

Vi har valgt å benytte oss av åpne, kvalitative intervjuer der informanten har fått rom til å fortelle om hendelse(n) hun eller han har opplevd. Vi fulgte opp med spørsmål med utgangspunkt i informantens egen fortelling. Intervjuguiden bestod dessuten av en rekke tema som vi ønsket å få belyst i intervjuet, som hva de har opplevd som krenkelser, omfanget, hvem som krenker, hvilke type medier, hvilke konsekvenser

hetsen har hatt og hvilke strategier de har for å håndtere den. I tillegg har vi notert bakgrunnsopplysninger som kjønn, alder, etnisitet og utdanning.

Analyse

Vi har valgt å benytte oss av det sosiolog Karin Widerberg (2001) har kalt en temabasert kvalitativ analysestrategi. Dette innebærer å identifisere tema på tvers av intervjuene og på denne måten belyse både likheter og forskjeller i erfaringer, synspunkter og vurderinger når det gjelder digitale krenkelses (Repstad 1998; Widerberg 2001). Den tematiske analysen er empirisk drevet. Det vil si at vi har tilstrebet at det empiriske materialet definerer tema og problemstillinger. Den supplerende informasjonen som bakgrunnsamtaler har gitt brukes i liten grad direkte i analysene, men har bidratt inn i forståelsen av intervjumaterialet. Statistikken vi har innhentet fra politiet er kort presentert og fortolket i kapittel 4.

I forbindelse med forskningsprosjektet «Skeiv på bygda» (Eggebø med flere 2015) utviklet vi en metode for kollektiv analyse av det innsamlede intervjumaterialet. Ettersom vi hadde gode erfaringer med denne metoden, fulgte vi samme prosedyre i dette prosjektet. Første trinn i analysen var at alle prosjektmedarbeidere utarbeidet kortfattede casesammendrag av sine intervjuer. Dette fungerte som forberedelse til en heldags analyseworkshop for prosjektgruppa. Her presenterte vi alle casene for hverandre. Etter hvert som casene ble gjennomgått, noterte vi ned hovedtemaer, analysetråder og særlig interessante sitater. Da alle casene var gjennomgått hadde vi kartlagt en mengde tema og analysetråder. Deretter diskuterte vi oss fram til en foreløpig sortering av temaene, i form av en kapittelstruktur med undertema. Deretter har vi sortert sitater under relevante overskrifter, og videre analysert og fortolket dataene gjennom skriveprosessen. Da førsteutkastet forelå hadde vi en ny felles gjennomgang, hvor kapittelstrukturen ble revidert og de foreløpige analysene drøftet i fellesskap. Vår vurdering er at denne kollektive analysemetoden både er svært effektiv og etterrettelig. Ved å diskutere materialet i sin helhet i fellesskap på et tidlig stadium i prosessen, får vi opp både for- og motargumenter når det gjelder bestemte tolkninger.

Dermed kan vi korrigere hverandre og diskutere oss frem til enighet med utgangspunkt i hele materialet.

Metodiske styrker og begrensninger

En styrke ved dette forskningsprosjektet er at vi studerer forskjeller og likheter mellom ulike former for digitale krenkelser, som i den eksisterende forskningen i stor grad har blitt diskutert separat. Vi har søkt å inkludere både digitale krenkelser i forbindelse med offentlig meningsytring, digitale krenkelser og vold som forekommer i nære relasjoner og digitale krenkelser mot barn og unge. På denne måten får vi fram både likheter og vesentlige forskjeller alt etter hvilken kontekst digitale krenkelser foregår i. Ikke minst synliggjør prosjektet at digitale krenkelser ikke bare forekommer i forbindelse med offentlig meningsytring, slik man kan få inntrykk av i den norske offentlige debatten. Men det kan også innvendes at fokuset er for bredt når man inkluderer erfaringer med grov vold i nære relasjoner på den ene siden, og erfaringer med én og annen rasistisk kommentar på nett på den andre siden.

Definisjon og operasjonalisering har vært en utfordring i dette prosjektet. Som beskrevet i innledningen og i teorikapitlet, preges den eksisterende forskningen av mangel på enhetlige begreper og definisjoner når det gjelder digitale krenkelser, og svarene man får avhenger selvsagt av hva man har spurt etter. Også i dette prosjektet har vi strevd med å finne god operasjonalisering og begreper som fanger fenomenet på en presis og konsistent måte. Vi vil argumentere for at digitale krenkelser kan være et bredt og inkluderende begrep som rommer ulike former for vold og krenkelser, fra mobbing og hatytringer på nett, til stalking, hevnporno og misbruk av personopplysninger.

Prosjektet fokuserer på informantenes egne muntlige gjengivelser av hvordan og i hvilket omfang hetsen er formulert. Hadde vi gjort konkrete tekstanalyser av et utvalg nettdebatter, kunne vi ha fått fram mer informasjon om retoriske strategier og kategorisert ulike typer krenkende utsagn. På denne måten kunne vi fått et bedre bilde av alvorlighetsgraden og bredden i det som skrives, og ikke minst hva utsagnene og

profilene kan fortelle om dem som ytrer seg krenkende. Å intervjuere personer som har utsatt andre for digitale krenkelser hadde også vært nyttig. Tidlig i prosjektet vurderte vi å samle inn denne type data. Men på grunn av formålet med prosjektet og den tiden vi hadde til rådighet, valgte å begrense oss til kvalitative intervjuer med utsatte.

Ettersom dette er et samarbeidsprosjekt mellom en tsjekkisk og norsk aktør, skulle vi ønske at forskningen og analysene hadde et klarere komparativt design. Selv om partnerorganisasjonene har vært i dialog om operasjonalisering, informantrekruttering og intervjuguide, vil vi likevel betegne dette som to parallelle forskningsprosjekter i henholdsvis Norge og Tsjekkia. Både analysene og skrivearbeidet er gjort uavhengig av hverandre, og det faglige samarbeidet underveis i prosessen har vært begrenset. Det er en rekke ulike praktiske årsaker til dette, blant annet ulik framdriftsplan i prosjektet og det faktum at intervjuene og rapportene er på henholdsvis tsjekkisk og norsk. Det har også vært begrensede muligheter til å prioritere felles oversettelse underveis, felles analyseworkshoper eller utstrakt grad av faglige diskusjoner.

Etikk

Prosjektet er godkjent av Norsk Samfunnsvitenskapelig Datatjeneste (NSD). Alle informantene er informert både muntlig og skriftlig om hva prosjektet handler om, at det utføres i samarbeid med tsjekkisk partner, at det er frivillig å delta og hvordan datamaterialet blir analysert og oppbevart. I rapporten har vi valgt å bruke fiktive personnavn.

Anonymisering har vært den kanskje viktigste etiske utfordringen i arbeidet med dette prosjektet. Mange informanter forteller om digitale krenkelser i etterkant av sin deltakelse i den offentlige debatten. Utfyllende informasjon om konteksten ville i mange tilfeller gjort det lett å identifisere informanten, ettersom markeringen eller ytringen har fått bred oppmerksomhet og må ventes å være godt kjent eller lett å finne gjennom søk på internett. Derfor har vi i mange tilfeller vært nødt til å gi begrenset informasjon om hva som er blitt sagt, skrevet eller gjort, og i hvilket medium. I den forbindelse har vi gjort enkelte googlesøk på formuleringer og ord brukt av

informantene, for å forsikre oss om at det som står i rapporten ikke enkelt kan søkes opp og knyttes til bestemte personer. Fortellingene om vold i nære relasjoner er gjerne mer sensitive enn historiene om deltakelse i det offentlige ordskiftet, men de er samtidig lettere å anonymisere, fordi de ikke viser til mye omtalte diskusjoner og hendelser. Temabasert og ikke casebasert analyse har vært en viktig strategi for å anonymisere fortellingene. I noen få tilfeller har vi også valgt å endre detaljer ved informantens bakgrunn, som da ikke endrer meningsinnholdet, men øker anonymiteten.

4. Lov og rett

En ytring som oppleves som krenkende kan like fullt være helt lovlig. Hvor grensen går mellom ytringer rammet av straffeloven på den ene sida og krenkende men fullt lovlige ytringer på den andre sida, kan være vanskelig å slå fast (Bouiri 2012; Hansen 2013; Staksrud med flere 2014). Utgangspunktet er at ytringer, både muntlige ytringer og det skrevne ord, er omfattet av den grunnlovfestede ytringsfriheten (grunnlovens § 100). Selv om ytringsfriheten er grunnlovsfestet, finnes det likevel en rekke lover som legger juridiske begrensninger i hva som er lovlige offentlige ytringer. Ærekrenkelser, krenkelser av privatlivets fred og hatytringer er eksempler på ytringer som rammes av straffeloven. Trusler og straffbare ytringer fremmet på internett eller via elektroniske kommunikasjonsformer omfattes av det samme lovverket som de som er kommunisert ansikt til ansikt eller i trykt tekst.

De digitale krenkelsene våre informanter forteller om omfatter både krenkelser som må antas å være ulovlige og straffbare, og digitale krenkelser som etter alt å dømme ikke vil være rammet av straffeloven. Selv om vi i dette prosjektet ikke fokuserer på å skille lovlige fra ulovlige krenkelser, er lovverket en viktig del av den nasjonale konteksten. I dette kapitlet vil vi derfor gi en kort oversikt over hvilke lovforbud digitale krenkelser kan være et brudd på. Vi vil gå inn på bestemmelsene i straffeloven så vel som i det sivilrettslige diskrimineringslovverket. Videre vil vi gi en oversikt over relevant anmeldelsesstatistikk fra politiet og vise noen eksempler på rettspraksisen knyttet til digitale krenkelser.

Straffeloven

Under følger en kort oversikt over straffebestemmelser som kan ramme digitale krenkelser (oversikten er basert på straffeloven av 1902, slettmeg.no og LDO 2015 pkt. 1.5). Ny straffelov (av 2005) trådte i kraft 1. oktober 2015, men i dette kapitlet

henviser vi til straffeloven av 1902, som var gjeldende da forskningsprosjektet ble gjennomført.

Ærekrenkelses (§§ 246-254)

Å krenke en annens æresfølelse er straffbart: «Den som i ord eller handling opptrer på en måte som er egnet til å skade en annens gode navn og rykte, eller til å utsette ham for hat, ringeakt eller tap av den for hans stilling eller næring fornødne tillit».

Ærekrenkelses avgrenses i hovedsak til usanne påstander, men kan også omfatte skjellsord som det ikke gir mening å finne ut om er sanne eller usanne.

Krenkelse av privatlivets fred (§390)

Det er forbundet med straffeansvar å «gi offentlig meddelelse om personlige eller huslige forhold», eller å ved «skremmende eller plagsom opptreden eller annen hensynsløs atferd [krenke] en annens fred».

Trusler (§ 227)

Å true med en straffbar handling som kan føre til fengsel i mer enn seks måneder, dersom trusselen er egnet til å fremkalle alvorlig frykt.

Hatytringer (§135 a)

Det er straffbart å fremsette en diskriminerende eller hatefull ytring. I straffeloven defineres en hatefull ytring som «å true eller forhåne noen, eller fremme hat, forfølgelse eller ringeakt overfor noen på grunn av deres hudfarge eller nasjonale eller etniske opprinnelse, religion eller livssyn, homofile legning, leveform eller orientering, eller nedsatte funksjonsevne». Paragrafen omfatter dermed alle diskrimineringsgrunnlagene med unntak av kjønn, kjønnsuttrykk og kjønnsidentitet.

Seksuelle overgrep mot barn (§§ 204a og 201a)

Det er forbudt å spre seksualiserte skildringer eller fremstillinger av seksuelle overgrep mot barn under 18 år. Det er også forbudt å avtale å møte barn med forsett om å begå seksuelle overgrep.

Identitetskrenkelse og dokumentforfalskning (§§ 190 a, 182, 185)

Det er straffbart å bruke en annen persons identitet eller forfalske signatur for å få tilgang til andres dokumenter. Disse paragrafene kan for eksempel ramme opprettelse av falsk Facebook-profil i andres navn, eller å skaffe seg tilgang til andres profil.

Diskrimineringslovverket

Diskrimineringslovverket består av likestillingsloven, diskrimineringsloven om etnisitet, diskrimineringsloven om seksuell orientering og diskriminerings- og tilgjengelighetsloven.¹⁰ Disse lovene verner mot trakasserende ytringer rettet mot personer på grunn av kjønn, nedsatt funksjonsevne, etnisitet (inkludert nasjonal opprinnelse, hudfarge, avstamning og språk), alder seksuell orientering, kjønnsidentitet og kjønnsuttrykk. Med trakassering menes handlinger, unnlater eller ytringer som virker eller har til formål å virke krenkende, skremmende, fiendtlige, nedverdiggende eller ydmykende. Disse vernebestemmelsene er likestillingslovens § 8, diskrimineringsloven om seksuell orientering § 8, diskriminerings- og tilgjengelighetsloven av 2013 § 8, og diskrimineringsloven om etnisitet § 9. Likestillings- og diskrimineringsombudet og Likestillings- og diskrimineringsnemnda håndhever diskrimineringslovgivningen, men har ikke mandat til å tilkjenne erstatning. Ofrene for trakasserende ytringer kan søke erstatning ved å ta saken til domstolen.

Anmeldelser

Politiets eksisterende straffesaksregister (STRASAK) inneholder begrensede muligheter til å registrere anmeldelser og kriminelle handlinger etter hvor vidt de er utført på internett. Der finnes likevel noen kategorier i STRASAK der det er spesifisert at anmeldelsen gjelder handlinger utført på data eller på nett. I forbindelse med dette prosjektet har vi vært i dialog med Politidirektoratet og de har fremskaffet følgende oversikt over anmeldte lovbrudd:

¹⁰ I 2015 presenterte Barne-, likestillings- og inkluderingsdepartementet (BLD) et framlegg til en samlet diskrimineringslov.

	2012	2013	2014
Krenkende og uanstendig atferd via data	204	274	320
Diskriminering via datasystemer	5	1	4
Pornografi via nett	63	155	82
Ærekrenkelser via datasystemer	155	233	235
Spredning av grove voldsskildringer via data	0	0	0
Totalt	427	663	641

Kilde: Politidirektoratet, STRASAK, JUS065.

Som det framgår av tabellen over er det snakk om et svært begrenset antall anmeldelser som er registrert i disse kategoriene. Digitale trusler og krenkelser havner derfor inn under en rekke ulike straffesakskategorier, som for eksempel trusler, hatkriminalitet eller æreskrenkelser. I 2012 ble det for eksempel registrert 216 anmeldelser av hatkriminalitet, men over 70 prosent av disse var voldsforbrytelser (Hansen 2013). I politiets kommenterte STRASAK-tall fra 2014 (Politidirektoratet 2015) oppgis antallet anmeldelser av trusler med kniv eller skytevåpen. Antallet anmeldte æreskrenkelser, brudd på privatlivets fred og identitetstyverier oppgis ikke i denne rapporten. I 2014 ble det registrert 3075 anmeldelser av mishandling i familieforhold (Politidirektoratet 2015). Basert på tidligere forskning, bakgrunnssamtaler med politi og kritesenter samt historiene til våre informanter, er det sannsynlig at digitale krenkelser inngår som en del av volds- og trusselbildet i en del av disse sakene. Det er imidlertid umulig å si noe om hvor mange. Alt i alt kan vi slå fast at det er svært vanskelig å danne seg et helhetlig bilde av antallet anmeldte digitale krenkelser basert på eksisterende statistikk.

Rettspraksis

Det finnes lite rettspraksis som omhandler digitale krenkelser. Prosjektgruppen har via søk i lovdatas åpne arkiv over dommer funnet fram til noen domsavgjørelser hvor

digitale krenkelser i en eller annen form inngår i grunnlaget.¹¹ Vi søkte på ord som «netthets» (1 treff), «ytringer på internett» (4 treff), «tekstmelding» (24 treff), «digitale krenkelser» (4 treff), «trakassering» (49 treff), «Facebook» (28 treff), «spredning av bilder» (12 treff) og kombinasjoner som «trusler internett» (15 treff), «trakassere internett» (4 treff). Vi vil her gå inn i noen saker som er relevante for denne rapportens tema.

På søkeordene «netthets, facebook, ytringer på internett» dukker to saker opp som utmerker seg ved å handle om innholdet av ytringer som er publisert på blogger og i andre sosiale medier. Avgjørelse LG-2015-38856 gjelder publisering av dokumenter og påstander som dreier seg om saksøkers mentale helse, som retten anser som svært personlig, og som dermed skal ha vern mot offentliggjøring. Motparten hevder at Grunnlovens § 100 og EMK § 10 om ytringsfrihet gjelder, men retten anfører at «saksøker er ingen offentlig person, og innholdet av publiseringen kan ikke sies å være et tilskudd til en debatt av allmenn interesse». Retten finner at det at saksøkte mener seg straffri på grunn av provokasjon (jfr Straffeloven § 250) eller riktighet (§ 249) ikke gjelder denne grad av provokasjon eller krenkelser av privatlivets fred. Saksøkers egen publisering av tilsvarende eller samme dokumenter er heller ikke grunn til at saksøkte skal være straffri. Tilsvarende forhold finner vi i sak LB-2015-65963. Denne saken dreier seg om «to personer som gjennom lang tid mener seg gjensidig krenket, hetset og forfulgt av hverandre på nettet, men som likevel fortsetter med å kommentere hverandre negativt når en anledning byr seg (...)». Retten tok ikke stilling til om ytringene var rettsstridige, ettersom saken ble løst gjennom tvisteloven.

LB-2014-176341-2 er en erstatningssak, hvor opprinnelig domsavsigelse fra tingretten blant annet kaller den frifunne parts innlegg i en diskusjon på ulike bloggfora kritikkverdige, men uten at det «samlet sett foreligger hensynsløs atferd etter straffeloven § 390 a». Her nevnes det også at «saksøker hadde selv muligheter til å

¹¹ Lovdata er en privat stiftelse opprettet i 1981 av Justisdepartementet og Det juridiske fakultet i Oslo. Stiftelsens formål er å opprette, vedlikeholde og drive systemer for rettslig informasjon. Lovdatas åpne nettsted på Internett inneholder de primære rettskildene som regulerer borgernes rettigheter og plikter. Denne informasjonen er gratis og omfatter lover, sentrale og lokale forskrifter, nye høyesteretts- og lagmannsrettsavgjørelser samt avgjørelser fra Den europeiske menneskerettsdomstolen.

begrense innleggene og således verne om sitt privatliv ved å unnlate å delta i diskusjonen med blogginnlegg, sms og e-post kontakt [sic]». I vurderingen av erstatningen er det vurdert som formildende at innleggene på en blogg ble slettet etter hvert, og slik har hatt «et begrenset nedslagsfelt både i tid og rom».

I andre saker finner vi at Facebook, andre sosiale medier og særlig bruk av telefon inngår som del av vold i nære relasjoner. Særlig gjelder dette elektroniske brudd på kontaktforbud som er ilagt av politiet, men også kontrollerende atferd i en nær relasjon, som straffes etter straffelovens §219 annet ledd jamfør første ledd, om å begrense bevegelsesfrihet (LB-2014-199831). Her understrekes det at den kontrollen som utøves gjennom å ta noens mobiltelefon, sjekke tekstmeldinger og sosiale medier, inngår som del av et kontrollerende og voldelig mønster. Et annet eksempel finner vi i LB-2014-188063. I denne saken kommer lagmannsretten til at «Meldingene som innebærer krenkelse av kontaktforbudet inneholder ingen trusler, men er gjennomgående uttrykk for følelsesmessig opprørhet, bebreidelser mot fornærmede, misnøye med besøksforbudet [...] Det er etter lagmannsrettens mening en ikke ubetydelig forskjell på det å oppsøke fornærmede etter et kontaktforbud og det å sende tekstmeldinger av denne karakter».

Vi finner paralleller, men også ifølge retten mer alvorlige forhold, i LH-2014-157173, som gjelder både drapstrusler (framsatt via tekstmeldinger), fysisk vold, og i etterkant av dette brudd på kontaktforbud ilagt av politiet. Her er det mer detaljerte opplysninger om tilfellene av brudd på kontaktforbud, dato for og antall tekstmeldinger den tiltalte sender sin tidligere samboer. De konkrete truslene er oppført som brudd på Straffeloven §227 første straffealternativ, *for i ord eller handling ha truet med en straffbar handling som kan medføre høyere straff enn 6 måneders fengsel, under slike omstendigheter at trusselen var skikket til å framkalle alvorlig frykt*. Tekstmeldingene som ble sendt i etterkant av ilagt kontaktforbud er detaljert som Straffelovens §342 første ledd bokstav c, for å ha krenket forbud etter straffeprosesslovens §§ 222 a eller 222 b. Tekstmeldingene kom her i tillegg til at han ringte, leverte brev og oppsøkte henne på arbeidsplassen. I straffeutmålingen detaljerer lagmannsretten at «Drapstrusler straffes normalt med en kortere ubetinget fengselsstraff, jfr Rt-2008-401 avsnitt 11.

Gjentatte brudd på besøksforbud, hvor bakgrunnen for besøksforbudet er trusler og vold, straffes strengere, jfr Rt-2015-34.» Det understrekes også at det teller i skjerpene retning at forholdet pågikk over tid, og det er forholdene som gjelder trusler og brudd på besøksforbudet som gjør at han idømmes en fengselsstraff, hvor 45 av 90 dager gjøres betinget. Fornærmede tilkjennes også oppreisingserstatning på 20.000 kroner. Disse sakene illustrerer at digitale krenkelser sees på som en vesentlig og alvorlig del av saken når retten dømmer i partnervoldssaker.

Oppsummering

Digitale krenkelser kan rammes av straffelovens forbud mot æreskrenkelser, krenkelser av privatlivets fred, trusler, hatkriminalitet, identitetskrenkelser og dokumentforfalskning. Digitale krenkelser kan også rammes av diskrimineringslovenes forbud mot trakassering. Videre kan digitale krenkelser også inngå som en del av volds- og trusselbildet i saker som gjelder mishandling i familieforhold. Kategoriseringen i politiets straffesaksregister (STRASAK) gjør det imidlertid vanskelig å få en oversikt over antallet anmeldelser som gjelder digitale krenkelser. Det finnes også begrenset rettspraksis som omhandler digitale krenkelser.

5. I hvilke sammenhenger forekommer digitale krenkelser?

Informantene som inngår i dette prosjektet er stort sett ikke høyt profilerte politikere, journalister eller samfunnsdebattanter. De er personer som i likhet med nordmenn flest benytter seg av internett og sosiale medier i sitt dagligliv. I dette kapittelet vil vi beskrive i hvilke sammenhenger informantene har opplevd å bli utsatt for digitale krenkelser. For mange av informantene handler det om at de har vært synlige og ytret seg i offentligheten, og har mottatt krenkende tilbakemeldinger i etterkant av dette. Andre informantene forteller om mobbing på internett, mens en annen gruppe informanter er eller har vært utsatt for krenkelser, trusler og forfølgelse via elektroniske kommunikasjonsformer fra nåværende eller tidligere partner. Her er det gjerne kontroll, vold og samlivsbrudd som er utgangspunktet for de digitale krenkelsene, og ikke offentlig meningsytring. Samlet sett inneholder datamaterialet et bredt spekter av erfaringer med digitale krenkelser som forekommer i en rekke ulike kontekster.

Meningsytring

Selv om våre informanter stort sett ikke er høyt profilerte i den offentlige debatten, har de fleste inngått i en eller annen form for offentlig debatt eller meningsytring. De har i større eller mindre grad vært eksponert for oppmerksomhet i etterkant av for eksempel en politisk markering, en kronikk, en bloggpost, et innlegg eller deltakelse i radio- eller TV-program. De krenkelsene informantene utsettes for forekommer gjerne i etterkant av og som respons på en meningsytring. Både graden av synlighet og hva man har uttalt seg om ser ut til å ha betydning for omfanget og alvorlighetsgraden i krenkelsene.

I likhet med tidligere forskning, finner vi at noen spørsmål i større grad ser ut til å være assosiert med krenkelser enn andre. Informantene forteller om krenkelser som

forekom etter at de har ytret seg om temaer som feminisme og likestilling, overvekt, seksualitet, seksuell orientering, Islam og konflikten mellom Palestina og Israel. Flere påpeker at digitale krenkelser er å forvente dersom man uttaler seg om slike spørsmål. Eller som en informant sier det: «Jeg kan gi deg en liste over 20 ting. Sier jeg dem, får jeg hets.» (Intervju 9).

Kaisa er en kvinne i 20-årene som mottok digitale krenkelser etter et Facebook-innlegg om konflikten mellom Israel og Palestina. Hun er oppmerksom på at dette i mange sammenhenger er et kontroversielt spørsmål: «Det er betent og vanskelig å snakke om, selv i et familieselskap» (Intervju 3). Slik Kaisa forteller om hendelsen, er krenkelsene først og fremst et uttrykk for at konflikten mellom Israel og Palestina er et svært brennbart tema. Selv når hun karakteriseres som en «jødehatende trollkjerring», er det først og fremst et uttrykk for konfliktpotensialet i tematikken, mer enn hat rettet mot henne som person. Også andre informanter har erfart at det å uttale seg om konflikten i Midt-Østen gjerne medfører digitale krenkelser fra meningsmotstandere. Å uttale seg er «som å vifte med en rød klut» (Intervju 12).

Trond er en mann i slutten av 20-årene som er aktiv meningsytrer på Twitter, blogger og har skrevet noen kronikker og innlegg i avisene. Han forteller at han får en del negative, men også mange positive tilbakemeldinger knyttet til sin rolle og sine ytringer. Han har også opplevd å motta kommentarer han opplever som krenkende. Etter at han skrev en aviskronikk hvor det fremgikk at han er homofil, har han mottatt flere digitale krenkelser knyttet til seksuell orientering. Mens negative tilbakemeldinger knyttet til meninger kan være sårende nok, er det i særlig grad kommentarer knyttet til seksuell orientering som Trond trekker fram som krenkende.

Noen av informantene har profilert seg som feminister og har mottatt krenkelser i den forbindelse. Sigrid er en kvinne i tenårene som deltar i det offentlige ordskiftet og skriver om likestilling og feminisme i så vel kronikker som på debattsider. Hun opplever at feminisme er et kontroversielt tema som mange lar seg provosere av, og som medfører alt fra saklig debatt til hets og trusler. I likhet med Kaisa, ser det ut til at også hun oppfatter krenkelsene som et resultat av de politiske spørsmålene hun er

opptatt av og uttaler seg om; feminisme er, etter hennes oppfatning, en sak som per definisjon genererer mye negative tilbakemeldinger.

Tuva, en informant i 40-årene, forteller også om erfaringer med å profilere seg offentlig som feminist. Hun har lenge drevet med feministisk kunstkritikk, men forteller at hun aldri har mottatt digitale krenkelser i den forbindelse: «Jeg fikk ingen reaksjoner ut over at der alltid er litt klaging om sure, pripne feminister» (Intervju 6). Men i ett tilfelle har hun imidlertid opplevd å bli utsatt for det hun karakteriserer som massiv sjikane, i etterkant av at hun skrev et innlegg på en offentlig Facebookside. Innlegget var en kritikk av at en profilert person hadde ytret seg offentlig på en nedsettende og seksuelt ladet om en annen persons utseende og framtoning:

Jeg har opplevd kritikk, men aldri opplevd så massiv sjikane [...] Jeg var helt uforberedt på det. Det var veldig seksualisert sjikane (Intervju 6).

Som Tuva påpeker, ble hun svært overrasket, både over mengden og tonen i tilbakemeldingene. Hun reflekterer rundt hva som kan være årsaken til at akkurat dette innlegget utløste så mange krenkelser. «Jeg opplevde at dette var trigget av den seksualiserte sjargongen. Det betyr at seksualitet er en enorm trigger for seksuelt aggressivt språk» (Intervju 6). Tuva oppfatter at seksualisering av kvinner ser ut til å fremme og legitimere seksualiserte krenkelser og trakassering. Facebooksiden hvor hun postet kritikken har dessuten et høyt antall følgere, og mange leste innlegget. I følge Tuva er altså den seksualiserte sjargongen kombinert med graden av synlighet avgjørende faktorer for å forstå omfanget av hetsen. Samtidig er hun opptatt av at det var noe vilkårlig og uforutsigbart ved det hele, ettersom hun også tidligere har uttalt seg om kjønnsstereotyper på arenaer hvor ytringen har nådd mange mennesker, uten at dette har utløst liknende reaksjoner.

Aisha er en kvinne i tenårene som deltar aktivt i den offentlige debatten. Hun skriver om det å være muslim i Norge, og forholdet mellom majoritetssamfunnet og muslimer. Hun har opplevd digitale krenkelser på grunn av sine meningsytringer, og særlig i etterkant av at hun ble omtalt i riksmidia. «Jeg merka det mer etter [dette]. Jeg ble møtt med hardere tilbakemeldinger» (Intervju 14), forteller Aisha og knytter det økte omfanget av nedsettende tilbakemeldinger til økt synlighet i offentligheten. Hun

forteller at hun mottar nedsettende, krenkende og truende bemerkninger fra ulikt hold. Profetens Ummah og andre fra ekstreme muslimske miljøer kaller henne vantro, og mener at hennes oppgave som jente er å være hjemme og holde kjeft. Personer med tilknytning til for eksempel Human Rights Service, KrF og pro-Israelske organisasjoner beskylder henne for å støtte tvangsekteskap og ber henne pelle seg ut av landet.

Fem av våre informanter er aktive bloggere, og de får gjerne nedsettende og krenkende tilbakemeldinger knyttet til bloggen. Cecilie er en kvinne som har blogget om temaer som kropp, overvekt og selvtilit. Cecilie har mottatt omfattende og grove krenkelser knyttet til kropp, utseende, uttrykk og ytringer, både digitalt og ansikt til ansikt. Cecilie har i perioder hatt en omfattende leserskare, og har mottatt svært mange negative tilbakemeldinger. Som eksempel nevner hun at noen av bloggpostene har fått opp i 700 kommentarer. Et gjennomgangstema er påstander om at hun burde skamme seg for å være overvektig:

Jeg passer ikke inn i det bildet folk har av tjukke personer. Du skal liksom skamme deg! [...] Men jeg har ikke bruk for å skamme meg. [...] Folk blir provosert fordi jeg ikke vil være i den boksen de har prøvd å sette meg i (Intervju 1).

Det er særlig en meningsytring i riksdekkende media som har utløst mange krenkende kommentarer, men også positive tilbakemeldinger. I tillegg til bloggen, har Cecilie vært aktiv og synlig på en rekke sosiale media, som Facebook, Instagram, Youtube og nettdatingsider. Hun reflekterer over at hun har et uttrykk som virker provoserende: «Jeg stiller i lite klær for provosere. Og folk lar seg provosere» (Intervju 1). Cecilie forteller at hennes prosjekt handler om å synliggjøre og vise stolthet over en kropp som ikke tilfredsstillter samfunnets krav til disiplinering. Hun er bevisst at mange opplever dette som provoserende, og ønsker også selv å provosere.

Krenkelsene Cecilie forteller om forekommer altså først og fremst i kjølvannet av synlighet og meningsytring. Videre er det nært knyttet til temaet kropp og fedme. Sammenliknet med de andre vi har intervjuet, er omfanget og grovheten i krenkelsene Cecilie mottar svært omfattende. Dette kan handle både om tematikken hun skriver

om, graden av synlighet i en rekke ulike medier og hennes uttrykk. Annen forskning viser dessuten at overvektige kvinner opplever høy grad av stigmatisering, usynliggjøring og nedsettende bemerkninger (Groven med flere 2010). Dette peker i retning av at det å bryte med samtidens ideal om tynn kropp kan være et tema som i særlig grad ser ut til å framkalle krenkelser, og at mange tilsynelatende ser på selv grove krenkelser som legitime reaksjoner på overvektige kropper.

Monica er også blogger, og skriver om temaer som rasisme, kjønnsdiskriminering, likestilling og religion. Hun oppfatter at dette er betente temaer, og har vært forberedt på å motta digitale krenkelser på bakgrunn av bloggen: «Jeg har en samfunnsengasjert blogg og var forberedt på at det skulle være mer hets» (Intervju 18). Ved ett tilfelle tok hun opp høyreekstremisme som tema, og det er den ene gangen hun har mottatt digitale krenkelser. Den verste av kommentarene handlet da ikke om innlegget hennes direkte, men om at kjæresten hennes er svart.

Jeg fortjente å dø fordi jeg var sammen med en [svart mann], skrev han: «I hope you die violently, you dark whore». Han kom tilbake etter noen timer og fylte på mer (Intervju 18).

Krenkelsene Monica mottok på bloggen er seksualiserte og rasialiserte. Monica vektlegger at dette er den eneste gangen hun har fått den type kommentarer digitalt. På gata derimot, får hun ofte slike krenkende kommentarer: «Når jeg og kjæresten er ute så får vi mange stygge blikk fra hvite menn. En gang ble vi ropt etter på gata: ‘Du kan ikke være sammen med en skitten svarting’» (Intervju 18). Der mange informanter opplever at terskelen er langt lavere for å krenke andre på nett enn på åpen gate, har Monica opplevd langt flere krenkelser ansikt til ansikt enn gjennom sosiale medier.

Digital mobbing

Andrej og Roger er begge bloggere i tenårene. Begge disse informantene bruker betegnelsen «mobbing», både som en kategori for deres egne opplevelser, og når de snakker om digitale krenkelser blant unge mer generelt. Andrej blogger om hverdagslivet, kroppspress og mote, og mottar nedsettende kommentarer på grunn av

bloggen. Han forteller: «'Har du blogg, er du homo', det fikk jeg mye på skolen» (Intervju 13). Roger omtaler seg selv som «gutteblogger», og skriver om hverdagslivet, kjæresten og musikk. I likhet med Andrej mottar han negative kommentarer knyttet til bloggen. Han har for eksempel opplevd å bli oppringt midt på natten og spurt om hvorfor han ikke tar sitt eget liv, fortalt at han ikke fortjener å leve. Roger opplever at krenkelsene er knyttet til kjønn:

Guttebloggere og rosabloggere får mest. Voksne menn som skriver om sport får ikke hets. Blir jenter kategorisert som rosabloggere får de automatisk masse hets. Fra andre jenter mye. De blir fremstilt som dumme (Intervju 10).

Roger opplever at temaene og artistene han skriver om blir ansett som «jentete». Gutter som blogger om hverdagen, kroppspress, mote, kjæresten og musikk blir i tillegg ansett for å bryte med rådende oppfatninger om kjønn. Både Roger og Andrej befinner seg på en digital arena som blir ansett å være forbeholdt jenter, og dette sanksjoneres med nedsettende bemerkninger. Dette viser hvordan de digitale krenkelsene er knyttet til kjønn. Krenkelsene rettes mot det feminine, men det betyr på ingen måte at bare jenter rammes.

Gjennom hele intervjuet forteller Andrej mange historier om mobbing både fra egen opplevelse, eget nærmiljø og fra verden for øvrig. Han forteller om en venninne som sultet seg til sykehusinnleggelse på grunn av kommentarer, og at hun fremdeles får høre at hun er feit selv om hun nå er tynn – hvor kommentarene utelukkende formidles på nett. Han forteller også om flere ungdommer i Europa som har begått selvmord. Han oppfatter at der er en negativ utviklingstrend i nettbruk blant ungdom:

Det er egentlig helt sjukt hvordan ungdom er nå. Uansett hva du gjør er det negativt. [...] Er du flink på skolen er du nerd, har du normale karakterer er du dum. Chatter du med mange venner eller jenter på nett, er du player. Er du jente og snakker med mange gutter er du hore og løs. Jeg håper det tar slutt en dag, men jeg vet ikke hva man skulle gjort for å stanse det. [...] Og de som har opplevd så mye av det at de tar selvmord, det er bare sykt tragisk (Intervju 13).

Andrej opplever at nettforumet Ask er et sted hvor digitale krenkelser forekommer i særlig grad, og det er også her han selv i størst grad har mottatt digitale krenkelser og

trusler, for eksempel: «Hvis jeg ikke dreper meg selv, så skal noen andre gjøre det. [...] ‘Ingen vil ha deg’, ‘du er ikke normal’, ‘ingen trenger deg’» (Intervju 13). Ifølge Andrej er de fleste krenkelsene helt uprovoserte. Han mener at muligheten til å opprette anonyme brukere er en del av årsaken til at krenkelser forekommer i så stor grad på Ask. Videre forteller Andrej at han kan telle på en hånd de han kjenner som ikke har opplevd mobbing. Fellesnevneren for dem er at de ikke er så aktive på sosiale medier. Han kjenner selv ingen som mobber folk ansikt til ansikt lenger, ettersom det er så mye enklere og mindre risikofylt å gjøre det på nett.

Vold i nære relasjoner

Blant de tre informantene som har vært utsatt for digitale krenkelser som et ledd i vold i nære relasjoner, er krenkelsene på ingen måte knyttet til meningsytring eller synlighet i offentligheten. Her er det snakk om partner/ekspartners vilje til å utøve kontroll. Teknologi og elektroniske kommunikasjonsmidler er en integrert del av trakassering, kontroll og vold som foregår på en rekke ulike arenaer. Zeinab forteller hvordan han som nå er hennes eksmann prøvde å overvåke og kontrollere henne ved å ha tilgang til hennes private nettsider:

Han ville sjekke mine nettsider. [...] Han endrer passord på nettsidene mine. [...] På lørdag fant jeg ut at noen har bestilt Whatsapp i mitt navn. [...] Han har også fått tak i passordet til min side hos [telefonselskapet]. Han hadde tilgang til min Facebook- og mailkonto. Han endrer passord på nettsidene mine [...] Han har alltid prøvd å se over hva jeg driver med. [...] Telefonen min pleide å ligge framme. Han sjekka den mens jeg var i dusjen (Intervju 15).

Zeinab forteller om de ulike metodene eksmannen brukte for å kontrollere hva hun drev med, og hvordan han har misbrukt hennes personopplysninger. Dette kom i tillegg til at han gjerne kryssforhørte henne om hva hun hadde drevet med, eller ventet på henne utenfor jobben og ringte sjefen hennes for å finne ut hvor hun var og hva hun gjorde. Zeinab er skilt fra mannen, og slår fast: «Jeg kan ikke leve i et fengsel» (Intervju 15). Mannen er nå ilagt besøksforbud, men hun noterer seg at hun i det siste har fått tre venneforespørsler fra ukjente personer på Facebook. Hun er overbevist om at dette er eksmannen som prøver å kontakte henne ved hjelp av falske profiler.

Lisa er en kvinne i 30-årene som også har vært utsatt for langvarig psykisk vold av mannen hun tidligere var kjæreste med. Hun forteller at han fra ganske tidlig i forholdet overvåket henne blant annet ved å installere spyware på telefonen hennes. Hun knytter overvåkingen, kontrollen og trakasseringen til sjalusi:

Sjalusi har alltid vært et tema i forholdet vårt. Han har bedt meg slette folk på Facebook og ikke snakke med dem. Spurt meg ut om alle jeg har hatt et forhold til. [...] Han var alltid redd for at jeg var utro. Først var det et problem med konkrete mannspersoner i livet mitt. Så var det menn generelt, og så ble det all tid jeg brukte på andre enn ham (Intervju 11)

Lisa forteller at ekskjæresten alltid har vært sjalu og usikker, og at hun oppfatter dette som en forklaring på hans behov for å kontrollere henne. I motsetning til Zeinab som opplever at situasjonen har bedret seg etter skilsmissen og besøksforbudet, opplever Lisa at kontrollen og krenkelsene har eskalert etter bruddet. Hun er svært lite optimistisk med tanke på framtida, og ser ikke for seg at han noen sinne vil la henne være i fred.

Eva har også opplevd krenkelser, trusler og overvåkning etter bruddet med kjæresten. Han sendte henne store mengder sms'er og ringte henne til stadighet, for å få kontakt, krenke og true. Han forsøkte også å kontakte henne på Facebook. Da hun blokkerte profilen hans tok han kontakt med hennes venner på Facebook og forsøkte å få informasjon om henne via dem. Da han ikke lyktes med dette begynte han også å true vennene hennes. Da Eva meldte ham til politiet ga han til slutt opp å kontakte henne på Facebook og på telefon, men hun forteller at hun har fått et anstrengt og angstfylt forhold til telefonen og frykter at han skal gjenoppta kontakten.

Oppsummering

Som vi har sett i dette kapitlet forekommer hets og trakassering på nett og via elektroniske kommunikasjonsformer innenfor en rekke svært ulike kontekster. For de fleste informantene i vårt utvalg er hetsen knyttet til en eller annen form for meningsytring og synlighet i det offentlige ordskiftet. Digitale krenkelser forekommer gjerne i kjølvannet av en bestemt ytring eller offentlig opptreden, og omfanget ser i

stor grad ut til å være relatert til graden av synlighet. De yngste informantene forteller om digital mobbing blant unge generelt, og digitale krenkelser de selv utsettes for. De to unge guttene i vårt materiale forteller at de utsettes for krenkelser på bakgrunn av at temaene de blogger om blir ansett som «jentete», og dermed et brudd med kjønnsnormer. Noen informanter har vært utsatt for hets og krenkelser på nett som inngår som et ledd i en voldelig relasjon. I disse tilfellene framstår trakassering og ikke minst overvåkning via elektroniske kommunikasjonsformer som et ledd i utøvelse av vold, makt og kontroll.

6. Hva er digitale krenkelser?

Det som omtales som netthets i den offentlige debatten er gjerne svært krenkende og grove personkarakteristikker som går på kjønn, hudfarge eller seksualitet, eller eksplisitte drapstrusler. Flere av de krenkelsene våre informanter forteller om er også av en slik karakter, mens andre eksempler er mindre omfattende og grove. Materialet viser at det ikke alltid kan gis et entydig svar på hva som oppleves som en krenkelse og hva som oppfattes som en opphetet diskusjon. I dette prosjektet gjør vi ingen forsøk på å slå fast hva som objektivt sett utgjør en krenkelse, men utforsker informantenes egne opplevelser og forståelser. Vi har identifisert fire analytiske kategorier av hva som oppleves som plagsom, krenkende eller truende atferd på nett: 1) Direkte og indirekte trusler, 2) personangrep, 3) misbruk av bilder og personopplysninger og 4) summen av mer eller mindre negative kommentarer.

Direkte og indirekte trusler

Flere av informantene forteller at de har mottatt trusler på internett eller telefon. For noen av informantene er det snakk om helt konkrete trusler om å drepe eller skade. Andre opplever at personopplysninger blir spredt uten deres samtykke, og oppfatter dette som en indirekte trussel. Noen føler seg utrygge som følge av direkte eller indirekte trusler, mens andre ikke ser ut til å oppfatte truslene som en reell fare. Tuva mottok mange hundre krenkende og svært ubehagelige meldinger i etterkant av et Facebookinnlegg. Blant kommentarene var også drapstrusler:

En skrev: «Tuva, jeg skal drepe deg» og «Jeg skal ta deg». Men jeg følte meg ikke redd. Men det var en svært ubehagelig følelse at noen tillater seg å komme med sånt på bakgrunn av et uskyldig innlegg (Intervju 6).

På tross av at denne drapstrusselen er svært direkte, ble hun ikke redd. Det ser ikke ut til at hun oppfattet det som noen reell fare. Snarere blir trusselen én av en rekke kommentarer og tilbakemeldinger hun opplever som svært ubehagelige og krenkende.

Flere informanter har mottatt drapstrusler som er formulert på en mer generell måte. For eksempel at de får høre at de burde dø eller oppfordres til selvmord. Torstein er

politiker og forteller at han har mottatt et par drapstrusler. For eksempel da en person skrev at «dere burde vært henretta». Torstein forteller at han den gangen ikke tok det særlig alvorlig. Han tenkte ikke så mye over det og gjorde ingenting med saken. Etter 22. juli 2011 ser han imidlertid annerledes på drapstruslene:

En person skrev at jeg burde vært skutt. Det var ikke i og for seg mer truende enn den andre gangen, men jeg leser det annerledes etter 22. juli (Intervju 12).

Torstein forteller at også politiet tok trusselen svært alvorlig og var raske med å identifisere, oppsøke og bøtelegge denne personen. Det er rimelig å anta at også politiet tar drapstrusler rettet mot folkevalgte enda mer alvorlig etter hendelsene den 22. juli 2011.

Eva har opplevd at ekskjæresten truet med å skade eller ta livet av seg selv, med hagle, bildrap, tabletter. «Til slutt fikk jeg nok. ‘Så gjør det, la meg være i fred!’», forteller hun. Da gikk han over til å rette trusler mot henne og familien og vennene hennes: «Han kunne si ‘Du går jo mye tur med niesa di – du skal ikke kjenne deg for trygg på hva slags biler som kommer bak deg’, [...] og ‘skal drepe den jævla narkosønnen din’» (Intervju 8). Han fremmet trusselen på sms, i telefonsamtaler og på Facebook. Sett i sammenheng med flere tilfeller av psykisk og fysisk vold, var det svært gode grunner til å anse truslene som høyst reelle.

Det er ikke bare direkte drapstrusler som oppleves som truende. Flere informanter forteller at de føler seg truet og utrygge fordi noen har gitt uttrykk for at de har tilgang til personopplysningene deres. Sigrid forteller:

«Jeg tok kontakt med ham, og han reagerte med å spamme ned nettsida med mine personopplysninger. [...] Det ble så personlig. Det at han visste hvor jeg bodde satte meg skikkelig ut. Når jeg går hjem alene er det skikkelig ekkelt å vite at [en høyreekstremist] vet hvem du er (Intervju 5).

Sigrid har ikke blitt direkte drapstruet, men føler seg truet av at en navngitt person som er medlem av et høyreekstremt nettverk, sprer personopplysningene hennes og åpenbart vet hvor hun bor. Det ser ut til at hun opplever dette som et signal om at

personen kan og vil oppsøke henne for å true eller skade henne, eller at han ved å spre opplysningene indirekte oppfordrer andre til å skade henne.

En informant forteller at sønnen på 11 år ble utsatt for drapstrusler på nettet i forbindelse med dataspill:

Han spilte [et multiplayer online dataspill], og chatta med andre spillere. Han hadde gitt ut informasjon om hvor han bodde og at han har flere søsken. I en krangel med en annen spiller truet denne med at han visste hvem sønnen min var, hvor han bodde, og sa han ville komme å voldta og drepe han. [...] Navnet på spilleren indikerte at han var en voksen mann.¹²

Sønnen ble svært redd av hendelsen, og sov dårlig og var plaget av mareritt i lange perioder. Han uttrykte også at han var svært redd for at noe kunne skje med lillebroren, og kom stadig til foreldrene for å spørre om mannen som truet ham virkelig kunne komme til å oppsøke ham. Gutten uttrykte også at han følte skyld, fordi han hadde gitt mer informasjon om seg selv enn det foreldrene hadde anbefalt ham å gjøre i spillsammenheng. Skam og skyldfølelse blant barn som utsettes for krenkelser er et viktig spørsmål. Caroline Engvall har skrevet om barn som ikke tør å fortelle voksne om krenkelsene de utsettes for, fordi de skammer seg og føler at de selv er skyld i situasjonen (Engvall 2015).

Personangrep

Felles for mange av informantene er at de negative tilbakemeldingene ikke bare er knyttet til deres meninger, men til *hvem de er*. Informantene forteller om krenkelser som er knyttet til kjønn, alder, seksuell orientering, psykisk sykdom (funksjonsevne), kropp, religion og hudfarge. Cecilie for eksempel, blogger om kropp og overvekt, og erfarer omfattende digitale krenkelser: «Det går ikke på meninger og holdninger, men på det de ser, nemlig kroppen» (Intervju 1). Hun har opplevd å bli karakterisert som «stygg», «tjukk», «ekkel», «jævla stygg», «di feite ku» og «pervers», og fått kommentarer som at hun kommer til å dø som jomfru om hun ikke slanker seg

¹² Intervjunummer er ikke oppgitt på grunn av anonymitetshensyn.

(Intervju 1). Et annet eksempel hun trekker fram er en kommentar om noen som skrev de ønsket seg spiseforstyrrelser for ikke å bli som henne. Hun opplever også å bli beskyldt for å være en fare for samfunnet fordi hun promoterer dårlig helse og dermed forårsaker økte helseutgifter.

I tillegg til blogging har Cecilie også vært en aktiv bruker på en hel rekke nettdatingsider. Også her mottar hun mange, og til dels nedsettende kommentarer om kropp og seksualitet. Men disse kommentarene oppleves ikke nødvendigvis som krenkende i like stor grad:

Jeg vet ikke om det er netthets. Jeg får forespørsler om kjøp av sex. Spørsmål om jeg er for eller mot analsex, eller om de kan få ta på puppene mine. [...] Jeg forventer kanskje mer rare greier her. Ingen har tatt kontakt for å si at jeg er stygg. Men de kan skrive ting om kropp som jeg ikke liker. Be om å treffes for å veie meg, eller spise kake. [...] Jeg føler meg ikke krenket av det. Ler av det. De mener det kanskje ikke for å såre (Intervju 1).

I følge Cecilie avhenger opplevelsen av krenkelse delvis av hvilken digital arena det er snakk om. På nettdatingsider forventer hun kommentarer om kropp og sex. Det er i utgangspunktet ikke et forum for meningsutveksling og offentlig debatt, men for sjekking, og dette har konsekvenser for hvordan kommentarene fortolkes.

Trond forteller om krenkelser han har mottatt:

Etter at jeg skrev den artikkelen kom det mye kommentarer. Mye om legning. Hvem har egentlig behov for å vite hvem du har sex med? Jeg ble kalt pikksuger og kommentarer om at jeg skal komme å knulle moren din slik du gjør med menn. Det begynner å gå på person uten at det har noe med saken å gjøre. Det er personangrep, og det hører ikke hjemme noe sted (Intervju 2).

Trond er tydelig på at negative kommentarer knyttet til seksuell orientering og seksuell praksis er personangrep. Også Tuva vektlegger at seksualiserte kommentarer er svært ubehagelig og krenkende:

Stygt språk som jævla feministfritte, jeg skal ta deg, du trenger et godt knull. [...] Personretta og seksualisert sjikane, det er veldig effektivt fordi det er så krenkende og invaderende (Intervju nummer 6).

En annen informant, Lisa som opplever stadige krenkelsers fra ekskjæresten, forteller også om kommentarer knyttet til kjønn og seksualitet. Han kontakter henne konstant for å fortelle at hun er «ei hore, et høl, skitten eller andre ting man sier til jenter [...] det er mye ned den gata» (Intervju 11). Aisha forteller også om negative kommentarer knyttet til kjønn. Hun mottar kommentarer om at hun bryter med enkeltes oppfatning om hva det passer seg for en jente å gjøre og ikke gjøre. På spørsmål om hun mottar seksualiserte tilbakemeldinger, som «hore», svarer hun benektende: «Det er ikke seksualisert. Ikke i det hele tatt».

Aisha forteller derimot at hun mottar rasistiske kommentarer og nedsettende kommentarer knyttet til hennes unge alder: «Det var veldig mye om at jeg ikke vet en dritt når jeg er [under 20] år. At jeg er en dum liten drittunge» (Intervju 14). Trond forteller om liknende retorikk: «Du tror at du skal komme deg opp og fram selv om du bare er [i midten av 20-årene]» (Intervju 2). Politikeren Torstein forteller også at han får kommentarer som går på at han er ung, uerfaren og ubegavet, mens Kaisa gjentatte ganger blir titulert «lille frøken» (intervju 3). I disse sitatene ser vi hvordan infantilisering blir brukt som en strategi for å diskreditere en meningsmotstander. Alder blir på denne måten også et personlig kjennetegn, som i tillegg til kjønn, seksualitet og etnisitet har betydning for hvem som utsettes for hets og på hvilken måte.

Flere av informantene forteller at de mottar beskyldninger om å være gal og psykisk syk, og at de oppfatter dette som krenkende. Lisa forteller:

Han kaller meg en alkoholiker og ringer meg lørdag morgen for å si at jeg har psykiske problemer. [...] Sier jeg er psykisk ustabil, har psykiske problemer. Forteller meg at jeg har et problem her, og at alle vil se det. Han benytter alle måter til å få meg til å føle meg minst mulig (Intervju 11).

Også Eva forteller om liknende former for trakassering og krenkelsers. Ekskjæresten kontaktet henne til stadighet og beskyldte henne for å være gal og psykisk syk.

Torstein er en profilert politiker som mottar en hel del nedsettende kommentarer. Han reflekterer rundt *hva* han oppfatter som krenkende personangrep:

Jeg opplever personangrep, men det er i liten grad knyttet til ytre trekk som kjønn. Det går på at jeg er ung, uerfaren, ubegavet, ute av stand til å forstå. Det går på at jeg er kunnskapsløs, moralistisk, misunnelig, styringskåt, jævla naiv, politisk korrekt, multikulturell, driver med statlige overgrep og er autoritær. På den måten er det mer en kritikk av partiet og politikken, enn av meg. Personkarakteristikker er det få av for min del. Det gjør ikke samme type inntrykk som kommentarer på utseende og seksualitet ville hatt» (Intervju 12).

Torstein mottar åpenbart ganske mye negative kommentarer og personangrep som følge av offentlig meningsytring. Han vektlegger imidlertid at mange av kommentarene er knyttet til politikken han står for, og tar det derfor tilsynelatende mindre inn over seg. Han framhever at kommentarer som går på utseende og seksualitet, og som han ikke mottar noen av, er mer krenkende enn å bli kalt ung og uerfaren.

Misbruk av bilder

Noen av dem vi har snakket med forteller om krenkelser på nett i form av bildemisbruk. Kari, en kvinne i 40-årene forteller om erfaringer med å føle seg truet i forbindelse med online dataspill. Hendelsen ligger mer enn ti år tilbake i tid, men har hatt store konsekvenser for hennes følelse av trygghet på digitale arenaer:

Plutselig en dag hadde en av [motspillerne] jeg hadde knust nytt profilbilde [...] Det viste et bilde av meg og min katt, kopiert fra min hjemmeside, og klippet og limt sammen til en grotesk og blodig illustrasjon. Som en som jobbet mye med grafikk selv så måtte jeg beundre kreativiteten og kunne på overflaten le av det, men samtidig så hadde dette en helt annen side. Bare de jeg spilte sammen med kjente min identitet. Hadde en av mine venner forrådt meg eller hadde de utnyttet noen datasvakheter? Ville de nøye seg med dette bildet eller ville de finne på noe mer? Hvor mye annen informasjon om meg hadde de skaffet? Plutselig følte jeg meg ikke lenger trygg i mitt hjem, alene i skogen (Intervju 17).

Informanten forteller om hvordan hun opplevde hendelsen som svært truende. Hun understreker at den kompetente utførelsen av bildemanipulasjonen gjorde situasjonen langt mer skremmende enn det ellers ville vært. Dette er noe flere andre informanter også tematiserer. Krenkelser og trusler som vitner om kompetanse,

gjennomføringsevne og vilje til å legge mye tid og ressurser i det oppleves gjerne som mer truende enn det som framstår som impulsive handlinger.

Kari oppfatter billedmanipulasjonen hun ble utsatt for som hevn for at hun som kvinne var en dyktig dataspiller:

Om jeg kan si det selv, jeg rula! Sammen med gutta jeg hadde valgt å spille sammen med knuste vi mange andre, og i en periode hvor resten begynte å gå lei kjørte jeg hele showet alene, og var bedre enn noensinne. Dette var det enkelte som ikke likte. En jente som knuser gutta i dataspill, det kunne de ikke ha noe av, men samme hvor mye de prøvde greide de ikke å ta meg (Intervju 17).

Den truende billedmanipulasjonen var knyttet til at hun som kvinne var god i dataspill og vant over mannlige spillere. I dette tilfellet er det selve tilstedeværelsen av kvinner på denne arenaen som ser ut til å framkalle reaksjoner i form av trakassering. Dette er et likhetstrekk med krenkelsene Andrej og Roger, de unge guttene som blogger, forteller om; enkelte arenaer og temaer oppfattes som henholdsvis feminine og maskuline, og at man gjerne sanksjoneres med krenkelser og trakassering dersom man bryter med slike kjønnete normer.

Mariell har også blitt utsatt for bildemanipulasjon. Mannens Twitterkonto hadde en «anbefalt side» som ledet til et bilde som ved første øyekast så ut til å være Mariell selv, i en pornografisk situasjon:

Nakenbilder, pornobilder. Ganske heftige, altså. På ett bilde er den større enn overarmen min. Det er jo slikt som gjør at man kan se at det er manipulert, men til å begynne med var det veldig ubehagelig for oss privat (Intervju 7).

Mariell opplevde at hun måtte forsvare seg overfor ektefellen, forklare at bildet var manipulert og at hun ikke hadde lagt ut nakenbilder av seg selv da hun var yngre. Noe av det mest ubehagelige for henne var at hun, på grunn av sin jobbsituasjon, måtte ta saken til sin leder, og i samråd med ham anmelde saken til politiet:

Det verste var jo å gå til politiet med dette. Jeg treffer dem i jobben min når jeg er i møter. Og så måtte legge fram disse bildene. Jeg vet jo at det ikke er meg, men det vet jo ikke de. Å måtte sitte der og måle størrelser og slikt. Oh shit, dette er jo ikke mulig (Intervju 7).

Spredning av pornobilder for å skade og krenke andre ser ut til å være et økende problem. Flere amerikanske forskningsarbeider og advokater tematiserer hvordan slike krenkelser kan håndteres juridisk. I den nordamerikanske konteksten ser det ut til at opphavsretten kan være en effektiv strategi for å sanksjonere seksualiserte bilder uten samtykke (Citron og Franks 2014; Levendowski 2014).

En annen informant forteller at et bilde av sønnen ble lagt ut på en nettside om selvmord, og at sønnen ble omtalt som en som hadde tatt sitt eget liv. Kommentarene på bildet uttrykte medfølelse, men ettersom bildet var misbrukt til å spre falsk informasjon om et selvmord som ikke hadde funnet sted, opplevdes dette som svært ubehagelig. «Det var jo ganske heftig å se en minneside om sin egen unge, ‘hvil i fred’ og slikt»¹³. Informanten oppfatter det som helt vilkårlig at akkurat sønnens bilde ble misbrukt på denne måten. Nettopp det later det til at hviler tyngre på informanten enn selve episoden. Hvorfor, hva ønsket den eller de som gjorde det å oppnå? Informanten spekulerer rundt hvem det kan være, og om det er noe familien selv kunne gjort for å hindre dette.

Summen av alt

Et gjennomgående funn i vårt materiale er at informantene vektlegger hvordan det er summen av en mengde negative og krenkende kommentarer som gjerne oppleves som plagsomt og krenkende:

Det kom hundrevis av kommentarer på min kommentar bare i løpet av noen timer. Det var et massivt trykk. Flere hundre varsel på Facebook. Det var krenkende, sjikanøse og ufine. [...] Jeg fikk også privatmeldinger fra de samme folka som hadde kommentert. Og sms'er til min private mobil og e-post (Intervju 6).

Denne informanten vektlegger at kommentarene ikke bare oppleves som sjikanøse, men at de var så mange på så kort tid, og at de kom i alle kanaler fra alle mulige mennesker. Omfanget og følelsen av å bli overveldet er altså sentralt for å forstå hva

¹³ Intervjunummer er av anonymitetshensyn ikke oppgitt.

som oppleves som problematisk, krenkende og hetsende. Trond slår fast: «En og en kommentar er ikke så viktig. Det er totalen som kan bli tyngende» (Intervju 2).

Henvendelser, kommentarer og tilbakemeldinger på nett trenger dessuten ikke å være krenkende i seg selv for at det oppleves som belastende. Torstein er folkevalgt og mottar til enhver tid mange henvendelser på e-post, twitter, Facebook, telefon og per brev:

Summen er belastende. Jeg sitter med en følelse av å ikke gjøre det som blir forventet av meg. Det er til alle døgnets tider, og det er belastende. Ingen tenker på at de ikke er den eneste som kontakter meg. Men dette er ikke trakassering. Det er en del av jobben (Intervju 12).

Han forteller at henvendelsene kan være alt fra desperate mennesker som kontakter ham for å få hjelp, til kverulanter, konspirasjonsteoretikere, personangrep og direkte drapstrusler. Selv om det helt klart er en prinsipiell forskjell på å kontakte folkevalgte om sin egen situasjon og det å skjelle ut noen eller true med å drepe dem, så inngår det i hans opplevelse av belastning. Også han vektlegger altså hvordan summen av alt oppleves som problematisk, selv om de fleste enkelthenvendelser på ingen måte er problematiske i seg selv.

Lisa opplever at ekskjæresten konstant kontakter henne både elektronisk og ansikt til ansikt, for å krenke henne eller kontrollere hva hun gjør:

Han ringte første gang før klokka 9 på morgenen. Han hadde kontakta meg 11 ganger i løpet av noen få timer. På skjult nummer, fra andre sitt telefonnummer, fra egen telefon på telefonsvareren, på Facebook og på e-post. [...] Han er en terrier. Gir seg aldri. [...] Han ringer meg på jobb mange ganger om dagen (Intervju 11).

I denne informantens historie er det det at han kontakter henne i alle kanaler hele tiden, at han oppsøker henne, at det har pågått så lenge og ikke synes å ha noen ende, som fortelles frem som belastende og på grensen til uutholdelig. Eva beskriver det samme i forholdet til sin eks; mengden av henvendelser ble i seg selv en byrde. Etter en helg med venninnene, hvor hun bevisst lot være å svare på telefoner, hadde hun nærmere hundre ubesvarte anrop fra ham.

Oppsummering

De digitale krenkelsene informantene forteller om er direkte eller indirekte trusler, personangrep og misbruk av bilder og/eller personopplysninger. I tillegg vektlegger de den krenkelsen og belastningen det utgjør å bli utsatt for et stort omfang nedsettende kommentarer gjennom en rekke ulike kommunikasjonsmidler. Informantene forteller om personangrep knyttet til kjønn, seksualitet, seksuell orientering, kropp, hudfarge og religiøs tilhørighet. Fritt Ords monitrorrapport viser at kvinner mottar langt flere negative tilbakemeldinger som går på person, på kjønn og seksualitet, enn det majoritetsmenn rapporterer om. I vårt materiale, som har en overvekt av kvinner, er det mange som forteller om krenkelser som er knyttet til kjønn. Det er imidlertid viktig å understreke at krenkelser knyttet til kjønn og seksuell orientering ikke rettes bare mot kvinner og seksuelle minoriteter, men også mot menn og heterofile.

Hovedpoenget ser ut til å være at homoseksualitet og feminitet benyttes som negative karakteristikk, uavhengig av hvem det rettes mot. På liknende vis finner vi at beskyldninger om å ha nedsatt funksjonsevne i form av en psykisk lidelse, også blir brukt som krenkelser. Videre viser informantfortellingene hvordan rasistiske kommentarer rettes mot personer som selv ikke er hvite, og mot hvite personer som har en relasjon til en svart person. Dette viser tydelig hvordan diskrimineringsgrunnlagene kjønn, seksuell orientering, kjønnsuttrykk, funksjonsevne, religiøs tilhørighet, hudfarge og landbakgrunn er viktige for å forstå hvilken kontekst digitale krenkelser forekommer i, hvilke retoriske strategier som anvendes og hvem som rammes.

7. Konsekvenser

De to foregående kapitlene har allerede gitt et innblikk i hvordan digitale krenkelser kan oppleves av de som utsettes for det. I dette kapitlet vil vi gå nærmere inn på hvilke konsekvenser krenkelsene har for selvbilde, helse og livskvalitet og bruken av digitale kommunikasjonsmidler. Både omfanget og karakteren av krenkelsene informantene forteller om er svært varierende. Fra enkelthendelser til svært omfattende og langvarige krenkelser i en rekke ulike medier. Det er også store variasjoner i hvor vidt krenkelsene kommer fra mange anonyme personer, navngitte fremmede eller folk man kjenner. Naturlig nok er det derfor også store variasjoner i hvilke konsekvenser informantene beskriver. I dette kapitlet vil vi forsøke å vise fram denne variasjonen.

Torstein er heltidspolitiker og mottar, som vist tidligere, en rekke negative og nedsettende kommentarer formidlet på Facebook, e-post, telefon og brev. Han opplever ikke at han rammes av de groveste formene for personangrep, og forteller at de digitale krenkelsene ikke begrenser hans muligheter og vilje til å ytre seg i offentligheten: «Jeg tror ikke jeg avgrenser mine ytringer. Men når det er den tonen har det konsekvenser for den offentlige debatten» (Intervju 12). Torstein er opptatt av hvilke konsekvenser digitale krenkelser har for ytringsfriheten mer generelt. Han er bekymret for at et debattklima med stort innslag av krenkelser gjør at enkelte vegrer seg for å ytre seg i den offentlige debatten. Trond uttrykker også bekymring over debattklimaet generelt. Digitale krenkelser har også hatt en viss påvirkning på hva han selv skriver om: «Jeg kan være litt forsiktig med å skrive om veldig private ting» (Intervju 2). Selv om han til dels erfarer å ha blitt mer tykkhudet, blir han påvirket av krenkelsene: «Vi er alle bare mennesker, og selvfølgelig bryr jeg meg. Jeg kan ta det personlig» (Intervju 2). Trond understreker at han også får svært mange positive tilbakemeldinger på det han skriver, men at det er de negative kommentarene som i størst grad setter seg. Sigrid forteller også om betydningen av positive og støttende tilbakemeldinger. Paradoksalt nok kan også krenkelser på et vis oppleves som anerkjennelse: «Det er ubehagelig, men også litt sånn at når jeg får netthets, så er jeg en feminist å regne med» (Intervju 5).

Cecilie, som jevnlig blir utsatt for grove digitale krenkelsers beskriver hvordan dette påvirker humøret og selvfølelsen:

*Jeg synes det var veldig kjipt den helga [etter en offentlig meningsytring]
[...] Når man har gjort noe sånt, så går man litt i kjelleren (Intervju 1).*

Cecilie forteller videre at de omfattende digitale krenkelsene har fått henne til å legge ned hele bloggen:

*Det ble så mye dritt. Jeg orka ikke mer. Jeg la ut en del av
kommentarene jeg fikk på bloggen først, men så ble det så mye dritt at
det var bedre å slette det hele (Intervju 1).*

Cecilie er fremdeles aktiv på en rekke sosiale medier, men bloggen har hun altså lagt ned som følge av krenkelsers.

De to unge bloggerne Roger og Andrej forteller om hvordan digitale krenkelsers har påvirket selvbildet. Andrej forteller at det gikk ut over psyken og selvtiliten å lese så mye negativt om seg selv, og Roger sier han kan kjenne seg paranoid av at folk har et inntrykk av ham før han har møtt dem. Det gjorde det svært vanskelig å trives da han begynte på ny skole. Han har også opplevd å bli gjenkjent og trakassert på gata:

*Det kan skje nå, det, sånn som en gang jeg var i byen og det var noen
folk som hadde drukket litt og sånn. Selv fra andre siden av gata, i
mørket, så klarer de å se at det er meg. «Kom her, jævla homo», roper
de, «ikke vær feig» (Intervju 10).*

Likevel understreker både Andrej og Roger at blogging og sosiale medier samlet sett er mer positivt enn negativt. Det finnes for eksempel støttegrupper på Facebook der man treffer andre som opplever digitale krenkelsers, og dette er til støtte: «Man leser andres historier og vet at man ikke er alene», sier Roger. Roger forteller at han begrenser antall medier han er på, og unngår instagram og snapchat fordi det så lett medfører mobbing. I likhet med Cecilie begrenser han altså til en viss grad hvilke sosiale medier han benytter seg av.

Flere informanter forteller at de kjenner seg utrygge på grunn av truslers og krenkelsers. Aisha forteller om en sterk følelse av utrygghet, og en opplevelse av at truslene begrenser hennes handlingsrom: «Det begrenser min frihet i veldig stor grad. Jeg må

passer på alt» (Intervju 14). Hun forteller at hun er redd for å ta T-banen om natta, og at hun til en viss grad prøver å ligge lavt når det gjelder synlighet i den offentlige debatten. Digitale krenkelsener og trusler har også konsekvenser for hvilken rolle hun ser for seg å ha i offentligheten i framtida:

Jeg kommer ikke til å satse på politikk. Når det begrenser meg allerede nå. Bushra Ishaq – det er ikke et liv jeg har lyst til å leve. Det å skrive debattinnlegg kommer jeg ikke til å slutte med. Men jeg kommer ikke til å bli stortingsrepresentant og være på TV (Intervju 14).

Uten at det sies rett ut, gir Aisha inntrykk av at det å være stortingsrepresentant og fulltidspolitiker var noe hun kunne tenkt seg dersom det ikke hadde vært for krenkelsene og truslene hun ved at høyt profilerte kvinner med minoritetsbakgrunn mottar. Aishas fortelling blir dermed et tydelig eksempel på den bekymringen som flere andre informanter uttrykker, nemlig at enkelte personer og grupper av personer unngår eller begrenser sin politiske deltakelse på grunn av digitale krenkelsener og trusler.

Også Tuva er tydelig på at de digitale krenkelsene hun har mottatt gjør at hun ikke lenger ønsker å delta i debatten på den aktuelle eller liknende nettsider:

Å stille meg til hoggs på en sånn åpen arena, det gjør jeg ikke igjen. Det var ikke verd det. Jeg er fremdeles aktiv på en del andre forum, der det er mer innforstått, mer enighet, mer saklighet. [...] Jeg velger mine saker med omhu (Intervju 6).

Tuva understreker utallige ganger i intervjuet at hun opplevde kommentarene hun fikk i kjølvannet av innlegget hun skrev som en svært massiv og ubehagelig form for sjikane. Noe sånt ønsker hun ikke å utsette seg for igjen. Dette betyr ikke at hun unngår all meningsytring i offentligheten og på nett, men at hun velger hvilke arenaer hun er på og hva hun sier med større forsiktighet.

Lisa, som er utsatt for digitale krenkelsener som del av vold i nære relasjoner, forteller om svært alvorlige negative konsekvenser av den psykiske volden hun utsettes for av ekskjæresten, både digitalt og ansikt til ansikt. Hun er sykemeldt på grunn av fysiske helseplager forårsaket av belastningene, og har flere ganger oppsøkt krisesenter. Hun forteller at hun unngår store deler av byen, har svært begrenset bevegelsesfrihet og at

hun ser seg over skuldra når hun er ute. Sara, som også har vært utsatt for vold i nære relasjoner av både ekspartner og familien, forteller om store begrensninger i sin bevegelsesfrihet:

Jeg har endra alle rutiner, steder, tidsplan, går ikke i de samme butikkene. Jeg har endra hele levesettet. Det er jeg veldig fornøyd med. Jeg har ikke kontakt med noen av de han har kontakt med (Intervju 15).

Sara understreker at hun, på tross av konsekvensene, er fornøyd med valget om å bryte all kontakt med eksmannen, familien og nettverket, fordi hun nå kan leve et liv i frihet fra vold.

Lisa forteller at hun måtte kjøpe ny telefon fordi det var installert spyware på den gamle. Hun har vært nødt til å slette hele familien hans som venner på Facebook, for at han ikke skal nå henne gjennom deres kontoer. Lisa beskriver også hvordan krenkelsene har medført at hun opplever engstelse og nervøsitet knyttet til telefon og e-post:

Jeg har et anstrengt forhold til telefonen. Jeg legger den vekk, men så trenger jeg den. [...] Hver gang det ringer fra skjult nummer får jeg angst. Jeg holder for skjermen for ikke å se hvor mange e-poster som er kommet. Jeg har ikke sjekket e-posten siden i går. [...] Det hender jeg gruer meg en hel del [til å sjekke e-post] (Intervju 11).

For både Lisa og Eva er det problematisk at telefonen og e-posten, som de trenger i forbindelse med både jobb og privatliv, er en effektiv måte for voldsutøver å få tak i dem på. Eva forteller at hun var redd, satt krampaktig og holdt i telefonen om kveldene, mens hun ventet på sms'er som oppfordret henne til å ta livet av seg. Psykiske og fysiske helseplager er svært utbredte konsekvenser av vold i nære relasjoner. Dette er grundig dokumentert i voldsforskningen (se blant annet Thoresen og Hjemdal 2014). Historiene til våre informanter stemmer godt med dette bildet. Samtidig gir intervjuene et innblikk i noe det ikke har vært rettet så stor oppmerksomhet mot innenfor voldsforskningen, og det er hvordan teknologi og digitale kommunikasjonsmidler benyttes som et ledd i voldsutøvelsen. Informantene beskriver hvordan dette får negative konsekvenser for bruken av elektronisk

kommunikasjon og sosiale media, som for de fleste er blitt en essensiell og uunngåelig del av hverdagen.

Oppsummering

I dette kapitlet har vi vist hvilke konsekvenser informantene rapporterer at digitale krenkelser har for deres hverdagsliv. Flere forteller at de opplever at deres bevegelsesfrihet begrenses, og at de opplever å måtte være svært årvåkne i det offentlige rommet av frykt for at noen skal oppsøke dem og skade dem. Flere informanter forteller om hvordan de begrenser sine ytringer i offentligheten, for eksempel legger ned bloggen og unngår bestemte nettsteder, som en strategi for å unngå digitale krenkelser. Slike strategier vil vi omtale nærmere i kapittel 9. Andre forteller at de ikke opplever at de begrenser sine ytringer, men også de opplever krenkelsene som ubehagelige. Flere forteller om hvordan krenkelsene har negative konsekvenser for humøret, selvbildet og den psykiske helsen. Særlig de som utsettes for digitale krenkelser som en del av trusselen fra partner, ekspartner og familiemedlemmer, opplever alvorlige helseplager og betydelige negative konsekvenser for livskvaliteten.

8. Selvilde og fiendebilde

I dette kapitlet vil vi ta for oss hva informantene forteller om *dem som krenker andre på nett*, og hvordan de ser på *seg selv* og sin egen rolle. Både blant informantene og i den offentlige debatten omtales de som krenker gjerne som «netttroll» eller «troll». Bildet av «trollene» står gjerne i motsetning til det bildet mange har av seg selv som kunnskapsrik og saklig målbærer for en sak og/eller et fritt og saklig ordskifte. Flere informanter uttrykker derfor overraskelse når de noen ganger har identifisert den de opplever seg krenket av, og finner ut at det er høyt utdannede menn, familiefedre og kvinner i alle aldre. Mange av de faktiske utøverne passer dermed ikke inn i det stereotype bildet av «trollene». Noen forteller at de også selv kan la seg rive med og være usaklige. På denne måten indikerer de at det kanskje ikke er så stor forskjell på dem selv og den som krenker. Det er ikke alltid entydig slik at den ene parten er et uskyldig offer for krenkelser, mens den andre parten er den som utøver ondsvinnets hets.

Nettrollene

En hovedtendens i materialet er at informantene beskriver de som krenker andre på nett som stakkarslige personer. Ett aspekt er at de beskrives som personer med lav utdanning og lite kompetanse: «Dette er ikke folk med videregående», kommenterer Caroline. Videre omtaler hun dem som «sterke i sin overbevisning, fattige i sine ord» (Intervju 9). Eller som Kaisa sier om han som har trakassert henne: «Ikke den skarpeste kniven i skuffa» (Intervju 3). Tuva har bitt seg merke i skrivefeilene i de digitale krenkelsene:

Det er ikke veldig ressurssterke folk. Skrivefeil og grammatisk feil. Lavt utdanningsnivå. [...] Språkbruk og profilen gav inntrykk av at her er det folk som bare sitter og fyller sida si med tull (Intervju 6).

Tuva omtaler de personene som står bak de digitale krenkelsene som lavt utdannede og lite ressurssterke. Slike beskrivelser av de som utøver digitale krenkelser som personer med dårlig formuleringsevne og språkkompetanse går igjen i materialet.

Kjønn er et annet sentralt aspekt ved fortellingen om de stakkarslige netttrollene:

De er menn på min egen alder. Stusselige. Bor hjemme hos mor. Har ikke fullført videregående. Den type menn (Intervju 1).

Bildet av det stakkarslige «nettrollet» er nesten alltid en mann. Som i dette sitatet beskrives de gjerne som unge menn som lever uselvstendige og gjerne ensomme liv på gutterommet. Slike beskrivelser har likhetstrekk med bildet av soloterroristen Anders Behring Breivik; det har vært mye fokus på at han også som voksen bodde en periode hjemme hos moren. Annen forskning viser dessuten at digitale krenkelser i hovedsak utøves av menn, og at menn uttrykker større toleranse for hets enn kvinner (Hagen 2015; Herring 2002: 136).

Et annet uttrykk for «nettrollenes» stakkarslighet er at de beskrives som impulsive. Caroline forteller om kommentarer hun stadig mottar:

Her mener du noe jeg ikke liker, la oss snakke om at jeg vil voldta deg, få 20 negrer til å voldta og drepe deg. Det er nesten refleksivt, som å kakke en hammer på et kne.

Krenkelsene Caroline opplever er svært seksualiserte og rasialiserte, slik vi også har vist i tidligere analyser. Å gå inn i en diskusjon virker ikke som en mulighet for hennes motstandere, siden deres tilsvær alltid er å gå direkte til angrep med trusler og krenkelser. Kommentarene beskrives som automatiserte, impulsstyrte og helt uten sammenheng med det hun har uttalt seg om. På denne måten framstilles «nettrollene» som personer uten impulskontroll og refleksjonsevne, og med grove krenkelser som eneste ressurs.

Flere av informantene beskriver et bilde av «nettrollene» som personer som tar ut frustrasjon over egen lave sosiale status ved å trække på andre. Margot har opplevd å bli trakassert av flere navngitte personer gjennom en årrekke, og forklarer krenkelsene med at de trolig har store sosiale og psykiske problemer, og derfor ikke kan unne andre suksess. Bloggeren Trond undrer: «Kanskje de har behov for å trække på andre fordi de er tråkka på selv? Da er det synd på dem.» (Intervju 2). Det er også forbundet med feighet å krenke andre på nettet.

Det blir enklere når man beskytter seg bak en data [...] Det er bare å trykke på en knapp. Du får ikke svar en gang (Intervju 2).

Når man skriver krenkende kommentarer på internett til noen man ikke kjenner, slipper man trolig å bli konfrontert med reaksjonene til den som utsettes. I tillegg slipper man gjerne å stå for det man har skrevet i ettertid, dersom man skriver under pseudonym og ikke med navn. Å gjemme seg bak anonymitet og dataskjermer, uten å ta ansvar for sine utsagn overfor de det gjelder i det virkelige liv, fortolkes som feighet. Når de som står bak trusler og trakasseringen framstår som stakkarslige og feige, oppleves de gjerne også som mindre truende. Manglende impulskontroll, lite faktakunnskap, skrivefeil og lav utdanning bidrar til å skape et bilde av netttroll som kan avskrives som dumme og mindreverdige personer som det ikke er verd å ta på alvor. Å fremstille dem som krenker som stakkarslige personer det er synd på, kan fungere som en strategi for å styrke sitt eget selvilde i en vanskelig situasjon, og avskrive krenkelsene.

«Helt vanlige folk, viste det seg»

Det er en tendens til at *generelle* beskrivelser av dem som utøver digitale krenkelser er i tråd med det stereotype bildet. Men i beskrivelsen av deres egne konkrete erfaringer, forteller mange at de har funnet ut hvem det er som står bak kommentarene og at det var «vanlige folk, viste det seg». Sigrid påpeker: «Man skal være forsiktig med å klassifisere dem som einstøinger. De kan være fedre med døtre og likevel hate feminister. Han ene går på BI» (Intervju 5). Aisha har mottatt krenkende kommentarer fra flere identifiserte personer, og sier: «Det er fra folk som er oppegående. Voksne folk har kommet med det verste» (Intervju 14). I disse sitatene nyanseres det stereotype bildet av det stakkarslige «netttrollet»: de har utdanning, er oppegående, har familie og fungerende sosiale relasjoner.

Flere informanter uttrykker overraskelse over at «netttrollene» viste seg å være «vanlige folk», som skriver gode og poengterte tekster uten skrivefeil. Flere uttrykker også en viss overraskelse over at også kvinner utøver digitale krenkelser: «Jeg har søkt opp mange av dem. Det er for eksempel godt voksne damer, som er store og på slanker'n» (Intervju 1), sier Cecilie og indikerer at dette er mer overraskende enn at det er stakkarslige gutter på hennes egen alder.

Overraskelsen oppstår nettopp fordi bildet av det ressurssvake mannlige nettrollet står så sterkt. Monica beretter om hvordan det stereotype bildet av nettrollet også ser ut til å påvirke politiets arbeid:

Politiet rapporterte tilbake til meg at han hadde virket så oppegående. Det virket som de hadde forventet noe annet. Jeg er ikke overrasket. I forhold til hvem som ser stygt på oss på gata, så er det alle [samfunns]lag. Jeg kjenner det blikket, og jeg er ikke overrasket over hva noen som helst som kan finne på, uansett hvordan de ser ut. [...] Jeg tenker at de [politiet] kanskje mer hadde forventa en sånn litt sånn stakkarslig type. Jeg tror det at han så så ordentlig ut gjorde at de ikke etterforsket saken videre (Intervju 18).

På bakgrunn av hennes kontakt med politiet, har Monica inntrykk av at saken ikke ble nærmere etterforsket fordi mannen ikke passet inn i politiets forestilling om et rasistisk nettroll.

I mange av intervjuene er begge fortellingene, om henholdsvis «nettroll» og «vanlige folk» til stede. Først i intervjuet beskriver Kaisa mannen som truer henne som en stakkarslig person. Senere blir bildet av den uintelligente motstanderen hennes nyansert ved at hun beskriver ham som «kunnskapsrik, men feilinformert. [...] Han hadde tydelig satt seg inn i det høyrradikale verdensbildet» (Intervju 3). Hun sier det ga henne god øvelse i å argumentere for sitt syn. Bildet av en mer likeverdig motstander kommer frem langt senere i intervjuet, mens historien om skrivefeilene og den «lette matchen» er noe av det første Kaisa forteller om.

Caroline veksler også mellom å underbygge den stereotype forestillingen om hvem som krenker andre på nett, og å nyansere dette bildet: «Helt vanlige folk blir jo avslørt, oppegående folk». «IT-profesjonelle driver jo hevnporno-nettsidene» (Intervju 9). I disse fortellingene sprekker bildet hun tidligere har gitt av at de som krenker er uutdannete fascister. De blir til hvem som helst. Vanlige folk med vanlige frustrasjoner, og høyt utdannete og dyktige fagfolk. Videre reflekterer hun over hva som er motivasjonen for å hetse andre, og hvem det er som gjør det:

Jeg har tenkt på det, hvordan kjennes det? Å sitte og se hva noen skriver, og ikke svare på det, men skrive «jeg skal skjære over halsen på deg». Ville jeg følt meg mektig, er det gøy? Det er jo en måte å få ut trøkk på.

Jeg tenker at jeg kanskje mangler noe [...] tror mange andre, inkludert mannen min, ville likt det (Intervju 9).

Her forsterker Caroline normaliteten i å krenke andre ved å tenke at mannen hennes trolig har dette «noe» som gjør at man kan like å skrive sårende og voldelige kommentarer, og at det er hun selv som har en mangel siden hun ikke liker tanken på det.

«Jeg vil gjøre verden bedre enn da jeg kom til den»

Vi har spurt informantene om hvordan de ser på sin egen rolle på internett og i offentligheten. Fortellingene om en selv og ens egen rolle fortelles gjerne fram i relasjon til fortellingen om hvem det er som utøver digitale krenkelser. I sammenheng med fortellingene om de stakkarslige nettrollene, framstiller man gjerne seg selv som trollenes rake motsetning: Mens trollene er kunnskapsløse, uuttannede, usaklige og feige, oppfatter man seg selv som kunnskapsrik, saklig og modig målbærer for en god sak: «Så lenge jeg ikke overstråler dem går det bra, men jeg har ikke tenkt å la dem vinne, og selv bli taus.» (Intervju 4). Margot mener hun er valgt ut som offer fordi hun «får til ting, at jeg har jobb, har en del suksess». De som krenker er stakkarslige, mens en selv er sterk. Krenkelsene tolkes som et uttrykk for personens underordnede posisjon.

Mange informanter beretter om et stort politisk og samfunnsmessig engasjement. De informantene som ønsker å være synlige i samfunnsdebatten forteller gjerne om seg selv som målbærer for en sak. Man ser på seg selv som en representant for flere enn seg selv, og ønsker å bety noe for andre. Aisha forteller at hun ser på seg selv som en representant for unge muslimer:

Jeg kjemper for at det skal være lett å være muslim i Norge. [...] Jeg ønsker at folk ikke skal generalisere. Det er urettferdig og gjør at mange føler seg utstøtt. Å ikke føle tilhørighet til samfunnet du bor i er noe av det verste. Jeg er helt vanlig, men blir assosiert med terrorisme (Intervju 14).

Aisha har et politisk og samfunnsmessig prosjekt hun kjemper for, og dette gjelder for mange av informantene. De forteller for eksempel om engasjement for likestilling og

feminisme, likebehandling for homofile, antirasisme, å bekjempe fordommer mot muslimer, at folk skal være fornøyde med seg selv og kroppen sin, rettferdighet for det palestinske folket, eller flere av disse spørsmålene. De opplever at de har noe å komme med i samfunnsdebatten, og ønsker at folk skal lytte til deres stemme. I tillegg til å være målbærer for en sak eller en gruppe, er de mange informanter som forteller om at de ønsker å være målbærere for ytringsfrihet og for en informert og saklig offentlig debatt: «Jeg kom med helt saklig kritikk. Satt lenge og spekulerte på formuleringer. Jeg ville være saklig og proff» (Intervju 6).

Andre informanter forteller om et engasjement som ikke nødvendigvis er knyttet til en sak eller en gruppe, men handler om at de selv og andre skal få lov til å være seg selv og leve sitt liv slik man selv ønsker det uten å bli utsatt for trakassering og andre begrensninger. Bloggen til Roger er for eksempel ikke først og fremst en politisk blogg, men det han skriver om blir oppfattet som et brudd på kjønnsnormer, og han er opptatt av å fremme sin egen og andres rett til å bryte med slike normer og være seg selv.

Sara har vært utsatt for omfattende og grov vold i nære relasjoner. Volden har vært både psykisk og fysisk. Digitale krenkelser og overvåkning gjennom sosiale media har fungert som redskap for kontroll og krenkelser. Også Sara vektlegger retten til å bryte med kjønnsnormer, og til fritt å leve livet sitt slik hun ønsker det:

Familien min sier at det er katastrofalt å forlate ektemannen min, ifølge Islam. Men det er ingen kultur eller religion som tilsier at man skal bruke vold mot kvinner. Jeg kan ikke leve i et fengsel. [...] Jeg vil fortelle at man aldri er alene. Jeg har fått hjelp. Jeg har klart meg selv. [...] Jeg vil hjelpe kvinner som er i en liknende situasjon (Intervju 15).

Sara fremholder retten til å leve et liv i frihet fra vold og begrensninger, og forteller om seg selv som en som har vært sterk nok til å ta opp kampen for friheten. Sara forteller at motivasjonen for å stille opp til intervju er at hun har noe hun ønsker å fortelle til andre i samme situasjon; å delta i forskningsprosjektet blir en måte å indirekte ytre seg på i den offentlige debatten. Hun uttrykker et sterkt ønske om å hjelpe andre som har vært i samme situasjon.

Å fremme et budskap og være til hjelp for andre koster, men kan være verd det. Man orker å betale prisen, fordi man selv er en sterk person. Det er flere informanter som snakker om hvordan de anser digitale krenkelser som synlighetens pris: «Skal man være synlig som voksen, så må man tåle det. Men man må si fra hvor grensen går» (Intervju 2). Det refereres gjerne til en gruppe «andre», svakere enn seg selv, som informanten anser seg å kjempe for: «Det må være noen som tør å ha en stemme. For å gjøre det enklere for andre å si ifra. Det er vanskelig for mange» (Intervju 2) Man står i konflikter, står på barrikadene, fordi man er sterk nok til å ta kampen, for at andre skal slippe å oppleve det samme.

I fortellingene om å være målbærer for en sak eller for ytringsfriheten mer generelt, finner vi eksempler på kamp- og krigsmetaforer. Caroline forteller om hvordan hun tidligere pleide å argumentere mot og konfrontere dem som krenker andre på nett, og bruker formuleringen «før gikk jeg i krig» (Intervju 9). Informanten ser seg selv som en kriger som har en viktig sak han eller hun slåss for, mot en motstander eller en gruppe motstandere. Når informantene opplever å være representanter for en viktig sak som trues, eller til og med frontkjempere for ytringsfrihet i seg selv, står alt for mye på spill til at man kan gi seg: «Det gikk en faen i meg, man kan ikke la de idiotene få det siste ordet [...] Han skulle ikke få det siste drittordet» (Intervju 3). Kaisa setter sitt eget ønske om å ikke gi seg i sammenheng med at det finnes dem som virkelig tar opp kampen og står på barrikadene, slik som Sidsel Wold. «All ære til dem som tør å heve stemmen, jeg vet ikke om jeg hadde turt eller orket» (Intervju 3). Med referanse til noen som har måttet tåle langt mer trakassering enn henne selv, blir de digitale krenkelsene noe hun må tåle uten å gi seg. Hun er kanskje ikke like utsatt som Wold, men hun lar seg heller ikke true til taushet.

«Jeg svarte ham med samme mynt»

I sammenheng med fortellingene om de stakkarslige nettrollene, framstiller man gjerne seg selv som trollenes rake motsetning. Andre ganger beskrives de som krenker som «vanlige folk», og da blir ulikheten mellom dem og en selv mindre tydelige. På den ene siden forteller Andrej at han aldri har klart å forstå hvorfor noen mobber, og at

«ungdom er dumme i huet» som for eksempel legger ut lettkledde bilder av seg selv. Han skjønner ikke hva de vil oppnå og han kunne aldri gjort noe sånt selv. På spørsmål om han selv har krenket noen på nett svarer han imidlertid: «Hvis man krangler kan det hende jeg skriver stygge ting, men ikke ute av kontekst. Og jeg angret etterpå [...] Vi skriver før vi tenker, det er ikke bra» (Intervju 13). Han sier videre at det er så enkelt å skrive et par stygge ord uten å tenke over det, og uten at det får konsekvenser. På denne måten stiller han seg sammen med et «vi» som ikke tenker før de skriver, og fordømmer dette kollektive viet.

Noen forteller at de bidrar til å eskalere debatten ved å «fôre» meningsmotstanderne med nye blogginnlegg, tekstmeldinger eller kommentarer de vet kommer til å provosere. Kaisa forteller: «Jeg svarte ham med samme mynt [...] «skjellsordene kom da jeg begynte å argumentere» [...] «Jeg fyret ham opp, og fikk mer og mer trusler». Det som kanskje begynte som et ensidig angrep har i mange tilfeller karakter av en stillingskrig etter hvert, med provokasjoner fra begge parter:

Jeg følte at jeg fikk litt av makten tilbake ved å skrive et blogginnlegg som jeg visste at han leste. Hvor jeg skrev at det var fælt, men også prøvde å gjøre det mer politisk. Han sletta profilen sin, og da følte jeg at jeg fikk makten tilbake. Da var det han som ble plaget av meg, på en måte (Intervju 18)

Monica snakker om å ta tilbake makten, ved å oppsøke personen som hadde krenket henne, og la det få konsekvenser for ham. Flere informanter påpeker at de selv til tider har vært usaklige i debatten, gått inn for å provosere, eller sagt ting man i ettertid tenker at man ikke burde ha sagt. Bente reflekterer over hvor vidt hun selv til tider kan ha blitt oppfattet som «netttrollet». Hun har opplevd at de som krenker henne kaller henne for trollet og den som hetser. Hun forteller at hun har skrevet sterke ting innimellom, og uttrykker at hun lurte på om de kan ha rett. Bentes selvpresentasjon skiller seg til dels fra de andre fortellingene, ettersom hun i noen sammenhenger forteller om seg selv som den svakeste part. Hun forteller at hun verken har nettverk eller midler til å «ta opp kampen». Videre forteller hun at de som krenker henne på nett er personer med langt bedre utdannelse, karriere og status i samfunnet enn henne selv, blant annet en «rik person med overklassebakgrunn» (Intervju 16).

Oppsummering

Vi har identifisert en hovedfortelling om dem som krenker andre på nett: de oppfattes å være lavt utdannede menn, lite artikulerte og ubegavede, som får utløp for frustrasjon over egen lave sosiale status ved å trakassere og krenke andre. Det er en fortelling om rasister, «islamhatere» og antifeminister, de er feige, men blir mektige bak et tastatur og tar igjen på verden. Men informantenes historier tilfører også nyanser til denne store fortellingen. Flere har funnet ut hvem det er som står bak krenkelsene, og uttrykker gjerne overraskelse over at det viser seg å være «vanlige folk», kvinner og familiefedre, kunnskapsrike og ressurssterke fagfolk. Informantene konstruerer gjerne seg selv som nettrollets rake motsetning. De er saklige målbærere for gode og viktige standpunkt. I motsetning til de patetiske og ressurssvake trollene, er de selv kunnskapsrike, saklige og sterke. De er en som tåler, og som kan ta opp kampen på vegne av dem som er svakere. Men det fortelles også historier om å ikke orke, ikke tåle å bli utsatt for omfattende krenkelser og at man derfor trekker seg unna og tier. Andre tar opp kampen, «svarer med samme mynt» og indikerer at de ikke alltid er like saklige selv heller. Selv om hovedfortellingen kan sies å være en kamp mellom det gode og onde, der en selv representerer det gode og trollene er de dumme og slemme, så nyanseres disse fortellingene i stor grad. Det helhetlige bildet er langt mindre svart hvitt enn stereotypene.

9. Strategier

I dette kapitlet vil vi beskrive hvordan informantene håndterer opplevelsene de har med digitale krenkelser. Som vi har vist i kapitlet om konsekvenser, er det stor variasjon i hvordan og i hvilken grad informantene opplever at krenkelsene begrenser handlingsrommet og reduserer livskvaliteten deres. Det er også stor variasjon i hvordan informantene forholder seg til og håndterer digitale krenkelser, og vi har valgt å systematisere håndteringsstrategiene i fem analytiske kategorier. 1) En håndteringsstrategi går ut på å konfrontere den eller de som krenker (**konfrontasjon**). 2) En annen strategi er å unngå eller begrense sin tilstedeværelse på bestemte elektroniske og fysiske arenaer (**tilbaketrekning**) 3) En tredje strategi er å begrense en eller flere personers mulighet til å kontakte deg (**blokkering**) 4) En fjerde strategi er å forsøke å endre tanker og følelsesmessige reaksjoner på krenkelsene (**mentalitetsendring**). 5) En femte og siste strategi er å søke hjelp og støtte hos offentlige institusjoner eller i sosiale nettverk (**søke hjelp**). Vi understreker at dette er en analytisk inndeling; De fleste benytter seg av flere strategier, og de ulike strategiene henger gjerne sammen.

Konfrontasjon

Én handlingsstrategi som benyttes av flere informanter er å konfrontere den man krenkes av. Caroline forteller om hvordan hun har tatt seg tid til å argumentere mot personer hun opplever at uttrykker hatefulle ytringer:

Før tok jeg meg noen ganger tid til å ta en samtale med én og én av dem. Det var en som alltid bare skrev «alle muslimer burde dø, islam er ondt». Da jeg ba han fortelle, fikk jeg bare fitte bla bla bla tilbake (Intervju 9)

Caroline sier at denne personen etter hvert myknet opp, og fortalte en sår historie om sin bakgrunn som undertrykt minoritet i et muslimsk land. De har en lang samtale, og Caroline føler at hun hjelper ham til å nyansere sitt syn, men så kommer tilbakeslaget:

Dette gav jeg altså 48 timer av livet mitt for, og så var han tilbake: «alle muslimer må dø». Jeg har en illusjon om at det nytter [...] Men

publikummet er ikke primært trollet, men publikummet! Gleden med nettet er at man kan snakke til én mens mange andre også er der (Intervju 9).

Caroline forteller at hun ved flere anledninger har gått i dialog for å konfrontere folk med ytringene og meningene sine. På den ene siden syns hun å mene at dette kan ha en effekt – at folk kanskje ytrer meningene sine på en mindre hatefull måte dersom de konfronteres. På den andre siden ser hun ut til å tenke at det er bortkastet tid, fordi folk fortsetter på samme måte selv om de konfronteres. Samtidig kan motargumentene likevel ha en effekt, fordi der er så mange andre til stede på nett, som ikke nødvendigvis skriver selv, men som kan tenkes å lytte til hennes argumenter. Caroline uttrykker dermed en tydelig ambivalens i forhold til hvor vidt konfrontasjon og argumentasjon er en nyttig og effektiv strategi mot digitale krenkelsers og hatefulle ytringer.

Trond beskriver en litt annen form for konfrontasjon. I stedet for å diskutere fakta, synspunkter og meninger med dem som krenker, har han ønsket å konfrontere dem med hvordan han blir såret av krenkelsene. Trond valgte derfor å skrive et innlegg «som generelt svar til verden istedenfor å skrive svar på nytt og på nytt». Han oppfatter det som viktig å «gi ærlige tilbakemeldinger», for på denne måten å appellere til folks samvittighet og empati med andre mennesker (Intervju 2). Roger har også forsøkt å konfrontere folk med at «homo» blir brukt som skjellsord. Han er imidlertid skeptisk til nytten av å konfrontere. Han forteller at han har prøvd å svare «hetserne», men at det er nytteløst og ikke går an å argumentere mot dem. Som tidligere nevnt blir han gjerne kalt «homo» fordi han skriver om temaer som blir oppfattet som jentete. Men når han har reagert, og sagt at han ikke setter pris på å bli kalt homo på den måten, anklages han selv for homofobi: «Jeg fikk kritikk for å si at jeg ikke likte å bli kalt det, at homo er det vel ikke noe galt i».

Flere informanter nevner at det å oppsøke folk og konfrontere dem ansikt til ansikt, også er en mulig strategi: «Jeg har lekt med tanken på å oppsøke folk, men jeg har ikke gjort det ennå (Intervju 1). Tuva uttrykker at også hun har vurdert å ta direkte kontakt med dem som har krenket henne på nett, men har likevel valgt å ikke gjøre det: «Jeg

valgte den tause strategien. Jeg ringte dem ikke» (Intervju 6). Ingen av dem vi har snakket med har forsøkt en ansikt til ansikt konfrontasjon med dem som krenker, men flere refererer til TV-programmer der dette har vært gjort, og omtaler det som en mulighet. Andre har oppsøkt politiet, og så har politiet oppsøkt personen direkte.

Tilbaketrekning

Mange informanter forteller at de på en eller annen måte begrenser eller trekker seg tilbake fra deltakelse i offentligheten og sosiale medier, som en strategi for å begrense krenkelsene. I kapittelet om konsekvenser beskrev vi hvordan Cecilie slettet bloggen, og Aisha har bestemt seg for å ikke satse på politisk karriere fordi hun ikke ønsker å leve med så omfattende trusler og krenkelser som hun ser at profilerte minoritetskvinner opplever. Hun har også trukket seg tilbake fra kommentarfeltene på nett, men dette forklarer hun med tidsbruk heller enn krenkelser. Flere andre forteller også at de unngår kommentarfeltene generelt, eller kommentarfeltet i forbindelse med egen formidlingsaktivitet spesielt. Cecilie forteller: «Jeg fikk råd om å ikke se på kommentarfeltet før etter at de hadde moderert» (Intervju 1).

Også Andrej ser ut til å velge tilbaketrekning fremfor konfrontasjon: «Det verste du kan gjøre er å kjempe imot, være like frekk tilbake. Det er det de vil, at du skal klikke. [...] Hvis man lar dem tro at man ikke bryr seg, så avtar det» (Intervju 13). Han oppfatter ikke at det er mulig å få slutt på den digitale mobbingen, men at det mest effektive man kan gjøre er å trekke seg tilbake og gjøre seg uinteressant for dem som krenker. Samtidig er det bare snakk om en delvis tilbaketrekning. Også Roger får stadig spørsmål om hvorfor han ikke slutter å blogge om de temaene han blogger om slik at han får være i fred. Han oppfordres altså til tilbaketrekning, men dette synes ikke å være aktuelt for ham heller.

Noen opplever så massivt ubehag eller redsel på grunn av krenkelsene, at tilbaketrekning blir den logiske strategien:

Etter det har jeg aldri kommentert på [denne Facebooksida]. Og det gjør jeg aldri igjen. Jeg kommer aldri til å stille meg til hoggs på en sånn

åpen arena igjen. Jeg gjør det ikke igjen. Det var ikke verdt det [...] Jeg valgte å være taus fordi det var så massivt og ubehagelig. I ettertid kom jeg på andre strategier (Intervju 6).

Tuva forteller om krenkelsene hun opplevde som overraskende, overveldende og svært ubehagelige. Kari beskriver også en opplevelse av sterkt ubehag og redsel, og forteller om en omfattende tilbaketrekning fra internettettet som sosial arena:

Du kan si at jeg fikk “nettvett” ved at jeg ble forsiktig med hva jeg ville ha på nett etter dette, men det har jo også ført til en, så langt, 15 års redsel som gjør at jeg sjelden engasjerer meg i så mye på nett (Intervju 17).

Hennes erfaringer med digitale krenkelser, som ligger relativt langt tilbake i tid, gjør at hun alltid etterpå har vært forsiktig og tilbaketrukket når det gjelder internett som arena.

Andre informanter forteller at deres nærmeste ønsker at de skal velge tilbaketrekning som strategi. Kaisa forteller at hun i utgangspunktet ikke opplevde de truende krenkelsene som reelt farlige, men at kjæresten var bekymret for henne, og ba henne kutte kontakten. Kaisa ønsket ikke å la personen som krenket henne få det siste ordet, og fortsatte dialogen i strid med kjærestens formaninger om at hun måtte slutte. Også Carolines kjæreste ønsker at hun skal trekke seg tilbake fra diskusjoner på internett:

Mannen min ønsker at jeg trekker meg, det er deprimerende for meg, en belastning. Jeg blir tårevåt av dette. Det gjør meg så usigelig trist. Jeg brenner for dette, jeg har faget, jeg kan si lurere ting om dette enn mange andre. Det er den store sorgen i livet mitt; mannen min støtter meg, men han vil ha et fredelig, rolig liv (Intervju 9).

Caroline uttrykker at hun skulle ønske hun hadde mannens støtte i de konfrontasjonene og kampene hun opplever som svært viktige. Tilbaketrekning er derfor ikke hennes foretrukne strategi.

Blokkering

Noen nettsteder inneholder muligheten til å blokkere andre brukere, og dette kan være en viktig beskyttelsesmekanisme for dem som krenkes. «Jeg gikk inn og blokket folk.

De verste har jeg fremdeles blokkert» (Intervju 6), forteller Tuva som mottok en mengde krenkelser som svar på et Facebook-innlegg. Både Sara og Lisa forteller at de har blokkert ekspartneren fra Facebook for å hindre krenkelser og overvåkning. Også telefonen blokkeres for anrop fra bestemte nummer. Men slike blokkeringer, på Facebook og på telefonen, kan ikke hindre at ekspartneren tar kontakt fra skjult nummer eller falske profiler, eller misbruker profiler til andre personer for å ta kontakt. Sigrid har blokkert sine personopplysninger på Gule Sider, fordi hun var redd for å bli oppsøkt av en person som hadde krenket henne på nettet.

En krisesenterleder vi har snakket med forteller at de er i gang med å lage et informasjonshefte for sine brukere, hvor de har fått hjelp av politiet til å sette opp retningslinjer for hvordan man i en voldssituasjon må sikre seg elektronisk. Det gjelder ulike overvåkningsmetoder for internett- og telefonbruk, spyware og forskjellige lokaliseringstjenester, i tillegg til blokkering av kontoer osv. Hun ler litt oppgitt når hun forteller at «og jeg, som kan alt dette og jobber med det, glemte alt da jeg fikk meg ny telefon. Han på telehuset satte den opp for meg, og da kunne de hjemme se alle meldingene mine på iPaden. Det er så mye å passe på, elektronikken er jo overalt nå» (Bakgrunnsamtale). Krisesenterlederen setter fokus på at det kan være behov for systematisering av sikkerhetsarbeidet for voldsutsatte, siden elektronisk kommunikasjon kan representere en omfattende sikkerhetsrisiko. Det er viktig å finne strategier for at folk skal kunne beskytte seg, uten at man nødvendigvis må kutte ut all bruk av sosiale medier og teknologi.

Mentalitetsendring

Den kanskje mest utbredte strategien blant våre informanter er å prøve å endre hvordan og i hvilken grad man tar krenkende kommentarer inn over seg: «Ikke bruk så mye energi på de som ikke liker deg» (Intervju 2), sier Trond. På den ene siden forteller han at man må tåle litt, og at krenkelser er synlighetens pris. På den andre siden forteller han at han tar seg nær av kommentarene, og at det går inn på ham. Cecilie vektlegger også denne tosidigheten:

Man blir veldig såra, men jeg har vent meg litt til det. Jeg tar meg ikke så nær av det lenger (Intervju 1).

Både Cecilie og Trond forteller om hvordan de både bryr seg, og ikke bryr seg; de føler seg krenket, men prøver å la være å la det gå innpå seg. I tillegg forsøker de å vektlegge de positive tilbakemeldingene de får om at folk er enige, setter pris på det de skriver, og at det de gjør har en betydning i andre menneskers liv. Cecilie sier det slik: «Hvis det er prisen jeg må betale for å inspirere andre, så er det greit. Du har inspirert et menneske og det er verdt alt» (Intervju 1). Samtidig uttrykker hun at det kan være vanskelig å fokusere på de positive kommentarene fordi «det er drittkommentarene som setter seg (Intervju 1).

Søke hjelp

De fleste informantene forteller at de har søkt støtte og råd hos venner, kjæreste eller familie som en strategi for å håndtere krenkelser, og denne støtte fra de nærmeste er viktig i en situasjon hvor man opplever seg krenket eller truet. «Jeg har diskutert det med redaksjonen min, foreldrene mine og nettverket mitt. Faren min ville ringe ham» (Intervju 5), forteller Sigrid. Eva prøvde svært lenge å skjule for familie og venner at hun var utsatt for digital vold av eks-kjæresten. Først da hun i et familieselskap fikk melding fra eksen om at «Jeg vet hvor du er, nå kommer jeg!» måtte hun fortelle om det, og sier hun da fikk støtte fra dem; de var klare for å ringe politi og gjemme henne (Intervju 8). Lisa, som også utsettes for vold av ekskjæresten, forteller at også hun lenge holdt det skjult for familie og venner. Til slutt søkte hun støtte i eget nettverk, og oppsøkte krisesenter.

Andrej og Roger forteller begge om både å søke støtte og støtte andre i det digitale rommet.

Det har hendt at voksne menn har skjelt meg ut på kommentarfeltet, og så kommer andre og tar meg i forsvar, kjefter dem opp. Det er ikke så skummelt å være enig med meg i så åpenbare saker (Intervju 10).

Roger opplever at krenkelsene må være svært grove og urimelige for at noen skal reagere. Andrej forteller at han gjerne sender folk oppmuntrende meldinger som

tilbakeviser noe stygt andre har sagt, men da sender han det som en privat melding og ikke som en åpen kommentar på forumet. Han etterlyser større vilje til å aktivt støtte dem som mobbes på nett, når man er vitne til dette som bruker av et nettforum:

Alle ser jo mobbing på Ask, men ingen har gjort noe. Så alvorlig at noen tar selvmord, men ingen reagerer, og det er så dårlig gjort [...] Det er noen som kommenterer til andres forsvar. De er ikke mange. Kanskje de er redde (Intervju 13).

Uten at de argumenterer eksplisitt for at løsningen ligger her, forteller begge om at det er effektivt å forsvare eller bli forsvart av andre. Når flere forsvarer deg, slettes de stygge kommentarene, sier Andrej.

På spørsmål om hva som kunne hjelpet for å få bukt med digitale krenkelsers, er Caroline tydelig på at det handler om at «folk flest» må gjenerobre definisjonsmakten på internett, og at man er sterke når man agerer sammen.

Dette er bøllenes makt.[...]Vi må tydeliggjøre at her er det meste av verden uenig med deg, at alle som sitter og synes dette er helt forjævelig legger inn en kommentar. Trollene har lagt hevd på området, mens vi som anerkjenner Holocaust og er begeistret for et mer interessant Norge, blir marginaliserte. Hvis du er én så blir du hoppa på, men ikke hvis vi er 20 (Intervju 9)

Caroline vektlegger her betydningen av å støtte hverandre i kampen mot netttrollene; det er lettere å angripe én enn å angripe mange. Margot vektlegger også viktigheten av støtte andre, men har også erfart at dette koster. Hun har selv havnet i søkelyset til dem hun beskriver som sine angripere, fordi hun tok en annen i forsvar. Hennes egen familie og nære venner har også opplevd grove angrep når de har forsøkt å støtte henne. «Andre som involverer seg og forsvarer meg får svi» (Intervju 4).

De informantene som har vært utsatt for vold i nære relasjoner har alle oppsøkt krisesenter, og noen har oppsøkt politiet. Én informant forteller om å ha kontaktet SlettMeg.no: «Jeg opplever jo at slettmeg.no har et begrenset mandat, [...] får jo konkrete tips og råd, og forventer i grunn ikke mer av dem» (Intervju 7). En annen informant har dessuten kontaktet medieeier. Kommentaren hun hadde kommet med på en av deres saker, hadde utløst massiv sjikane. Hun fikk imidlertid ingen støtte der;

hennes kommentar til saken ble tilbakevist, og det ble ikke gjort noe forsøk på å støtte henne, eller redigere og forhindre krenkelsers.

9 av de 18 informantene i vårt utvalg forteller at de har vært i kontakt med politiet i forbindelse med de digitale krenkelsene de har vært utsatt for. Det er delte erfaringer med politiet; noen føler de har fått svært god hjelp og blitt tatt på alvor, mens andre uttrykker frustrasjon over ikke å ha bli tatt på alvor. Eva kontaktet politiet om truslene hun mottok. Hun følte seg tatt på alvor og ivaretatt av politiet, og truslene har opphørt etter at hun kontaktet dem. Aisha politianmeldte truslene, og er tildelt voldsalarm. Samtidig ble hun bedt om å holde en lav profil, og Aisha stiller spørsmålsteget ved om det er rett at hun skal trekke seg tilbake på denne måten: «Jeg vil vite at de er villige til å ta kampen sammen med deg», og slår fast: «Jeg føler ikke jeg fikk den støtten jeg trengte» (Intervju 14).

Sigrid tok kontakt med politiet for å anmelde trusler, og er fornøyd med hvordan saken ble håndtert fra politiets side:

Jeg ble redd og tok med meg kjæresten min for å anmelde det. Nå, i ettertid ser jeg på det som veldig positivt. Syns politiet håndterte det overraskende positivt. Han tok meg skikkelig seriøst. Politiet var klare på at det ikke var et lovbrudd, men det føltes bra at politiet tok det på alvor. Jeg forventet at de skulle si at jeg måtte tåle det (*Intervju 5*).

Sigrid endte med å ikke anmelde saken, men som det fremgår av sitatet følte hun seg tatt på alvor. Politiet forsikret at de hadde personen som truet henne i systemene sine og under oppsikt, og dette virket betryggende for henne. Men Sigrid hadde åpenbart ikke forventet at politiet skulle ta saken alvorlig, og det er hun ikke alene om:

Jeg har ikke følt at det var vits i å gjøre noe med det. Jeg snakka med mamma om det, og hun ville gjerne at jeg skulle politianmelde. [...] Jeg angret litt nå, men jeg tror ikke politiet ville gjort noe (*Intervju 1*).

Det synes å være en utbredt oppfatning om at digitale krenkelsers og trusler er vanskelig å etterforske, og at det ikke er prioritert hos politiet.

Monica har opplevd hatytringer og har politianmeldt saken. Hun forteller at hun gjorde et grundig arbeid med anmeldelsen, og skrev ned hvilke straffeparagrafer som var relevante:

Jeg anmeldte til politiet. Da jeg først kom til dem sa de at dette har vi ikke tid til, men da ba jeg dem lese anmeldelsen jeg hadde skrevet. Da så jeg at hun ble hvit i ansiktet. [...] Jeg fikk deretter kontakt med hatkriminalitetsgruppa, og de var veldig hjelpsomme (Intervju 18).

Monica uttrykker skuffelse over at saken ikke fikk konsekvenser: «Han hadde sletta alt fra pc-en, de greide ikke å finne noe. Det var irriterende, frustrerende. Han hadde en anonym Facebook-konto som han sletta etterpå» (Intervju 18). Et interessant poeng med Monicas fortelling er at det først er når hun utsettes for hatkriminalitet på internett at hun anmelder saken. Hun har opplevd liknende ting på gata flere ganger, men gir inntrykk av at hun oppfatter dette som vanskeligere å gjøre noe med enn digitale hatytringer.

Bente ble kontaktet av politiet da konflikten mellom henne og de hun opplever seg krenket av var på sitt mest tilspissede. Betjenten bad henne trekke seg tilbake fra konflikten. Hun forteller at hun oppfattet det som positivt da han appellerte til hennes selvbilde som sterk og fornuftig, og ba henne bidra til ro: «Klok mann, den politijuristen!» (Intervju 16). En annen informant har ved to anledninger kontaktet politiet ved henholdsvis et lokalt lensmannskontor og politikammeret i regionsenteret. I den ene saken fikk hun beskjed om at det ikke forelå noe straffbart forhold, og at saken ikke ville bli prioritert. Det andre forholdet ble anmeldt og etterforsket. Politiet fulgte opp alle spor, og selv om saken nå er henlagt føler hun seg godt ivaretatt. Hun opplever at politiet vil følge opp saken på en tilfredsstillende måte dersom det skulle dukke opp nye forhold.

Oppsummering

Informantene benytter en rekke ulike strategier for å håndtere digitale krenkelser og trusler. Noen konfronterer den som krenker, ved å argumentere mot dem eller ved å appellere til samvittigheten. Mange av informantene velger å trekke seg tilbake fra det

digitale rommet, alt fra noen bestemte forum til begrenset og varsom bruk av internett mer generelt. En annen strategi er å blokkere bestemte brukere, blokkere egne kontoer som er blitt misbrukt, eller blokkere andres tilgang til ens personopplysninger. En annen vanlig strategi er å forsøke å ikke ta seg så nær av krenkelsene man mottar, og heller prøve å vektlegge positive kommentarer og tilbakemeldinger man mottar. Til slutt framstår det som viktig å få hjelp, råd og støtte fra sine nærmeste, fra andre internettbrukere og fra offentlige instanser som slettmeg.no, krisesenter og politi.

10. Diskusjon

Den eksisterende forskningen på digitale krenkelser tar for seg 1) krenkelser i kjølvannet av offentlig meningsytring og debatt 2) digital mobbing blant barn og unge og 3) digital trakassering og vold. Disse forskningsområdene forholder seg i liten grad til hverandre. I denne rapporten har vi forsøkt å kople disse forskningsområdene sammen, både empirisk og teoretisk, under betegnelsen digitale krenkelser. Det kan selvsagt diskuteres hvorvidt en slik sammenstilling er hensiktsmessig, eller om man heller bør fortsette med å se disse tre forskningsområdene som en del av den generelle forskningen på henholdsvis offentlig debatt og ytringsfrihet, mobbing blant barn og unge og vold. Basert på funnene i denne rapporten vil vi argumentere for at det finnes mange likhetstrekk i våre informanternes erfaringer med digitale krenkelser, for eksempel når det gjelder hva som oppleves som krenkende, hvilke konsekvenser det har og hvilke håndteringsstrategier de benytter seg av. Vi vil derfor argumentere for at det er fruktbart å se ulike former for digitale krenkelser i sammenheng med hverandre, både innenfor forskningen og når det gjelder politikktutvikling og tiltak.

Flesteparten av informantene i denne studien har erfaringer med digitale krenkelser i forbindelse med en eller annen form for meningsytring. Mens mange tidligere studier har fokusert på erfaringene til høyt profilerte personer, har vi valgt å belyse erfaringene til personer som ikke nødvendigvis er høyt profilerte. De forteller gjerne om ytringer og synlighet i forbindelse med én bestemt hendelse, gjennom private blogger, på Facebooksider og i kommentarfelt. Informantenes historier viser tydelig at også en slik mer begrenset synlighet, kan oppfattes å ha en relativt høy pris. Vi vil derfor argumentere for at arbeidet for å forebygge og hindre digitale krenkelser ikke må begrenses til vern av høyt profilerte personer, men ha et bredt fokus.

Folks oppfatninger av digitale krenkelser ser ut til å være preget av noen sentrale stereotype forestillinger om hvem utøveren, gjerne omtalt som «nettrollet», og den som utsettes er. Nettrollene oppfattes å være lavt utdannede menn, lite artikulerte og ubegavede, som får utløp for frustrasjon over egen lave sosiale status ved å trakassere og krenke andre. Bildet av den utsatte er gjerne en modig kvinne som tør å ha en

tydelig stemme i offentligheten, og som kommer med kunnskapsrike og saklige ytringer. Det kan også være en ung kvinne som opplever at en hevnjerrig ekskjæreste sprer bilder på nett uten samtykke, eller utfører andre former for digitale krenkelser. Dette stereotype hovedbildet er nok relativt dekkende for mange tilfeller av digitale krenkelser, men våre funn viser at bildet av offer og utøver også er mer nyansert. En forståelse av disse nyansene er viktig å ha med seg i arbeidet med å forebygge og hindre digitale krenkelser, ellers risikerer man at søkelyset bare rettes mot de mest ekstreme tilfellene. En annen fare er at de som utsettes blir tillagt skylden, fordi de ikke passer inn i bildet av et uskyldig offer. Caroline Engvall (2015) har skrevet om barn som utsettes for seksuelle krenkelser, billedspredning og utpressing. Hun viser at disse sårbare barna gjerne vegrer seg for å si fra og søke hjelp, fordi de skammer seg over å ha sendt fra seg seksualiserte bilder og deltatt i annen type risikoaktivitet på nettet. Barna møtes med liten forståelse i rettsvesenet og fra andre voksne, ettersom de oppfattes å selv ha utsatt seg for fare (Engvall 2015).

Tidligere forskning på digitale krenkelser som følge av offentlig meningsytring har vist at kvinner og etniske minoriteter mottar negative kommentarer som gjerne er knyttet til kjønn og kropp på den ene siden og religion, hudfarge og etnisitet på den andre siden (Enjolras med flere 2014; Espeli 2014; Herring 1999, 2001; Midtbøen og Steen-Johnsen 2014). Det er tydelig at man må ha fokus på diskrimineringsgrunnlagene kjønn og etnisitet for å forstå hvordan digitale krenkelser rammer. Vi vil argumentere for at man også retter oppmerksomhet mot andre diskrimineringsgrunnlag, som seksuell orientering, kjønnsidentitet og nedsatt funksjonsevne. Vi finner at «homo» benyttes som et skjellsord rettet mot både homofile og heterofile menn. Kjønnede krenkelser rammer ikke bare kvinner; menn som på ulike måter bryter med kjønn og seksualitetsnormer, ser ut til å rammes av krenkelser knyttet til nettopp kjønn og seksuell orientering. Videre finner vi at også hvite personer utsettes for rasistiske krenkelser, på grunn av en nær relasjon til en svart person. I dette prosjektet har vi ikke intervjuet personer med nedsatt funksjonsevne, men det er kjent fra den offentlige debatten at for eksempel personer med psykisk utviklingshemming i flere tilfeller har blitt utsatt for grove krenkelser. Materialet vårt tyder på at det nettopp er krenkelser knyttet til diskrimineringsgrunnlagene som i

særlig grad oppleves som krenkende, nettopp fordi de er rettet mot person og ikke mot meninger. Videre fremhever Djupedalsutvalget (NOU 2015: 2 pkt. 6.1) at det er en mangel ved forskningen på digital mobbing at denne i liten grad behandler innholdet i krenkelser knyttet til diskrimineringsgrunnlagene. Vi vil derfor argumentere for viktigheten av å ha et bredt fokus på alle diskrimineringsgrunnlagene i analyser av og tiltak rettet mot digitale krenkelser.

11. Tiltak

Digitale krenkelser, både mot offentlige personer og mot barn og unge, har stått høyt på den offentlige dagsorden den siste tiden. På den ene siden er diskusjonen preget av at dette er samfunnsproblemer man oppfatter det som vanskelig å få gjort noe med. Utviklingen av digitale kommunikasjonsformer skjer raskt, og gir rom for misbruk så vel som bruk. Internett er en svært mangfoldig arena hvor det er vanskelig, og kanskje heller ikke ønskelig, å utøve kontroll. Det grunnlovfestede vernet av ytringsfriheten tilsier også at terskelen bør være høy for hva som straffeforfølges som hatefulle ytringer. På den andre siden finnes det også en rekke tiltak og initiativer i regi av både private aktører og offentlige myndigheter, som har som formål å hindre og avhjelpe ulike former for digitale krenkelser.

Slettmeg.no er en råd- og veiledningstjeneste for personer som føler seg krenket på nett, og drives av Norsk senter for informasjonssikring (NORSis).¹⁴ Kampanjen Bruk Hue, som er finansiert av blant andre Medietilsynet, er Norges største skoleturné mot nettmobbing. Målet er å forebygge nettmobbing ved å engasjere og bevisstgjøre barn, unge og voksne om nettvett, og turnéen har så langt nådd over 130.000 elever i ungdomsskolen.¹⁵ Ifølge Medietilsynet finnes det også en rekke andre aktører som tilbyr foredrag og kurs om digitale krenkelser for skoler og elever. Her finner vi blant annet Redd Barna,¹⁶ Barnevakten¹⁷ og Kors på halsen¹⁸, men tilsynet har ingen samlet oversikt over tilbud og aktører. De fleste av tilbudene er innrettet mot barn og unge og skolene. Slettmeg.no er en tjeneste som også retter seg mot voksne brukere, selv om mesteparten av henvendelsene kommer fra ungdom mellom 12 og 18 år (NOU 2015: 2 side 87).

I NOU 2015: 2 *Å høre til*, avgitt til Kunnskapsdepartementet av det såkalte

Djupedalsutvalget, utredes status og tiltak for trygge læringsmiljø. Her beskrives

¹⁴ Mer informasjon om slettmeg.no finnes på deres nettsider, og er tilgjengelig både på [norsk](#) og på [engelsk](#). Se også årsrapport for prosjektet (NORSis 2015).

¹⁵ Mer informasjon om Bruk hue finnes på norsk på kampanjens nettside: <http://brukhue.com/>

¹⁶ Se mer informasjon om Redd barnas arbeid på dette området: <http://www.reddbarna.no/vaart-arbeid/barn-i-norge/nettvett/om-oss>

¹⁷ Se mer informasjon om Barnevaktens tilbud: <http://www.barnevakten.no/bestill-foredrag/>

¹⁸ Mer informasjon om tiltaket Kors på halsen: <https://www.korspahalsen.no/>

digital mobbing særskilt, og det foreslås en rekke tiltak som gjelder digital mobbing. For det første slår utvalget fast at det er behov for å intensivere arbeidet mot digital mobbing, og foreslår at Utdanningsdirektoratet gis i oppdrag å tydeliggjøre kravene i læreplanverket for å styrke elevenes digitale kompetanse. Videre foreslår man at Senter for IKT i utdanningen skal videreutvikle et program for digital dømmekraft, og at antimobbeprogrammer bør inneholde digital mobbing som tema. Utvalget foreslår også at lærernes kompetanse til å forebygge og håndtere digital mobbing styrkes. Sist, men ikke minst, foreslår utvalget en ny statlig satsing for å forebygge og hindre mobbing og krenkelser, og at digital mobbing skal være gjennomgående i satsingen (NOU 2015: 2).

I Sverige finnes en rekke initiativer som også kan være relevante og nyttige for norske brukere. Stiftelsen Friends har en Facebook-side med over 40.000 følgere, hvor både unge og voksne deler sine erfaringer med digitale krenkelser, for å få råd og støtte fra andre med liknende opplevelser.¹⁹ En annen svensk ressurside er www.safeselfie.no som gir råd og veiledning til barn og unge utsatt for spredning av seksuelle bilder og videoer på nett. Her kan venner, voksne og utsatte selv finne relevant informasjon. Svensk politi ved Region Mitt har dessuten nettopp opprettet en egen utredningsgruppe for nettbaserte seksuallovbrudd mot barn.²⁰

Det finnes, etter hva vi er kjent med, ingen offentlige politiske dokumenter som fokuserer spesifikt på digitale krenkelser. Derimot finnes det satsinger mot henholdsvis hatkriminalitet og voldelig ekstremisme. Jamfør Riksadvokatens instruks, skal hatkriminalitet prioriteres. Men der er ingen generell prioritering av trusler på nettet, og de fleste anmeldelsene av hatkriminalitet gjelder vold. I regjeringens likestillingsmelding (BLD 2015), som ble lansert høsten 2015, løftes hatefulle ytringer fram som et likestillingsproblem. 27. november 2015 lanserte regjeringen en erklæring mot hatytringer, og annonserte at de setter i gang arbeidet med en strategi om temaet. Hatefulle ytringer på internett løftes ikke fram spesielt,

¹⁹ Se [Facebooksiden](#) for mer informasjon, og NOU 2015: 2 (2015), for en beskrivelse av tiltaket.

²⁰ Les mer om svensk politis utredningsgruppe her:

https://polisen.se/Uppsala_lan/Aktuellt/Nyheter/Uppsala/Region-Mitt-startar-utredningsgrupp-for-nettbaserade-sexualbrott-mot-barn/

men det må antas at erklæringen også omfatter hatefulle ytringer fremsatt i digitale offentligheter. Barne-, likestillings- og inkluderingsdepartementet har dessuten bidratt til to kampanjer rettet mot hatytringer på nett (se omtale i BLD 2015: 82). I regjeringens handlingsplan mot radikaliserings og voldelig ekstremisme (Justis- og beredskapsdepartementet 2014b) fokuseres det særlig på internett som en arena for rekruttering og fremming av hatefulle ytringer og ekstremistiske holdninger. Handlingsplanen kan altså sies å tangere problemområdet digitale krenkelser (se for eksempel tiltak 24-28 Justis- og beredskapsdepartementet 2014b), men dens primærfokus i så måte er digitale krenkelser som kan knyttes til radikaliserings og voldelig ekstremisme.

På feltet vold i nære relasjoner, finnes det en rekke politiske dokumenter og handlingsplaner som retter seg mot dette problemet. Digitale krenkelser er imidlertid ikke omtalt som en måte å utøve vold og kontroll på, og det er heller ingen tiltak som retter seg mot denne formen for vold (se for eksempel Justis- og beredskapsdepartementet 2014a). Som vi har vært inne på tidligere, ser det ut til å finnes en bevissthet hos politi og kriesentre om at digitale krenkelser inngår som et ledd i vold i nære relasjoner. Dette aspektet ved volden er imidlertid, etter hva vi kjenner til, ikke spesifikt omtalt eller formalisert i særlig grad.

Våre forslag

Det politiske arbeidet mot digitale krenkelser framstår som begrenset og fragmentert. Djupedalsutvalget presenterer en rekke forslag som omhandler digital mobbing, men dette utvalgsarbeidet er enda ikke fulgt av regjeringen. Arbeidet mot radikaliserings og voldelig ekstremisme retter seg mot noen spesifikke former for digitale krenkelser. Den annonserte strategien mot hatefulle ytringer kan antas å ville omfatte digitale krenkelser som kan kategoriseres som hatefulle. Mange former for digitale krenkelser, for eksempel seksualiserte og kjønnsbaserte digitale krenkelser mot voksne, vil imidlertid falle utenfor disse satsingene. Vi foreslår derfor at myndighetene tar initiativ til en samlet politisk satsing mot alle former for digitale krenkelser, herunder digitale krenkelser som et ledd i vold i nære relasjoner. Dette arbeidet må sees i sammenheng

med de omtalte satsingene rettet mot digitale krenkelser mot barn og unge, hatytringer og ekstremisme, så vel som det generelle arbeidet mot henholdsvis mobbing og vold i nære relasjoner, og for ytringsfrihet.

Som fremhevet i diskusjonskapittelet, er diskrimineringsgrunnlagene et viktig utgangspunkt for å forstå hvordan og hvem som rammes av digitale krenkelser. Diskrimineringslovverket verner mot trakassering på grunn av kjønn, seksuell trakassering, religion, etnisitet, hudfarge, landbakgrunn, funksjonsevne, seksuell orientering og kjønnsidentitet. Lovverket håndheves av Likestillings- og diskrimineringsombudet (LDO), med unntak av forbudet mot seksuell trakassering. En gjennomgang gjort av LDO viser imidlertid at det er svært få klager og rettssaker som omhandler trakassering. Videre er det en utfordring at bevissituasjonen er vanskelig i disse tilfellene. Ingen av sakene i det gjennomgåtte materialet omhandler trakassering på nett; naturlig nok, ettersom rapporten er begrenset til trakassering i arbeidslivet (LDO 2014). Vi vil derfor foreslå at myndighetene vurderer tiltak for å styrke rettsvernet mot trakassering i henhold til diskrimineringslovverket.

Når det gjelder det strafferettslige vernet mot hatefulle ytringer, er det verd å merke seg at dette straffebudet per dags dato omfatter alle diskrimineringsgrunnlagene med unntak av kjønn og kjønnsidentitet. Paragrafen omfattet først bare religion og etnisitet, men nå er både seksuell orientering og nedsett funksjonsevne inkludert i paragrafen. Det framstår som påfallende at det «å true eller forhåne noen, eller fremme hat, forfølgelse eller ringeakt overfor noen på grunn av deres» kjønn eller kjønnsidentitet ikke omfattes av straffelovens definisjon av hatefulle ytringer (§135 a). Det sender et uheldig signal om at samfunnet aksepterer slike former for hatefulle ytringer. Dette er særlig uheldig all den tid dette ser ut til å være en utbredt form for krenkelser, som særlig rammer kvinner, men også menn. Vi foreslår derfor at kjønn og kjønnsidentitet inkluderes i straffebudet om hatefulle ytringer, og at disse diskrimineringsgrunnlagene inkluderes i regjeringens planlagte strategi mot hatefulle ytringer.

Som beskrevet i kapittel 4 er det en rekke mangler ved politiets straffesaksregister som gjør det vanskelig å få oversikt over omfanget av anmeldte digitale krenkelser. I tråd

med hva Riksadvokaten og en rekke andre aktører har påpekt, mener vi det vil være ønskelig med et politiregister der digitale krenkelser registreres. Politiets straffesakssystem er nå utstyrt med en registreringsfunksjon som gjør det mulig å skille ut saker der motiver for handlingen vurderes å være hatrelatert. Vi foreslår at politiet registrerer hvorvidt et straffbart forhold, som for eksempel hatytringer, ærekrenkelser, dokumentforfalskning, stalking eller seksualforbrytelser, er utøvd på internett og/eller ved hjelp av elektroniske kommunikasjonsmidler.

Politiet er instruert om å prioritere etterforskning av hatkriminalitet, og det finnes en egen gruppe som har denne typen kriminalitet som spesialfelt. I arbeidet med denne rapporten har vi ikke nok data om politiets arbeid til konkret å foreslå at alle former for digital vold og krenkelser bør prioriteres. Med utgangspunkt i funnene i rapporten vil vi likevel understreke viktigheten av at de som kontakter politiet på grunn av trusler og krenkelser på internett blir tatt på alvor og ivaretatt, uavhengig av om saken vil bli strafferettslig prioritert. Man bør også vurdere å utvikle bedre metoder for å etterforske lovbrudd begått på internett, herunder straffeverdige ytringer.

Bakgrunnssamtalene vi har hatt med politiet og krisesenteransatte tyder på at det finnes en bevissthet om at digitale krenkelser gjerne er en del av volds- og trusselbildet i saker som gjelder vold i nære relasjoner (se også Bye med flere 2016). Dette gjenspeiles imidlertid ikke nødvendigvis i politiske dokumenter og veiledere om vold i nære relasjoner. Digitale krenkelser og elektroniske kommunikasjonsmidler er for eksempel ikke nevnt i politiets to risikovurderingsverktøy når det gjelder vold i nære relasjoner, SARA og PATRIARK. Vi vil derfor foreslå at myndighetene i samråd med politiet og krisesentrene vurderer om det kan være hensiktsmessig å systematisere sikkerhetsvurderinger og tiltak som handler om sosiale media, teknologi og elektronisk kommunikasjon.

Referanser

- Agatston, Patricia W., Robin Kowalski, og Susan Limber "Students' Perspectives on Cyber Bullying", *Journal of Adolescent Health* 41(6): 59-60.
- Akkök, C. A. (2012) "The Oslo massacre 2011", *ISBT Science Series* 7(1): 240-243.
- Andenæs, Ivar (2012) *Medier i sjokk og sorg: pressens møte med terroren 22. juli 2011*, Kristiansand: IJ-forlag.
- Andersson, Mette (unpublished) 'Boundary Work in a contested research field: The case of Norwegian migration research.'
- Ask, Kristine og Stine H. Bang Svendsen (2014) "*Bug or feature?*" *Seksuell trakassering i online dataspill*. Trondheim: NTNU.
<http://www.scribd.com/doc/240144719/Rapport-Om-Seksuell-Trakassering-i-Online-Dataspill> Lesedato: 02.02.15.
- Bangstad, Sindre (2012) "Terror in Norway", *American Anthropologist* 114(2): 351-352.
- (2013) "Inclusion and exclusion in the mediated public sphere: the case of Norway and its Muslims", *Social Anthropology* 21(3): 356-370.
- Bendixen, Mons og Leif Edward Ottesen Kennair (2014) *Resultater fra prosjekt Seksuell helse og trakassering i videregående opplæring 2013-2014*. Trondheim: NTNU.
- Berg, Ingvild (2011) *Nettdebatt og demokrati: styring eller anarki?*, Masteroppgave ved Institutt for Statsvitenskap, Universitetet i Oslo. Lesedato: 11.08.15
<https://www.duo.uio.no/handle/10852/13162>
- Berne, S., A. Frisén, A. Schultze-Krumbholz, H. Scheithauer, K. Naruskov, P. Luik, C. Katzer, R. Erentaite, og R. Zukauskienė (2013) "Cyberbullying assessment instruments: A systematic review", *Aggression and Violent Behavior* 18(2): 320-334.
- Bing, Jon (2008) *Ansvar for ytringer på nett: særlig om formidlerens ansvar*, Oslo: Universitetsforlaget.
- BLD (2015) *Meld. St. 7 (2015–2016) Likestilling i praksis — Like muligheter for kvinner og menn*. Publisert av: Barne-, likestillings- og inkludertingsdepartementet.
- Blumenfeld, Warren J. og R.M. Cooper (2010) "LGBT and Allied Youth Responses to Cyberbullying: Policy Implications", *International Journal of Critical Pedagogy* 3114-133.
- Bouiri, Issam (2012) *Grensen mellom ytringsfrihet og vernet mot hatefulle ytringer: når er terskelen for hatefulle ytringer overtrådt etter straffeloven § 135 a?*, Bergen: Det juridiske fakultet, Universitetet i Bergen.
- Brandtzæg, Petter Bae, Elisabeth Staksrud, Ingunn Hagen, og Thomas Wold (2009) "Norwegian Children's Experiences of Cyberbullying When Using Different Technological Platforms", *Journal of Children and Media* 3(4): 349-365.
- Bye, Marte T., Helga Eggebø, og Gunhild Thunem (2016) *Familie- og sikkerhetsarbeid ved botilbudene for utsatte for tvangsektenskap*, Under utarbeidelse: Forlaget Nora.
- Citron, Danielle Keats og Mary Anne Franks (2014) "Criminalizing Revenge Porn", *Wake Forest Law Review* 49345.

- Dlouhá, Marie (2015) *GENDEROVÁ ANALÝZA VÝSLEDKŮ VÝZKUMU KYBERNÁSILÍ NA ŽENÁCH A MUŽÍCH*. Prague: Gender Studies.
- Dunlap, Justine A. (2012) "Intimate Terrorism and Technology: There's an App for That", *University of Massachusetts School of Law Review* 10 (2012)10-38.
- Eggebø, Helga, Maria Almlie, og Marte T. Bye (2015) *Skeiv på bygda*, Steigen: KUN.
- Engvall, Caroline (2015) *Virtuell våldtäkt*, Falun: Kalla kulor förlag.
- Enjolras, Bernard (2013) *Liker - liker ikke: sosiale medier, samfunnsengasjement og offentlighet*, Oslo: Cappelen Damm akademisk.
- Enjolras, Bernard, Terje Rasmussen, og Kari Steen- Johnsen (2014) *Status for ytringsfriheten i Norge. Hovedrapport fra prosjektet*. Institutt for samfunnsforskning.
- Enjolras, Bernard og Kari Steen- Johnsen (2014) "Kapittel 8: Ytringsfrihet og sosiale medier" i B. Enjolras, T. Rasmussen, og K. Steen- Johnsen (red.) *Status for ytringsfriheten i Norge. Hovedrapport fra prosjektet*: Fritt Ord, ISF, Fafo, UiO, TNS, Jon Wessel-Aas.
- Espeli, Hedda Fannemel (2014) «*Uten sosiale medier hadde jeg ikke hatt den stemmen jeg har i dag*» : *Kvinnens meningsytring i den digitale offentlighetens kultur*. I. f. samfunnsforskning.
- Feinstein, B. A., V. Bhatia, og J. Davila (2014) "Rumination mediates the association between cyber-victimization and depressive symptoms", *Journal of Interpersonal Violence* 29(9): 1732-46.
- Finn, Jerry (2004) "A Survey of Online Harassment at a University Campus", *Journal of Interpersonal Violence* 19(4): 468-483.
- Groven, Karen Synne, Målfrid Råheim, og Gunn Engelsrud (2010) "'My quality of life is worse compared to my earlier life": Living with chronic problems after weight loss surgery", *International Journal of Qualitative Studies on Health and Well-being* 5(4): 10.3402/qhw.v5i4.5553
- Hagen, Aina Landsverk (2015) *Meningers mot: netthat og ytringsfrihet i Norge*, [Oslo]: Cappelen Damm akademisk.
- Hall, Nathan (2014) *The Routledge international handbook on hate crime*, Abingdon: Routledge.
- Hanewald, Ria (2009) "Cyberbullying research: The current state", *Journal of the Australian Council for Computers in Education* 24(1): 10-5.
- Hansen, Ingjerd (2013) *Hatkriminalitet: en drøftig av temaet, og gjennomgang av anmeldelser i Oslo 2012*, Oslo: Oslo politidistrikt.
- Haron, H. og F. B. M. Yusof (2010) 'Cyber stalking: The social impact of social networking technology.' Pp. 237-241 in *Education and Management Technology ICEMT*.
- Hellevik, P. og Øverlien, P. (2013) *Digital mobbing blant barn og ungdom i Norge. En kunnskapsoversikt*. Oslo: NKVTS.
[http://www.nkvts.no/biblioteket/Publikasjoner/Digital-mobbing-blant-barn-og-ungdom-i-Norge-fulltekst\[2\].pdf](http://www.nkvts.no/biblioteket/Publikasjoner/Digital-mobbing-blant-barn-og-ungdom-i-Norge-fulltekst[2].pdf) Lesedato: 07.12.15.
- Helsper, E, V Kalmus, Hasebrink, B. Sagvari, og J. de Haan 'Country classification: opportunities, risks, harm and parental mediation. EU Kids Online.' London: London School of Economics and Political Science.

- Herring, Susan C. (1999) "The Rhetorical Dynamics of Gender Harassment On-Line", *The Information Society: An International Journal* 13(3): 151-167.
- (2001) *Gender and Power in Online Communication*. Indiana University: I. U. Center for Social Informatics.
<https://scholarworks.iu.edu/dspace/bitstream/handle/2022/1024/WP01-05B.html> Lesedato: 10.04.15.
- (2002) "Computer-Mediated Communication on the Internet", *Annual Review of Information Science and Technology*.
- Herring, Susan C., Kirk Job-Sluder, Rebecca Scheckler, og Sasha Barab (2002) "Searching for Safety Online: Managing "Trolling" in a Feminist Forum", *The Information Society* 18: 371-384.
- Hinduja, Sameer og Justin W Patchin (2013) "Social Influences on Cyberbullying Behaviors Among Middle and High School Students", *Journal of Youth and Adolescence* 42(5): 711-722.
- Hodgson, James F. og Debra S. Kelley (2002) *Sexual violence: policies, practices, and challenges in the United States and Canada*, Westport, Conn.: Praeger.
- Hopkins, Lisa, Laura Taylor, Erica Bowen, og Clare Wood (2013) "A qualitative study investigating adolescents' understanding of aggression, bullying and violence", *Children and Youth Services Review* 35(4): 685-693.
- Ihlebak, Karoline Andrea og Arne H Krumsvik (2015) "Editorial power and public participation in online newspapers", *Journalism* 16(4): 470-487.
- Ihlebak, Karoline Andrea, Anders Sundnes Løvlie, og Henry Mainsah (2013) "Mer åpenhet, mer kontroll? – Håndteringen av nettdebatten etter 22. juli", *Norsk medietidsskrift* 20(3).
- Jupskås, Anders Ravik og Inga Bostad (2013) *Akademiske perspektiver på 22. juli*, Oslo: Akademika.
- Justis- og beredskapsdepartementet (2014a) *Et liv uten vold. Handlingsplan mot vold i nære relasjoner 2014-2017*. Publisert av: Justis- og beredskapsdepartementet.
- (2014b) "Handlingsplan mot radikaliserings og voldelig ekstremisme".
- Kowalski, R. M., G. Giumetti, A. Schroeder, og M. Lattanner (2014) "Bullying in the digital age: A critical review and meta-analysis of cyberbullying research among youth.", *Psychological Bulletin* (140): 1073-1137.
- Kowalski, Robin M. og Susan P. Limber (2007) "Electronic Bullying Among Middle School Students", *Journal of Adolescent Health* 41(6): S22-S30.
- LDO (2014) 'Forbudet mot trakassering i arbeidslivet (seksuell trakassering, trakassering på grunn av kjønn, nedsatt funksjonsevne, etnisitet mv., seksuell orientering, kjønnsidentitet og kjønnsuttrykk). Oslo: LDO.
- (2015) *Hatytringer og hatkriminalitet*. Oslo: Likestillings- og diskrimineringsombudet. <http://www.ldo.no/nyheter-og-fag/brosjyrer-og-publikasjoner/rapporter/hatytringer-og-hatkriminalitet/> Lesedato: 08.09.15.
- Levendowski, Amanda (2014) "Using copyright to combat revenge porn", *NYU Journal of Intellectual Property & Entertainment Law* 3.
- Libæk, Sverre Høgset (2009) *Meningsytrer møter moderator: en undersøkelse av forumet VG Debatt*, Oslo: S.H. Libæk.
- Liestøl, Gunnar og Terje Rasmussen (2007) *Digitale medier: en innføring*, Oslo: Universitetsforlaget.

- Lindsay, Megan og Judy Krysik (2012) "Online harassment among college students", *Information, Communication & Society* 15(5): 703-719.
- Lüders, Marika, Lin Prøitz, og Terje Rasmussen (2007) *Personlige medier: livet mellom skjermene*, Oslo: Gyldendal akademisk.
- Melander, L. A. (2010) "College students' perceptions of intimate partner cyber harassment", *Cyberpsychol Behav Soc Netw* 13(3): 263-8.
- Menesini, E., A. Nocentini, og P. Calussi (2011) "The measurement of cyberbullying: dimensional structure and relative item severity and discrimination", *Cyberpsychol Behav Soc Netw* 14(5): 267-74.
- Menesini, Ersilia, Annalaura Nocentini, Benedetta Emanuela Palladino, Ann Frisé, Sofia Berne, Rosario Ortega-Ruiz, Juan Calmaestra, Herbert Scheithauer, Anja Schultze-Krumbholz, Piret Luik, Karin Naruskov, Catherine Blaya, Julien Berthaud, og Peter K. Smith (2012) "Cyberbullying Definition Among Adolescents: A Comparison Across Six European Countries", *Cyberpsychology, Behavior, and Social Networking* 15(9): 455-463.
- Midtbøen, Arnfinn H. og Kari Steen-Johnsen (2014) "Kapittel 3: Ytringsfrihet i det flerkulturelle og flerreligiøse Norge" i B. Enjolras, T. Rasmussen, og K. Steen-Johnsen (red.) *Status for ytringsfriheten i Norge. Hovedrapport fra prosjektet*, Oslo: Institutt for samfunnsforskning,
- Nilsen, Anne Birgitta (2014) *Hatprat*, [Oslo]: Cappelen Damm akademisk.
- Nocentini, Annalaura, Juan Calmaestra, Anja Schultze-Krumbholz, Herbert Scheithauer, Rosario Ortega, og Ersilia Menesini (2010) "Cyberbullying: Labels, Behaviours and Definition in Three European Countries", *Journal of Psychologists and Counsellors in Schools* 20(02): 129-142.
- NORSis (2015) *Årsrapport 2014 Slettmeg.no*. Årsrapport 2014 Slettmeg.no, Lesedato: 03.12.15: <https://slettmeg.no/files/slettmeg-aarsrapport14-web.pdf>
- NOU 2015: 2 (2015) *Å høre til: Virkemidler for et trygt læringsmiljø*. Publisert av: Kunnskapsdepartementet.
- Patton, Desmond Upton, Jun Sung Hong, Megan Ranney, Sadiq Patel, Caitlin Kelley, Rob Eschmann, og Tyreasa Washington (2014) "Social media as a vector for youth violence: A review of the literature", *Computers in Human Behavior* 35(0): 548-553.
- Perren, S. (2012) "Tackling Cyberbullying: Review of Empirical Evidence Regarding Successful Responses by Students, Parents, and Schools", *International Journal of Conflict and Violence* 6(2): 283 – 293.
- Perren, S., J. Dooley, T. Shaw, og D. Cross (2010) "Bullying in school and cyberspace: Associations with depressive symptoms in Swiss and Australian adolescents", *Child Adolesc Psychiatry Ment Health* 428.
- Politidirektoratet (2015) *Anmeldt statistikk og straffesaksbehandling 2014 : Kommenterte STRASAK-tall*. Oslo: Politidirektoratet. https://www.politi.no/vedlegg/lokale_vedlegg/politidirektoratet/Vedlegg_2834.pdf Lesedato: 10.10.15.
- Reyns, Bradford W., Billy Henson, og Bonnie S. Fisher (2011) "Stalking in the Twilight Zone: Extent of Cyberstalking Victimization and Offending Among College Students", *Deviant Behavior* 33(1): 1-25.

- Roland, Erling and Gaute Auestad (2009) *Seksuell orientering og mobbing*. Stavanger: UiS, Senter for atferdsforskning.
- Rothman, Emily F., Jennifer Meade, og Michele R. Decker (2009) "E-mail Use Among a Sample of Intimate Partner Violence Shelter Residents", *Violence Against Women* 15(6): 736-744.
- Safeguarding Teenage Intimate Relationships (STIR) (2015) *Briefing Paper 2: Incidence Rates and Impact of Experiencing Interpersonal Violence and Abuse in Young People's Relationships* Safeguarding Teenage Intimate Relationships (STIR). <http://stiritup.eu/wp-content/uploads/2015/06/STIR-Briefing-Paper-2-English-final.pdf> Lesedato: 02.10.15.
- Santana, Arthur D. (2013) "Virtuous or Vitriolic", *Journalism Practice* 8(1): 18-33.
- Schnurr, Melissa P., Duhita Mahatmya, og Richard A. Basche Iii (2013) "The role of dominance, cyber aggression perpetration, and gender on emerging adults' perpetration of intimate partner violence", *Psychology of Violence* 3(1): 70-83.
- Sjursø, I. R., H. Fandrem, og E. Roland (2015) "Emotional problems in Traditional and Cyberbullying", *Journal of School Violence*.
- Skoglund, Peder A. (2014) *Ekstremismens argumentasjon : Et maskulinitetsperspektiv på radikaliserings og hatefulle ytringer på nett*. Det juridiske fakultet. Institutt for kriminologi og retts sosiologi, University of Oslo.
- Smith, Peter K. og Georges Steffgen (2013) *Cyberbullying through the new media: findings from an international network*, London: Psychology Press.
- Southworth, Cynthia, Jerry Finn, Shawndell Dawson, Cynthia Fraser, og Sarah Tucker (2007) "Intimate Partner Violence, Technology, and Stalking", *Violence Against Women* 13(8): 842-856.
- Staksrud, Elisabeth (2013) *Digital mobbing : hvem, hvor, hvordan, hvorfor - og hva kan voksne gjøre?* Oslo: Kommuneforlaget.
- Staksrud, Elisabeth, Kari Steen- Johnsen, Bernard Enjolras, Maria Helena Gustafsson, Karoline Andrea Ihlebæk, Arnfinn H. Midtbøen, Synne Sætrang, Sissel Trygstad, og Maria Utheim (2014) *Ytringsfrihet i Norge: Holdninger og erfaringer i befolkningen Resultater fra befolkningsundersøkelsen 2014*. Oslo: I. f. samfunnsforskning. <http://samfunnsforskning.no/Publikasjoner/Andre-rapporter/2014/2014-003> Lesedato: 28.10.14.
- Staute, Cecilie og Svein Tore Marthinsen (2013) *Sosial kommunikasjon: personlig - samtale - verdi*, Oslo: Kommuneforlaget.
- Thompson, Martie P. og Deidra J. Morrison (2013) "Prospective Predictors of Technology-Based Sexual Coercion by College Males", *Psychology of violence* 3(3): 233-246.
- Thoresen, Siri og Ole K. Hjemdal (2014) *Vold og voldtekt i Norge : en nasjonal forekomststudie av vold i et livsløpsperspektiv*, Oslo: Nasjonalt kunnskapssenter om vold og traumatisk stress.
- Wang, Jinchang og Ellen Kraft (2010) "An Exploratory Study of the Cyberbullying and Cyberstalking Experiences and Factors Related to Victimization of Students at a Public Liberal Arts College", *Int. J. Technoethics* 1(4): 74-91.
- Wendelborg, Christian, Melina Røe, Roger Andre Federici, og NTNU samfunnsforskning. Avdeling for mangfold og inkludering (2014)

- Elevundersøkelsen 2013 : analyse av Elevundersøkelsen 2013*, Trondheim: NTNU Samfunnsforskning, Mangfold og inkludering.
- West, Jessica (2014) *Cyber-Violence Against Women*. B. W. s. S. Services.
<http://www.bwss.org/wp-content/uploads/2014/05/CyberVAWReportJessicaWest.pdf> Lesedato: 03.02.15.
- Widerberg, Karin (2001) *Historien om et kvalitativt forskningsprosjekt*, Oslo: Universitetsforlaget.
- Østerud, Svein (2012) *22. juli: forstå - forklare - forebygge*, Oslo: Abstrakt forlag.
- Østerud, Svein og Egil G. Skogseth (2008) *Å være på nett: kommunikasjon, identitets- og kompetanseutvikling med digitale medier*, Oslo: Cappelen akademisk forlag.

Vedlegg 1: Intervjuguide.

Muntlig og skriftlig informasjon om prosjektet. Se informasjonsskriv.

Åpent hovedspørsmål:

Kan du fortelle om din erfaring med netthets? Fortell gjerne om en konkret episode.

Følge opp det informanten har sagt:

- Be informanten om å fortelle mer om konkrete episoder.
- Be informanten om å utdype eller reflektere rundt det hen har fortalt om.

Spørsmål som stilles dersom det ikke allerede har kommet fram:

- Hva ble skrevet/sagt/sendt/postet?
- Hvilke formuleringer brukte den eller de som kom med krenkende og nedsettende bemerkninger?
- Har det skjedd en gang eller flere ganger? Når, og hvor ofte?

Hvem krenker:

- Vet du hvem som utsatte deg for hets eller krenkelser? Er det person(er) du kjenner? I såfall, hvilken relasjon har dere?
- Har du noen tanker om hva som kan være grunnlaget for krenkelsen?

Hvilke type medier?

- Er hets eller krenkelser formidlet gjennom telefon, internett, annet?
- Hvilke sosiale medier har du opplevd krenkelser, og hvilke medier har du ikke opplevd slike hendelser? (Facebook, Deiligst.no, Twitter, e-post, nettdatingsider, avisenes kommentarfelt, lukkede diskusjonsforum).

Konsekvenser og strategier:

- Hvordan har du opplevd hendelsen(e)? Har det framkalt negative følelser eller reaksjoner eller ikke? Hvilke?
- Har du foretatt deg noe som følge av dette, for eksempel unngått bestemte medier, snakket med noen om det, bedt om råd eller hjelp?
- Hvis du har bedt om hjelp eller råd, hvem og har du fått den hjelpen eller de rådene du trengte?
- Har du tanker om hva som kunne ha vært til hjelp?

Egen rolle

- Hvordan ser du på din egen rolle på nettet?
- Har du selv hetset andre?

Forholdet mellom netthets og ansikt til ansikt trakassering/krenkelser/mobbing/vold.

- Har du blitt plaget/krenket ansikt til ansikt noen gang, av de samme personene som utsatte deg for krenkelser på nett? Hvordan? Når? Hva skjedde?

Bakgrunnsinformasjon:

- Kjønn
- Alder
- Utdanning
- Bosted

Vedlegg 2: Invitasjon til å delta

Har du blitt utsatt for netthets?

KUN senter for kunnskap og likestilling skal gjennomføre et forskningsprosjekt om netthets. Har du opplevd hets eller krenkelser på nett eller via mobiltelefon? I såfall vil vi gjerne snakke med deg!

Vi ønsker å snakke med både menn og kvinner i alle aldre, som har erfart en eller annen form for krenkelse via elektronisk kommunikasjon, som Facebook, nettdatingsider, avisenes kommentarfelt på nett, mobiltelefon. Det kan være for eksempel trusler, seksuell trakassering, rasisme, stalking, stygge eller nedsettende kommentarer, at noen sprer bilder av eller rykter om deg eller at kjæresten overvåker e-posten din.

Vi vil gjennomføre intervjuer i løpet av våren 2015. Intervjuene vil bli anonymisert og brukt i en rapport som skal publiseres høsten 2015 og presenteres på en internasjonal konferanse i Tsjekkia våren 2016.

Hvis du kan tenke deg å snakke med oss, så ta kontakt! Tips gjerne andre om prosjektet.

Hilsen prosjektleder Helga Eggebø, telefon 92 43 64 79, e-post

helga.eggebo@kun.nl.no

Erfaringer med
**DIGITALE
KRENKELSER**
i Norge

KUN-rapport 2016: 1

KUN

8286 Nordfold
www.kun.nl.no

© Forlaget Nora 2016

Design: vdesign.no Foto: Shutterstock

